

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Національний університет
водного господарства
та природокористування

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

**ЛЮДИНА У СВІТІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ
Філософські, культурологічні, морально-естетичні та
релігійні виміри буття людини у світі**

Національний університет «Острозька академія»

Кафедра філософії та культурного менеджменту

Рівненський інститут Київського університету права НАН України

Кафедра гуманітарних дисциплін

Національний університет водного господарства та природокористування

Кафедра журналістики та українознавства

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Кафедра українознавства і філософії

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Кафедра філософії та політології

Херсонська державна морська академія

Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки

Національний університет «Чернігівська Політехніка»

Кафедра креативних індустрій та соціальних інновацій

м. Рівне, 18 листопада 2021 року

УДК 130. 122

ББК 87

Людина у світі духовної культури. Філософські, культурологічні, морально-естетичні та релігійні виміри буття людини у світі. Збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених (18 листопада 2021р.) Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування, 2021. 148 с. (в електронному вигляді)

Збірник містить тези доповідей за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Людина у світі духовної культури. Філософські, культурологічні, морально-естетичні та релігійні виміри буття людини у світі», що відбулася 18 листопада 2021 року на базі Національного університету водного господарства та природокористування за такими науковими напрямками: філософія, етика, естетика, історія культури, культурологія, соціальна робота, релігієзнавство та журналістика. Висвітлюються актуальні питання проблемності людського буття та морально-ціннісних орієнтацій людини в сучасному світі.

Для викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти та молодих вчених і всіх небайдужих до світоглядно-філософської, гуманітарно-методологічної думки та журналістської практики.

Редакційна колегія:

Наконечна Ольга Павлівна – співголова програмного комітету, зав. кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування, д. філос. н., професор.

Залужна Алла Євгенівна – професор кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування, д. філос. н.

Коберська Тетяна Ананіївна – доцент кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування, к. філос. н.

Шадюк Тамара Адамівна – доцент кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування, к. філос. н.

УДК 130.122

ББК 87

Затверджено вченою радою Національного університету водного господарства та природокористування
протокол № 12
від 1 грудня 2021 р.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їхні керівники.

ЗМІСТ

Вітальне слово д. філос. н., проф. зав. каф. філософії Наконечної О.П. <i>ФІЛОСОФІЯ ЯК РАДІСТЬ САМОПІЗНАННЯ</i>	7
---	---

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

1. Боровець Анастасія СВОБОДА ЯК ШЛЯХ ДО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	8
2. Войтович Катерина Василівна «ЛЮДИНА ТА ТЕХНІКА: СУЧАСНІ ВИМІРИ ВЗАЄМОДІЇ».....	11
3. Волошин Наталія Володимирівна «ОСОБЛИВІСТЬ ЖИТТЄВОГО ТА ТВОРЧОГО СТАНОВЛЕННЯ ЛУКИ ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКОГО: РЕЛІГІЙНО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	13
4. Гросицький Олександр Олександрович «ПРОБЛЕМА НЕЛЮДЯНОЇ ЛЮДИНИ».....	15
5. Дердюк Алла Анатоліївна «ЗАРОДЖЕННЯ ФЕМІНІСТИЧНОГО РУХУ В УКРАЇНІ».....	18
6. Закотюк Ірина «ЖИТТЄВИЙ СВІТ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	21
7. Ігнатцов Максим Владиславович «ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ФОРМА ДЕРЖАВИ»	23
8. Ковтун Максим Сергійович «ТВОРЧИСТЬ ТА КРЕАТИВНІСТЬ: ОСВІТНЬО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ.....	26
9. Коперльос Руслана Юріївна «ЛЮДИНА ЯК НЕЛІНІЙНА ОСОБИСТІСТЬ».....	28
10. Лумамбо Глорія Капонге "АФРИКАНСЬКА ЕТНОФІЛОСОФІЯ".....	30
11. Мамонтов Нікіта Ігорович «ІДЕЇ СВОБОДИ ТА НАДІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФАТАЛІЗМУ».....	32
12. Миколів Олександра Іванівна «ВНУТРІШНІЙ МІКРОКОСМ ПІДЛІТКА: ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ».....	35
13. Нікіфорук Іванна Ярославівна «ІГРОВИЙ УНІВЕРСУМ ПОСТМОДЕРНОЇ ЕПОХИ: МІСТИФІКАЦІЇ І СИМУЛЯЦІЇ».....	38
14. Стрілець Олександр «МОДЕРНІЗАЦІЙНО-ГЛОБАЛІЗАЦІЙНА СПЕЦИФІКА ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ».....	42

СЕКЦІЯ КОМУНІКАТИВНА ФІЛОСОФІЯ

1. Бучко Дмитро Вікторович «МОВА В КОНТЕКСТІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ».....	45
2. Вальорний Руслан Зіновійович «СОЦІАЛЬНА ПЛАТФОРМА FACEBOOK ЯК НОВИНИЙ ПРОСТІР».....	47
3. Гвоздь Ельвіра Ігорівна «ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ЗАСУДЖЕНИМИ».....	50
4. Длогуш Богдан Вікторович	

	«РЕКЛАМНА КОМУНІКАЦІЯ: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ».....	52
5.	Дрозд В'ячеслав Іванович «СПІВВІДНОШЕННЯ АКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТОЧКИ ЗОРУ СПІВРОЗМОВНИКА І ЇЇ КРИТИЧНОЇ ОЦІНКИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ».....	54
6.	Кадіра Олександра Євгеніївна «ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ АРХЕТИПІВ У ФОРМУВАННІ ПОЗИЦІОНУВАННЯ БРЕНДУ».....	57
7.	Ковалик Кароліна Вікторівна «ІМІДЖ ЯК ФОРМА СОЦІОЛОГІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ».....	61
8.	Кущева Вікторія Олександрівна «МЕРЕЖЕВА КОМУНІКАЦІЯ І КОНФЛІКТ: ЕТИКО-СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР».....	63
9.	Паньов Максим «ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЦІННІСНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ».....	65
10.	Пупенко Анна Іванівна «ФЕНОМЕН ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЕМПІРИЧНИЙ АСПЕКТ».....	68
11.	Степанець Катерина Валентинівна «ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА РАДИКАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ».....	70
12.	Сухаревська Ганна Володимирівна «КОМУНІКАЦІЯ В СОЦМЕРЕЖАХ: ФОРМИ, ТИПИ, ДИСПОЗИЦІЇ».....	74
13.	Шак Богдана Миколаївна «НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ».....	78

СЕКЦІЯ ЕТИКА ТА ЕСТЕТИКА

1.	Бабинець Крістіна Михайлівна «ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ».....	80
2.	Бакун Яна Володимирівна «ДОЗВІЛЛЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ЖИТТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ».....	82
3.	Боднар Вікторія Володимирівна «ІНКЛЮЗИВНЕ МИСТЕЦТВО В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ».....	85
4.	Гарань Анна, Сокол Анастасія «ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ».....	88
5.	Киричук Богдана «ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПРАВНИКА У ВІРТУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ».....	92
6.	Кравчук Владислава Степанівна «ТЕМАТИКА КОРОНАВІРУСУ В ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ У ПЕРШІ МІСЯЦІ ПАНДЕМІЇ COVID-19».....	95
7.	Купчинська Дарія Володимирівна «ВНУТРІШНЯ ЛЮДИНА АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА БЛАЖЕННОГО».....	99
8.	Ліксман Альона Юріївна «ПРАВОВА АКТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ»	102
9.	Ліксман Вячеслав Юрійович «ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ».....	104

10. Пономаренко Анастасія Олександрівна «МОТИВ ЛЮДИНИ У РЕНЕСАНСНОМУ МИСТЕЦТВІ».....	108
11. Самолюк Андрій Олегович «ПРОЦЕС ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ПРОТЕСТАНТИЗМУ».....	110
12. Ситайло Юрій Вікторович «ВІРОПОВЧАЛЬНІ ДОКТРИНИ ТА КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ПАЛОМНИЦЬКОГО РУХУ».....	113
13. Татарчук Олена Леонідівна «МАСОВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОРАЛЬНУ СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ».....	117
14. Урбанович Богдан Русланович «ВИДИ СУЧАСНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЕТИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ».....	118
15. Усік Владислав Геннадійович «МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА У ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕТИЦІ»	121

СЕКЦІЯ КУЛЬТУРА ТА ЖУРНАЛІСТИКА

1. Бондарчук Володимир Андрійович МАНІПУЛЯТИВНА КУЛЬТУРА: СПОСОБИ ВПЛИВУ.....	122
2. Бойко Яна Володимирівна СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМИ СІМ'ЯМИ.....	123
3. Бородинський Марко Павлович УКРАЇНСЬКИЙ МОДЕРН У ТВОРЧИХ ЗДОБУТКАХ ГЕОРГІЯ НАРБУТА...126	126
4. Гуменюк Ірина Ігорівна, Гуменюк Світлана Миколаївна ЖУРНАЛ «ПОГОРИНА» ЯК СЕРЕДОХРЕСТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ РІВНЕНЩИНИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВА.....	129
5. Дроздюк Галина Миколаївна ПОЛЯК З УКРАЇНСЬКИМ СЕРЦЕМ - СЕВЕРИН ГОЩИНСЬКИЙ: ЛІТЕРАТУРНА ЛОЦІЯ.....	131
6. Ємець Наталія Анатоліївна ПЛАНУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	134
7. Пісоцька Юлія Тарасівна ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ПЕТРА КАЛНИШЕВСЬКОГО У КОНТЕКСТІ БАРОКОВОЇ ДОБИ.....	137
8. Савич Анна Вікторівна ЕТНІЧНІ МОТИВИ В АРХІТЕКТУРНОМУ МОДЕРНІ УКРАЇНИ ТА ЇХ НАЦІОТВОРЧІ ІНТЕНЦІЇ.....	139
9. Тишковець Тетяна Вікторівна НАРОДНІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	142
10. Хомич Валерія Олександрівна СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ: ПОЕТИЧНА ТА ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЛІЇ БОНДЮЧНОЇ	144
11. Черкес Анастасія Леонідівна БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ТА ЙОГО РОЛЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ.....	146

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

*д. філос. наук, проф. зав. каф. філософії Наконечної О.П.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

УДК 101+141.2

ФІЛОСОФІЯ ЯК РАДІСТЬ САМОПІЗНАННЯ

Філософія допомагає людині через долучення до мудрісної традиції устанавлювати зв'язок з самим собою, своїм світорозумінням і практичним інтересом, і, в такий спосіб, зв'язок з історією людства, культурою, іншими людьми; усвідомити життя як цілісність й цінність та свою відповідальність за його здійснення і збереження можливісного виміру універсуму для майбутніх поколінь.

Філософія існує на кордоні можливого і неможливого, розсуваючи межі наукового, соціокультурного, життєвого досвіду людини в ту чи іншу епоху. «Історія філософії, – зазначає С. Кримський, – демонструючи множину відповідей, насправді репрезентує панорамну варіацію констатацій усіх можливих рішень. І це не послаблює, а посилює евристичну здатність філософського бачення проблем життя та дії» [1, с. 4-5].

Питання про саморозуміння людини стає сьогодні особливо гострим, адже через кризу нашого знання й діяльності, надій на майбутнє в умовах динамізму всіх процесів сучасного інформаційного і глобального світу традиційне розуміння всесильності людини втрачає свою імперативність (абсурд проривається на поверхню). І філософія має не полишати проблеми, а опираючись на історичний досвід і відкритість до сучасної людини прояснювати питання, звертаючись до осмислення різноманітних вимірів людських життєсвітів. Використання розмаїтих способів для розгортання комунікації між людьми «у спільному діянні, спільній розмові, спільному мовчанні» (К.Ясперс) – шлях до саморозуміння й взаєморозуміння, сприйняття і збереження життя як цілісності.

Світ у сучасній філософії розглядається як живе динамічне ціле, що функціонує, розкривається через взаємодію причинно-наслідкового і випадкового, впорядкованого й спонтанного, творчого й деструктивного, сил добра і зла, гармонії і хаосу. Тому її завдання – наблизити людину до сучасного світу через розвиток її можливостей пізнання й самопізнання, визначення власного ставлення до світу.

Філософія змінює того, хто долучається до філософування, бо через неї долучається до вічного. Через філософування людина «спрямовується до своїх витоків», ніби пробуджується. «Ми шукаємо спокою шляхом постійного пробудження нашого неспокою», – влучно стверджував К. Ясперс [2, с. 502]. Саме така діяльність внутрішніх сил особи допомагає людині віднайти дорогу до

себе самої й розуміння світу, інших, розвивати критичне, аналітичне мислення, формувати етика дискусій. Розвиток людських сил і здібностей, стійкості ціннісних орієнтацій надає особі сил допомогти самій собі, краще зрозуміти світ у різних вимірах і свою відповідальність за діяльність і вчинки, за майбутнє планети і людства.

Радості пізнання, самопізнання, справжньої комунікації у спільному діалозі бажаю всім учасникам конференції!

1.Кримський С.Б. Запити філософських смислів. К.: Парапан, 2003.

2.Ясперс К. Смысл и назначение истории. М.: Республика, 1994.

СЕКЦІЯ ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 159.923.32

СВОБОДА ЯК ШЛЯХ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

*Боровець Анастасія Віталіївна,
наук. керівник: д. філос. наук, професор Наконечна О. П.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Проблема самореалізації особистості та виявлення свободи у цьому процесі досліджуються філософами вже не одне століття. Свобода самореалізації розумілась передусім як спрямованість на досягнення успіху, а нині це безперервний пошук цілісності власного буття. Адже в період глобалізації автономність індивіда поступається масовій культурі.

У філософії немає однозначного визначення поняття свобода. Це одна з найскладніших філософських категорій. Адже підходи до розуміння її сутності історично змінювались із розвитком соціальних відносин від «негативного» (свобода від) до «позитивного» (свобода для).

Діапазон розуміння цього поняття надзвичайно широкий – від повного заперечення самої можливості вільного вибору (у концепціях біхевіоризму) до обґрунтування «втечі від свободи» (Е. Фромм) в умовах сучасного цивілізованого суспільства.

Свободу ототожнюють із наявністю можливості вибору того чи іншого варіанту розвитку подій, коли зовнішні умови забезпечують здатність людини чи групи людей реалізувати такий вибір. При цьому стверджують, що відсутність такого вибору і можливості реалізації вибору тотожні відсутності свободи, тобто несвободі.

Прийнято поділяти свободу на набуту свободу самовдосконалення, органічно-природну свободу самовизначення, політичну та колективну (М. Адлер). Відповідно набута свобода самовдосконалення асоціюється з певним станом, якого досягає людина. Природна, органічна свобода самовизначення постає як одна з сутнісних рис людини, притаманна їй за означенням. Політична та колективна свобода постають як допоміжні. Але те, що теоретично може розглядатися як допоміжне, у практичному житті багатьох людей може набувати іншого значення і ролі у їх становленні

Індивідуальна свобода проявляється через самореалізацію і самоствердження особистості, яка не може бути підпорядкована іншим. Приймаючи за основу положення про свободу як сутнісну ознаку буття людини, можна стверджувати, що свої конкретні форми вияву вона набуває саме під впливом соціальнокультурних чинників. За Е. Фроммом, сучасна людина повинна володіти критичним розумом, активністю, бути незалежною і мати свободу. При цьому вона повинна відмовитися від егоїзму, бути самореалізованою в межах економічної і політичної демократії [4, с. 364]. Процес розвитку свободи носить діалектичний характер: з одного боку – це розширення комунікаційної сутності людини, з іншого – посилення ізоляції, що приводить до посилення відчуття безсилля та відчаю.

Із внутрішньою свободою особистості тісно пов'язаний такий важливий елемент свободи, як вибір. Тільки у стані неспокою, тривоги, коли людина задається питанням «що мені робити?», будучи самосвідомою, вона стає відповідальною за світ і за себе у ньому. При цьому їй властивий стан тривоги, як можливість самореалізації особистості. Сартр стверджував, що тривога є побоюванням врешті решт не знайти себе. Тобто відбувається своєрідна дилема на зразок того: ким я був і яким я буду. Ці питання співвідносяться як минуле і майбутнє в часовому бутті людської реальності. Відповідно для того, щоб людина могла ставити такі питання потрібно, щоб вона могла бути своїм власним ніщо, тобто бути при виникненні небуття в бутті (Ж.-П. Сартр).

Свобода протиставляється випадковості і визначається як автономія. Тобто зусилля людини самовизначитися в тому, що їй просто дано, даючи самій собі цю даність, тобто постійно відновляючи її у просторі своєї власної інтерпретації, вступаючи в певні відношення з нею, надаючи своїм вибором їй певного змісту. «Це означає, що ми діємо до встановлення наших можливостей і ці можливості, котрі розкриваються як такі, що реалізовані, або як такі, що перебувають у процесі реалізації, відсилають до смислів, котрі вимагатимуть особливих дій..» [3, с.172]. Тож Сартр доводить, що індивід, як автор свого досвіду і всіх своїх дій, стає вільним і його відповідальність за світ і за себе у ньому набуває тотального характеру.

Чим більше вибору, тим більше свободи. Але тільки можливістю вибору свобода не визначається. Наявність вибору, яка є у особи в конкретній ситуації, стає об'єктивним фактом, який ще не означає свободу в повному розумінні слова. Це всього лише свобода потенційна, можливість свободи. Маючи свободу вибору, можна і не скористатись нею, залишатися невільним,

Важливою умовою свободи є її зв'язок з цінностями, реалізація яких сприяє «автентичності», достотності, справжності, істинності людського існування, що протиставляється «неавтентичності», тобто втраті самого себе через підкорення, конформізм, «втечу від свободи», неістинну комунікацію.

Беручи за основу визначення свободи як здатність суб'єкта діяти (чи не діяти) з власної волі, незалежно від зовнішніх причин, тиску, обставин, можна стверджувати, що свобода є передусім особистісним вибором, тобто це здатність людини усвідомлювати свої власні потреби і можливості. Свобода полягає у виборі однієї з можливостей через її здійснення у вчинку та через нашу відповідальність за власні дії, адже «моя свобода – вчинок» (Ж.-П. Сартр). Тобто людина бере відповідальність не тільки за ухвалення рішення, але й за його реалізацію [2].

Проблема захисту свободи значно активізувалася в сучасних умовах цифрових трансформацій та введення надзвичайної ситуації, пов'язаної з карантинно-обмежувальними заходами. Зокрема, це стосується вирішення питань порушення інтелектуальної власності, захисту безпеки приватних персональних даних, обмеження «свободи слова» у соціальних мережах, масового інформаційно-психологічного впливу на людину, пов'язаного з пандемією COVID-19.

Свобода як самореалізація характеризує зануреність людини у світ, що «чинить супротив», перехід від можливого до його здійснення і набуття нових можливостей. «Свобода можлива лише в ситуаціях, ситуації існують лише завдяки свободі» (Ж.-П. Сартр). Свобода є завжди ангажованою, та сягає власних меж через право на свободу інших людей (існування Іншого).

Оскільки світ постійно перебуває у стані зміни та розвитку, так само й особистість має постійно змінюватися та удосконалюватися. Абсолютизація свободи призводить до непередбачуваності та непрогнозованості людських дій. Таким чином, особистість постійно творить себе саму, знаходиться у ситуації вибору, здійснення якого вдосконалює існуючі або утверджує нові особистісні якості.

1. Автентичність антропологічної моделі Сартра / Боровська Людмила.: URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2019/01/3.pdf>

2. Велика українська енциклопедія. Режим доступу : <https://vue.gov.ua/Свобода>

3. Ж.-П. Сартр Буття і Ніщо //Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія : Навчальний посібник. / В.В. Лях, В.С. Пазенюк. Київ: Ваклер, 1996. 428с.

4. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : Підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. К.: Книга, 2005. 528 с.

ЛЮДИНА ТА ТЕХНІКА: СУЧАСНІ ВИМІРИ ВЗАЄМОДІЇ

*Войтович Катерина Василівна,
наук. керівник: д. філос.наук, професор Наконечна О.П.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

В історико-філософському процесі, філософія техніки набула розвитку в ХХ столітті. Філософія техніки пов'язана з іменем Ернста Каппа, який піднімав цю проблему у роботі «Основні риси філософії техніки». Однак, різнобічний аналіз техніки, технократизму ми знаходимо у Ж.Еллюля, М.Гайдеггера, Л.Мемфорда, М.Бердяєва, Е.Фрома, представників Римського клубу та багатьох інших мислителів. Основним завданням філософії техніки став перехід до комплексного, системного і міждисциплінарного аналізу техніки як складного багатоаспектного суперечливого феномену людської культури

Техніка – особлива форма людського утвердження в бутті та взаємодії зі світом; система засобів і механізмів діяльності, що забезпечують ефективність людської діяльності, надійне отримання запланованого результату.

З однієї сторони, техніка – це штучні утворення, які здатні замінювати природні форми і за допомогою яких можна продовжувати нові штучні (неприродні) форми, з іншої – це вміння і прийоми ефективного здійснення будь-якої діяльності (тобто це здатність функціонувати, забезпечувати будь-який результат).

Людина створюючи культуру, змінює середовище власного існування та у пошуках комфортного, зручнішого, безпечнішого життя виробляє технічні засоби. Ці засоби, на перший погляд, є безпечними та значно полегшують життя, проте, людина настільки зростається з технікою, що перед лицем природи без технічних засобів стає безпорадною, безпомічною і обеззброєною. Соціальний і технічний прогрес має часто і ознаки регресу в духовній сфері, ціннісному самовизначенні особи.

Згідно з філософськими роздумами Миколи Бердяєва щодо відношення «людина - машина» впливає наступне розуміння: людина - машина можуть співіснувати, безглуздо прямо заперечувати техніку. Але М. Бердяєв бачив загрозу в машині тому, що вона «не тільки сприяє підкоренню людиною природних стихій, але вона підкорює і саму людину; вона не тільки в чомусь звільняє, а й по-новому поневолює її». [1, С.22]

Швидкі темпи науково-технічного розвитку у ХХ ст. привернули увагу вчених, дослідників і широкої громадської думки людства до аналізу впливу техніки на соціум та прогнозування тенденцій подальшого піднесення суспільства. Враховуючи численні негативні наслідки науково-технічного прогресу, люди часто задаються питанням: чи можна обмежити, чи взагалі зупинити стрімкий розвиток техніки.

Найголовнішими стають проблеми, що виникають у людському бутті в зв'язку з використанням техніки, технологічні потужності якої стрімко зростають, глобально охоплюючи людство і всі сфери життя індивідів. Технологія дає людині відчуття влади: влади над світом, над іншими людьми, можливість маніпулювання у різних сферах соціального та особистісного життя. Потерпають і природні системи, що стають об'єктом людської діяльності, порушується їхня рівновага, що нерідко призводить до виникнення глобальних проблем у сфері довкілля.

Проблема наслідків комп'ютеризації суспільства та створення штучного інтелекту є однією з головних у сучасній філософії техніки. Головна увага приділяється аналізу особливостей застосування сучасних комп'ютерних засобів, їх впливу на часто докорінні зміни всіх сфер життя сучасного суспільства – від державного управління до освіти та культури. Сучасні технології та обладнання стали генеративною машиною у формуванні наступного покоління. Існує теорія, що людина відразу при народженні перебуває під впливом техніки, а сучасні відкриття починають формувати і виховувати таку розумну людину, яка знадобиться в майбутньому. З іншого боку, ніколи раніше людина не мала таких потужних важелів, щоб бути здатною знищити життя у певній частині екологічної системи і навіть у глобальному вимірі.

Людина є творцем техніки, проте, не зважаючи на це, технічна цивілізація може дійти до тієї стадії, коли машини будуть досконало діяти і досягати максимальних результатів без людського управління. Людська душа може не витримати тої швидкості, якої від неї вимагатиме сучасна машинна цивілізація. Стихийний, некерований технічний розвиток, що переслідує мету економічного росту, приведе до того, що на певному етапі техніка для свого подальшого розвитку зажадає більших витрат, чим може дозволити собі людство, або негативні наслідки технологічних рішень зупинять зростання, або ж, нарешті, виникнуть проблеми, що не мають технічного рішення. Отже, ми стоїмо на роздоріжжі. З одного боку, – свобода особистості й безпека спільноти, а з другого – загроза рабства, поглинання індивіда технічними досягненнями та знищення нашої цивілізації. Все залежить від нас самих.

Тож важливою стає наступна максима: перш ніж братися за широкомасштабне впровадження нової технології, потрібно навчитися передбачати й попереджати соціальні наслідки.

Сучасні мислителі звертають увагу на функціонування техніки як комунікаційної стратегії, яка поєднує пізнання і практику. Ю. Габермас наголошує на тому, що розвиток техніки має бути спрямований на диференціацію продуктивно-креативних і репродуктивних компонентів діяльності, розвитку творчих можливостей людини. Техніка має розвиватися не тільки як спосіб самоорганізації людини, а і її самореалізації.

1. Бердяев Н.А. Человек и машина URL: <https://dereksiz.org/chirkov-yurij-georgievich-darvin-v-mire-mashin-izd-2-e-ispr-i.html?page=22>

ОСОБЛИВІСТЬ ЖИТТЄВОГО ТА ТВОРЧОГО СТАНОВЛЕННЯ СВЯТИТЕЛЯ ЛУКИ (ВОЙНО-ЯСЕНЕЦЬКОГО): РЕЛІГІЙНО- АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

*Волошин Наталія Володимирівна,
наук. керівник д. філос. наук, професор Залужна А.Є.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Сучасний стан культурного розвитку людства засвідчує входження його в нову фазу історії, яка є надзвичайно багатоваріантною та суперечливою. Втім, головна проблема часу – це проблема духовно-морального характеру та осмислення ролі вищих ціннісних орієнтирів в людській життєдіяльності. Саме вони значною мірою посилюють рівень людяності, етичної відповідальності та пошуку виправданості людської присутності у світі.

У зв'язку з цим, заслуговує на увагу така неординарна особистість як Лука Войно-Ясенецький (святитель Лука Кримський). Лука Войно-Ясенецький – геніальний вчений, хірург, талановитий художник, досить обдарований релігійний філософ і потужний богослові водночас надзвичайно трагічна особистість. На його долю припали тюрми і табори, вигнання і катування, невизнання і забуття. Лікар зі світовим ім'ям, він прийняв священницький сан у часи післяжовтневого лихоліття та пройшов за це через жах сталінських катівень, але пережив їх, та допоміг величезній кількості людей, зцілюючи їх не лише талантом хірурга, а й пастирським словом та прикладом відданого святительського служіння.

Він гідний учень відомих представників, того інтелектуального осередку, який дістав назву Київської філософської школи до складу якої входять такі відомі вчені кінця ХХ першої половини ХХ ст. як П. Юркевич, М. Грот, П. Лінницький, Г. Челпанов. В. Зеньковський, М. Бердяєв, Г. Шпет, Л. Шестов та ін. Адже святитель Лука (Войно-Ясенецький) теж відноситься до тієї групи творчої інтелігенції, яка прагнула до утвердження ціннісного виміру людської суб'єктивності, відстоювання її прав та свобод, вільного творчого самовиявлення в межах утвердження матеріалістичних ідей, які згодом лягли в основу жорсткого режиму марксистсько-ленінської ідеології.

Зокрема, аналізуючи діамат як явище культури, О. Валевський ставить акцент на таких характерних рисах класичного тексту марксистсько-ленінської філософії, як: сакралізація діаматівських текстів, діаматівська екзегеза, інтерпретація канонічного тексту, загальна методологічна доктрина, ігнорування феноменом індивідуальності та втілення ідей соціалістичної колективності, тоталітаризм як вимір діаматівського мислення, який проявляється крізь призму світоглядного вождизму, партійності, нормативності та агітаційно-пропагандистської моделі філософської освіти. Усе це і призводить до

нейтралізації ідеологічною марксистсько-ленінською доктриною вільного філософського пошуку та руйнації справжнього філософського знання. А відтак, на думку О. Валевського, «аж до 70-х років за діалектичним та історичним матеріалізмом була закріплена функція деструкції культурної традиції» [1, с.68].

Властиво, що в найскладніші періоди гоніння на церкву (руйнація храмів, масові репресії священнослужителів) та творчої рефлексії, що виходила за межі офіційних схем діалектичного та історичного матеріалізму самовиявлення – святитель Лука (Войно-Ясенецький) він робить свій непростий вибір. Саме після успішного захисту докторської, він – завідувач кафедри хірургії медичного університету, успішний вчений, бажаний хірург для будь-якої клініки приймає священницький, а згодом і чернечий сан. Святитель Лука (Войно-Ясенецький) за хибне звинувачення у «контрреволюційній діяльності» був заарештований, що поклало початок 11-ти річним засланням.

Глибокий мислитель і фахівець у сфері фізичних хвороб людини, він також задумувався над проблемою душі. Святитель Лука (Войно-Ясенецький) написав книгу з дуже глибоким змістом «Дух, Душа, Тіло», де пише: «Духовна енергія, яка захлиналася від Духа Божого, енергія любові рухає усією природою і все оживляє. Вона – джерело життя і немає нічого мертвого. Рух в неорганічній природі, як і в живій, є проявом життя, хоча б у мінімальній, мало відомій нам формі. Генетичний зв'язок між органічною та неорганічною природою підтверджує це» [2, с. 56]. Автор значну увагу приділяє проблемам християнської антропології, розглядаючи людину як єдність трьох складових: духу, душі і тіла і де значне місце займає проблема серця. Серце у даному контексті постає органом спілкування людини з Богом, як орган богопізнання. Водночас воно є засобом сприйняття, пізнання та думки і витлумачується вченим як синтез вищих форм духу, так і джерелом бажань, волі, злих намірів, передаючи відчуття в мозок.

Святитель Лука (Войно-Ясенецький) обґрунтовує тісний взаємозв'язок між серцем та душею, адже «при доброму і благодатному облаштуванні в душі в серці відчувається тиха радість, глибокий спокій та теплота» [5]. Душа ж на думку вченого – це сукупність органічних і чуттєвих сприйняття, спогадів, думок, почуттів і вольових актів/ Саме осмислення серця в зрізі центру духовного життя та вищого пізнання засвідчує про продовження Лукою Войно-Ясенецьким вітчизняної кордоцентричної філософії та наповнення її новим змістом.

Таким чином, буття людині у світі потребує наявності таких феноменів як дух, душа, тіло без яких суб'єкт втрачає свою цілісність та єдність. Саме людина є тією особливою єдністю, яка не зводиться ні до функціонування організму, ні до тілесної організованості, оскільки свою цілісність вона набуває завдяки душі в її надісторичності та долучення до абсолютних смислів. У цьому контексті особливість життя та діяльність Святителя Луки (Войно-Ясенецького) зумовлює нові можливості взаємодії науки та релігії, наукового та позанаукового знання, взаємодоповненості різних методологічних підходів, які роблять знання цілісним на основі переплетеності віри і розуму.

1. Валевський О. Діамат як явище філософської культури. Філософська і соціологічна думка. 1992.– № 3. С. 45–69.
2. Войно-Ясенецький В. «Сила Моя в немощи совершается». Духовные беседы. Москва. 1994. 337 с.
4. Залужна А., Веремейчик С. Особливість взаємозв'язку духу, душі та тіла в релігійно-антропологічних пошуках В. Войно-Ясенецького. Освітній дискурс: зб. наук. праць. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2020. Вип. 21(3). С. 41–52.
5. Святитель Лука (Войно-Ясенецький). Дух. Душа. К.: Издательство: имени святителя Льва, 2009. 147.с.

УДК 130.2

ПРОБЛЕМА НЕЛЮДЯНОЇ ЛЮДИНИ

*Гросицький Олександр Олександрович,
наук. керівник: канд. філос. наук., доцент Шелковая Н.В.,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,
м. Сєвєродонецьк*

У наш час високих технологій гостро постає проблема втрати людиною її духовних і моральних якостей. Сучасна людина абсолютизує раціональне наукове пізнання, при цьому все більше ігнорує те, що відбувається всередині її духовного світу. Таким чином вона поступово перетворюється на біоробота, що запрограмований на споживання та сліпе дотримання безособистісної моди, інформації ЗМІ та промов впливових діячів політики. «Феномен виродження (дегенерації) в даний час набув нового ступеня гостроти та актуалізації. Особливо це очевидно у сфері культури» [2, с. 130].

Зрозуміло, ми не можемо казати, що розвиток науки є негативним для суспільства. Навпаки, саме завдяки науковим досягненням людство дійшло до неймовірного рівня у всіх сферах буття, починаючи з медицини і закінчуючи можливістю обмінюватися інформацією з людьми на іншому кінці планети. Проблема швидше полягає у тому, що людина неправильно використовує те, що подарувала їй наука. Прикладом цього, зокрема, є Інтернет, який об'єктивно є благом для людства. Однак його монетизація і слабка підконтрольність призвели до того, що на сьогоднішній день він перетворився на інформаційний смітник. Адже задля знаходження потрібної і, що важливіше, достовірної інформації необхідно прориватись через фейки і неавторитетні джерела.

За своєю природою мозок віддає перевагу простим та зрозумілим думкам та ідеям. Але простота буває різна: геніальна і невігласна, що не здатна до

серйозної розумової діяльності, до глибокого проникнення у суть явищ дійсності. Саме на такого роду людей спрямовані різні «контентмейкери» ЗМІ та інші інформаційні джерела, що насичують людину простими і, як правило, неадекватними формулюваннями подій та плоским гумором. Більш за це, між слів нерідко вставляються соціальні посилання, які вигідні тій чи іншій стороні політичних координат. Таким чином, відбувається низведення людського мислення до рівня первісних людей, які роблять те, що їм кажуть їхні вожді у кожній життєвій ситуації. Особливістю сучасних маніпуляцій свідомості є те, що команди даються людям не безпосередньо, а завуальовано, побічно, проте їхній вплив набагато більший, ніж у кам'яному столітті, адже ці команди поширюються на мільйони жителів Землі.

Песимізм викликає стан суспільства загалом. Навіть пошуки справжньої людини Діогеном у його час могли увінчатися успіхом із більшою ймовірністю, ніж у наші дні. У минулі часи можна було побачити частинку божественного хоча б у очах дітей. На жаль сьогодні ця властивість залишилася лише у немовлят, бо з початком соціалізації діти, особливо ті, що народилися в останні десятиліття, вже втрачають зв'язок з будь-якими проявами трансцендентного і піднесеного і стають жертвами маркетингу мас-медіа і поп-моди. «Сучасний світ є трагічною картиною загибелі людського, тобто духовного в людині» [3, с. 99].

Цінності сучасної людини далекі від ідеалів гуманізму, які породила доба Відродження, й взагалі далекі від сутнісного поняття гуманізму. Сьогоднішня мета будь-якого індивіда полягає у матеріальному забезпеченні себе і, іноді, своїх рідних. Культ золотого тільця став єдиною світовою релігією, а люди – фанатиками у поклонінні грошам. Людей напихають гігабайтами реклами та товарами на будь-який смак, кажуть, що без них їм ніяк не прожити, і чим сильніше маркетинг впливає на людське мислення, тим складніше цьому чинити опір «Продається все: і речі, і тіла, і здоров'я, і освіта, і кохання, і молодість, і цілі держави» [4, с. 43].

Сучасна «модна людина» відкинула непотрібні їй духовні «окови» і закувала себе в ланцюги споживання та зацикленості на заробіток. Духовне древо людини вже не просто перекинулося на землю, але вже згнило і залишило після себе порожнє місце, на яке поставили відро з написом «гроші».

Ми живемо у вік раціоналізму, логіки та розумного мислення, проте, чи так розумна сучасна людина, як вона себе вважає? Через безмірні потоки інформації з Інтернету та інших джерел, людина цілком може мати великі знання в різних галузях, проте, як говорив Геракліт, «Багатознання розуму не навчає». Чи можна назвати людину, яка живе на зарплату в 200 доларів і бере кредит на новий айфон розумною? Питання риторичне. Очевидно, що під впливом всіх перерахованих вище факторів людина втрачає свою людяність, перетворюючись на споживача, який вже мало чим відрізняється від бездушної машини, яку запрограмували спритні руки маркетологів та інші служителі культу золотого тільця. Вся система споживання спрямована на створення у людини ілюзії щастя від предметів, які вона придбала, хоча, по суті, вони не дають нічого, крім внутрішньої порожнечі. «Багатство, “достаток” насправді є лише накопиченням знаків щастя» [1, с. 9].

Саме так людина втрачає свою ідентичність, свою душу, яку, без особливого опору, буквально витягують з людини, промиваючи їй мізки кожний день. Людина втрачає саму себе, втрачає свою людяність. Разом з цим страждають і духовні якості особистості. Поступово людина, яка є невід'ємною частиною суспільства споживання та об'єктом постійного маніпулювання свідомістю, втрачає зв'язок з дійсністю. Егоцентрична, самозакохана, «селфі-особистість» не помічає або не бажає помічати біль і страждання інших, якими сповнений світ.

Споживачеві простіше жити у своєму вигаданому (або нав'язаному) світі, в якому йому комфортно. Комфорт є черговим важелем тиску, спрямованим на вироблення в людині залежності від суспільства та товарів. Безліч великих філософів, таких, як, наприклад, Діоген і Ніцше навмисно виходили зі своєї зони комфорту, або ж, за збігом обставин, її покидали. Лише залишивши звичне комфортне життя, людина стає вільною від «матеріальних кайданів», які сковують душу і розум. Лише загартовуючи свої дух і тіло складними ситуаціями, люди, як вид, здатні розвиватися.

Сучасна людина втрачає себе, втрачає зв'язок із будь-яким Божественним, духовним проявом. Хоча віруючих на планеті мільярди, істинно віруючих з них – буквально одиниці, бо віра в наш час так само зазнала комерціалізації і стала брендом.

Людство знаходиться у рабстві у свого егоцентризму, з якого найближчим часом виходу не видно. Мало влаштовувати дискусії і пустувати на ці теми. Як і в будь-якій справі важливі дії, які робить кожний з нас. «Хочеш змінити світ? Почни з себе». І так варто вчинити кожному, хто в майбутньому хоче називатися «Людина». Люди люблять слухати прості вирази, то чому б нам не розмовляти простими фразами, але користуючись голосом серця і розуму?

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры : пер. с фр., послесл. и примеч. Е.А. Самарской. М.: Культурная революция, Республика, 2006. 269 с

2. Федоров Ю.В. Феномен вырождения (дегенерации): актуальный аспект социокультурной реальности наших дней. Культура народов Причерноморья : научный журнал. 2011. № 217. С. 127–131.

3. Шелковая Н.В. Опрокинутая духовность, или Пути свободы неисповедимы. Человек и христианское мировоззрение. Вып.10. Свобода и ответственность. Альманах. Симферополь, 2005. С. 99–103.

4. Шелковая Н.В. Человек в современном мире: тенденции и перспективы. Международный симпозиум «Путь, истина, жизнь». Материалы научно-практической конференции «Картина мира и судьба человека: как смена парадигм в науке и культуре влияет на образ жизни». Альманах. Вып. 8. Курск: Изд-во Курского института менеджмента, экономики и бизнеса, 2013. С. 43–45.

ЗАРОДЖЕННЯ ФЕМІНІСТИЧНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

*Дердюк Алла Анатоліївна,
наук. керівник: канд.іст.наук, доцент Щигельська Г. О.,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль*

Ідеї фемінізму для сучасного українського суспільства вважають актуальними тією чи іншою мірою 63,8% респондентів онлайн-опитування, проведеного Центром прав людини ZMINA з 9 по 24 серпня 2021 року. Водночас, частина опитаних подавала упереджені та доволі суперечливі пояснення своїх уявлень про феміністичний рух. Серед таких пояснень були такі як феміністки «борються проти чоловіків», проти «традиційних сімейних цінностей», «руйнують українські традиції», «ходять на протести оголеними», «вимагають привілеїв» та поряд з вимогою рівних можливостей «ігнорують рівну відповідальність» [1]. Таке трактування феміністичного руху є свідченням того, що частина українського суспільства ще не знає що таке фемінізм насправді, незважаючи на те, що феміністичний рух в Україні зародився вже більш ніж століття тому.

Насамперед, слід зауважити, що існують різні підходи до визначення фемінізму. Відповідно до словника гендерних термінів фемінізм може розглядатися як філософська концепція соціокультурного розвитку, альтернативна стосовно існуючої європейської традиції, що виявляє неврахованість жіночого спільного досвіду в уявленнях про світ і суспільство; соціально-політична теорія, у якій аналізується пригнічення жінок і перевага чоловіків в історичному минулому й сьогодні, а також осмислюються шляхи подолання чоловічої вищості над жінками; ідеологія, що протистоїть усім жінконенависницьким теоріям і діям; суспільний рух за рівність прав для жінок, що протистоять соціальній системі, у якій становище людей різних статей є нерівноправним [2]. Як зазначають, М. Богачевська-Хом'як та О. Веселова саме рух за політичну, суспільну та професійну рівноправність жінок і чоловіків – досить часто називають емансипацією (лат. *emancipatio*, від *emancipō* – звільняю від опіки), або фемінізмом (франц. *feminisme*, від лат. *femina* – жінка) [3].

Прийнято вважати, що в Україні фемінізм виник у другій половині XIX століття. Процес зародження українського фемінізму значно відрізнявся від течій і напрямів першої хвилі західноєвропейського та американського фемінізму. Потужний жіночий рух, який розгорнувся у Галичині й Наддніпрянщині в умовах бездержавності розвивався в контексті боротьби за соціальні та національні права. Як влучно зазначає історикиня О. Кісь: «Інтереси емансипації жінок було свідомо підпорядковано інтересам емансипації нації»[4]. Боротьба за доступ жінок до освіти й влади в Україні була рівнозначною змаганням за національну рівноправність. М. Богачевська-Хом'як

назвала цю концепцію «прагматичним фемінізмом». Згідно з нею, вимоги рівноправ'я жінок реалізовувалися через їхню громадсько-політичну та просвітницьку діяльність, у зв'язку жіночого активізму з національною ідеєю [5].

У Наддніпрянській Україні жіночий рух на початку був досить однорідним і не завжди організаційно самостійним: жінки об'єднувалися переважно з метою спільної освітньої, літературної та благодійної діяльності. Перша жіноча організація на території України, яка була філіалом всеросійської жіночої та громадської організації «Товариство допомоги вищій жіночій освіті» виникла в Харкові у 1840 р. Основною метою організації була боротьба за права жінок здобувати вищу освіту [3]. Хоча це була не перша жіноча організація, адже жіночі добродійні товариства діяли й раніше, але саме харківська ініціатива поставила собі за мету розширити права жінок, принаймні в такій важливій сфері, як освіта [6]. Знаковим для становлення в Україні фемінізму першої хвилі став 1884 рік. У Києві Аделаїда Жекуліна заснувала Вищі жіночі курси, а Олена Доброграєва створила в середовищі активісток жіночий гурток. Гуртківці вивчали традиції і побут України та проводили культурно-просвітницьку діяльність [6,7]. Сповідуючи національно-народницькі ідеї О. Доброграєва поруч із боротьбою проти дискримінації жінок активно виступала проти порушення їхніх національних прав [6].

Першою політичною організацією жінок, на думку істориків Лис Я., слід уважати Всеросійську спілку рівноправності жінок (ВСРЖ), що виникла у ході Першої російської революції 1905 р. та головною метою якої була боротьба за політичне рівноправ'я жінок. Програма ВСРЖ містила вимоги демократичних свобод, скликання Установчих зборів на основі загального рівного виборчого права без різниці статі, національності й віри [6]. У 1908 р. ВСРЖ скликала Перший Всеросійський жіночий з'їзд. Наддніпрянську Україну на ньому представляли 60 делегаток з 11 міст. Усі вони сповідували різні погляди й ідеології: поруч із тими, хто поєднували емансипацію жіноцтва з національним визволенням, були й ті, хто другу проблему або ігнорували, або виступали з класових позицій інтернаціоналізму і вважали дискримінацію за національною ознакою другорядною порівняно з класово-економічною. Ці протиріччя заклали підвалини різкої конфронтації всередині першої хвилі українського фемінізму вже в роки Української революції (1917–1921) [6].

Жіночий рух, який був пов'язаний із аналогічними польськими феміністичними впливами, розгорнувся в Галичині в кінці ХІХ ст., де діяла письменницька еліта – Іван Франко, Михайло Павлик, Остап Терлецький, які разом з польськими інтелектуалами творили нове демократичне середовище. Одним із напрямів загальнодемократичного руху стало жіноче питання, розв'язання якого демократичні представники бачили у визволенні жінки, насамперед соціальному, наданні їй рівноправності поряд з чоловіками в усіх сферах діяльності.

Наталія Кобринська й Ольга Кобилянська вважаються першими українськими феміністками, які сформували в цілому концепцію боротьби за жіночу професійну самореалізацію та громадянські права. Н. Кобринська вела

активну громадську діяльність, організувала збір підписів за право жінок навчатися в університетах та гімназіях.

Серед українських авторів побутує думка, що Н. Кобринська, яка у 1884 р. ініціювала створення Товариства руських жінок, випередила західних феміністок, – «обгрунтовуючи потребу докорінної зміни підходу до загальних категорій світосприйняття для належного розуміння ролі жінки, для досягнення цілей демократичного руху, справжньої рівності (між статями взагалі). Чоловіки не змінять становища жінки, не розкріпачать її навіть за найсильнішого намагання – вивільнення мусить іти від самої жертви гніту, має бути самовивільненням. Узагалі не можна когось визволити – він сам перше має стати вільним» [8].

У червні 1887 р. Н. Кобринська та О. Пчілка підготували й видали альманах «Перший вінок» – антологію жіночої творчості. Н. Кобринській вдалося встановити зв'язки не лише з феміністками Західної України, а й з українськими феміністками на території Російської імперії. Таким чином, до альманаху «Перший вінок» увійшли найкращі твори українок як Західної, так і Наддніпрянської України.

Отже, феміністичний рух в Україні зародився у другій половині XIX ст. й набув поширення як у Західній Україні, так і Наддніпрянщині. Розвиваючись синхронно з «першою хвилею» у світі, український фемінізм, однак, мав свої особливості. Українські феміністки та створені ними жіночі організації боролися не тільки за свої соціальні й політичні права, вагоме місце вони відводили й боротьбі за національну рівноправність, визначаючи своїм головним пріоритетом піднесення національної свідомості українців і розвиток національної культури.

1. Що в Україні думають про сучасний фемінізм – результати онлайн-опитування ZMINA URL: <https://zmina.info/articles/shho-v-ukrayini-dumayut-pro-suchasnyj-feminizm-rezultaty-onlajn-opytuvannya-zmina/>.
2. Шевченко, З. В. (Уклад.). (2016). Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. Відновлено з: <http://a-z-gender.net/ua/feminizm.html>.
3. Богачевська-Хомяк М., Веселова О. Жіночий рух в Україні. Енциклопедія історії України: Т. 3-т. Київ: «Наукова думка», 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zhinochy_rukh_v_Ukraini.
4. Кісь О. Фемінізм в Україні: кроки назустріч собі. Ч. 1. Академічний фемінізм. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/feminizm-v-ukraini-kroki-nazustrich-sobi-ch-1-akademichniy-feminizm-1341003.html>.
5. Кобченко К. Еволюція фемінізму в Україні: зародження URL: <https://www.prostranstvo.media/uk/evoliutsiia-feminizmu-v-ukraini-zarodzhe-2/>.
6. Лис Я. Націоналізм і фемінізм в Україні: з імперій – на волю! <https://genderindetail.org.ua/library/istoriya-i-pamyat/nationalism-and-feminism-in-ukraine.html>
7. Павлюх М. Жіночий рух в Галичині. Українські визначні жінки / М. Павлюх // Народознавчі зошити. серія історична. 2014. № 2. С. 310-312. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZoi_2014_2_15.
8. Ляхоцька Л. Потужне світло на небосхилі української думки / Л. Ляхоцька // Жіночий світ. Women's World. 2009. Ч. 3-4. (36- 37).

ЖИТТЄВИЙ СВІТ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Закотюк Ірина Володимирівна,
наук. керівник: д. філос. наук, професор Наконечна О.П.
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Термін «життєвий світ» є важливим принципом феноменології видатного німецького філософа ХІХ-ХХ ст. Едмунда Гуссерля, який мав суттєве значення для поєднання всіх аспектів людського життєствлення і феноменологічного філософування. З того часу багато мислителів та філософів взяли за основу це поняття для розширення розуміння соціальної, суб'єктивної та психологічної природи людини, осмислення процесів самоосягнення та самотворчості людьми власного життя.

Дане поняття має багатозначне тлумачення. З одного боку, це — «дійсний конкретний навколишній світ», у якому ми живемо, світ повсякденного досвіду, «живої даності», практичного розгортання життя (протиставлений «об'єктивному науковому світові»). З іншого — інтенційно-історичне утворення, корелят трансцендентальної суб'єктивності; «дух загальнозначимих норм»; «джерело всіх найвитонченіших смислотворень» [1].

Актуальність цієї проблеми зумовлена все зростаючою роллю цінності людської індивідуальності та її своєрідності, а саме життєвий світ особистості визначає її унікальність. «Великий» життєвий світ є первинним щодо інших світів, у яких віднаходить смисл і стверджує себе людина. Первинним тому, що він становить вихідну цілісність реальності, установлений лад відкритого щодо людини буття. Він становить собою ...найзагальнішу упорядкованість, без якої неможлива будь-яка інша впорядкованість будь-якого світу» [2, с.67]. Однак, важливо наголосити, що саме людина стає значною мірою смисловим центром, точкою перетину світових подій, змін шляхом власного світовідношення, ставлення до світу. Це і визначає міру присутності людини у світі, смислотворення. Отож, відношення між людиною та світом набуває багаторівневого, часом, складного і суперечливого характеру. Але це і забезпечує розвиток як людини, так і буття в цілому.

Термін «ставлення до світу» (В.Нестеренко, О.Наконечна) вказує на змістовність та неоднозначність відношення «людина – світ», небайдужість сторін одна до одної, й виявляє смислові аспекти осягнення людиною процесу і результатів такої взаємодії. Й сам атрибут цієї взаємодії відтворює історичні, географічні а також культурні особливості життєвого світу людини, а разом із тим – рівень розвиненості та характерні риси, що притаманні певному типу особистості. Зосереджуючи увагу на поєднанні історичного та сучасного зрізів проблеми дозволяє краще зрозуміти різноманітні модифікації життєвого світу особи сьогодення з його тяглістю традиції і швидкістю змін.

Конкретно-історичні типи культури в рамках європейської і східно-азійського цивілізацій виражали і певні типи ставлення до світу, що виявлялись у певній системі цінностей, у пріоритетних для конкретного суспільства звичаях і традиціях, у способі життя, у моралі, мистецтві тощо. А це породжувало і різні способи смислоосягнення, взаємодії в системі «людина-світ», котра забезпечує людині загалом можливість для ствердження її сутнісної універсальності та способів реалізації в індивідуальній життєтворчості. «Смислотворення стверджує принципову відкритість людського життя, а не підпорядкування його зовнішній щодо нього меті чи намірам» [3, с.105]. Саме така життєдіяльність стає запорукою збереження й подальшого піднесення людини як такої.

Що ж стосується сучасного світу – його реалії провокують звернення до вивчення феноменів повсякденного життя. Розмивання меж між галузями гуманітарних наук, непередбачуваність подій у людському житті, штучно створена віртуальна реальність вимагають від людини нових духовних та розумових якостей. Небезпека духовного руйнування загострюється у нашому суспільстві. Інтернет на даний момент постає особливим топосом, у якому відбувається зустріч людини з людиною. Особистості здається, що соціальні відносини в мережі настільки ж реальні, як і соціальні відносини у звичайному повсякденному житті. У цьому просторі формуються нові соціальні спільноти, що впливають як і на конкретну людину, так і на суспільство в цілому. Часто через медійно-освітній простір пропагандують низькі людські почуття такі як: насильство, бездуховність та ін.; що провокують деградацію духовності особистості.

У період соціалізації відбувається своєрідна універсалізація духовного життя, оскільки кожен підліток споживає ту ж інформацію, що й інші. При цьому формується схожий тип оцінки певних відносин та об'єктів, подібні реакції на поведінку в певних ситуаціях. Наслідки для духовного розвитку при цьому не можна назвати позитивними. Виникає певна неповноцінність мислення, не здатного адаптуватися до надлишкової інформації. Це може викликати ефект стереотипного мислення.

Із розвитком цивілізації людина поступово втрачає природну здатність бачити й сприймати реальність такою, яка вона насправді є. Це стає зрозумілим, коли у дослідженнях порівнюється бачення світу європейцями і жителями віддалених островів. У останніх фіксується „негештальтне", досить дитяче бачення, тоді як цілком „гештальтні" європейці несвідомо накладають на зовнішню дійсність в процесі перцепції готові шаблони, стереотипи. Під впливом таких трафаретів як: очікування, амбіції, , наміри, звички тощо; реальність сама по собі відходить на другий план, відчутно суб'єктивується. Кожен бачить, сприймає і приймає те, до чого він готовий, і що (на даний час) йому потрібно.

Сучасний стан проблеми життєвого світу визначається прагненням виявити, проаналізувати (чи хоча б зафіксувати), а якщо вдасться, то й узгодити соціокультурні, історичні детермінанти життя людини з природними (всекосмічними) умовами здійснення людиною і людством як споглядальної, так

і пізнавальної, так і перетворювальної діяльності, сомопізнання і самотворення власних життєвих світів у їх взаємодії.

Таким чином, кожен із підходів акцентує увагу на різних, проте важливих аспектах життєвого світу, що дозволяє загалом схарактеризувати його так: життєвий світ – це домірна світові суб'єктивна реальність, межі якої визначаються формами переживання та осмислення людиною об'єктивної дійсності; це світ, що існує як сама собою зрозуміла наданість, безпосередня очевидність, котра не викликає сумнівів та усвідомлюється у простій досвідній достовірності. Виявляючись як кінцева царина значень, що визначає смислові горизонти актуальної або потенційної буттєвості предметів, життєвий світ утворює універсальне смислове поле всіх можливих актів цілепокладання, її життєвих проєктів, смислового співвіднесення минулих, теперішніх та майбутніх дій.

1. Наконечна О. П. Життєвий світ (О. П. Наконечна) // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Життєвий світ \(О. П. Наконечна\)](https://vue.gov.ua/Життєвий_світ_(О._П._Наконечна)) (дата звернення: 16.11.2021).
2. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії : онтологія людини. Навч. посібник. Київ, 1995. 335с.
3. Наконечна О.П. Естетичне як тип духовності. Рівне, 2002. 202с.

УДК 159.923.32

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ФОРМА ДЕРЖАВИ»

*Ігнатцов Максим Владиславович,
наук. керівник: канд. філос. наук., доцент Ємець Н. А.,
Національний університет “Чернігівська політехніка”,
м. Чернігів*

Досконале розуміння понятійно-категоріального апарату з теорії держави і права є необхідною умовою формування професійного світогляду майбутнього фахівця з правознавства. Одним з вихідних понять цієї теорії є поняття «форма держави». В нашій роботі ми ставимо за мету розглянути еволюцію становлення даного поняття.

Значна частина дослідників теорії держави та права визначають форму держави як спосіб організації і здійснення державної влади [1, с. 47]. У вузькому значенні форма держави розглядається як специфічна політична організація суспільства [2, с. 288]. Загальні дослідження виокремлюють три головні елементи форми держави: державне правління – спосіб організації вищої державної влади; державний режим – порядок здійснення державної влади

певними методами і способами; державний устрій – спосіб поділу держави на певні складові частини та розподіл влади між нею та цими частинами [1, с. 47].
Форми держави змінювалися під впливом різних історичних чинників у різні історичні епохи. Дослідники виділяють велику кількість різноманітних форм держав. У кожній країні форми держави мають свої особливості, характерні ознаки. Ці особливості обумовлені впливом наступних чинників: політичні – ступінь розвитку суспільного та державного життя, завдання і цілі, що ставить перед собою держава, співвідношення політичних сил, які визначають внутрішню суспільно-політичну ситуацію в країні, характер діяльності владних еліт; економічні – економічний устрій держави, тобто матеріальні умови життя суспільства, економічні зв'язки держави у міждержавних відносинах та ін.; ідеологічно-культурні – панування у суспільстві певних ідеологій, культурний рівень народу, характер релігійних міркувань, історичні традиції; соціально-національні – наявність у державі різних національностей, соціальних груп і класів, які здійснюють вплив на розвиток форми держави; міжнародні – вплив інших країн, міжнародних організацій, міжнародного співробітництва стосовно конкретної держави [3, с. 584].

Свій початок еволюція форм держави бере з стародавніх часів формування нашої цивілізації. Вже в добу Античності існувало багато поглядів щодо форми держави. Якщо взяти до уваги деякі приклади держав то можна виділити, такі форми державного правління: демократична або аристократична унітарна республіка (Афіни, Спарта, Римська республіка, але, за державним устроєм, федеративна) або аристократична, федеративна монархія (Римська імперія)
В епоху Середньовіччя стверджується монархія. З поширенням християнської віри з'являється поняття: теократична монархія (Ватикан). Загалом всі держави Середньовіччя мали однакові риси і однакову форму держави: федеративна, демократична монархія.

Новий час став етапом змін, адже почали утворюватися республіки (Річ Посполита, Нідерланди), зменшувався вплив феодалів, і тому держави почали ставати унітарними. Провідною формою правління залишається монархія. Що ж до політичного режиму, то тут питання неоднозначне, адже зростав вплив станово-представницьких органів, хоча права людини не були закріплені.

Доба Просвітництва зробила великий вплив на формування демократичних республік (США, Франція 1789-1799). З'являються перші Конституції. Паралельно з цим встановлюється «освічений абсолютизм»: Австрія, Російська імперія, Прусія.

XIX століття стало епохою становлення демократії, яскравим свідченням чого стали революційні події 1848 р, проте, формою державного правління залишається монархія. XX століття дало вирішальний поштовх у формуванні нових форм держави. Результатом Першої Світової війни став розпад Німецької, Австрійської, Османської імперій. В Британській імперії почався процес трансформації. XX століття можна назвати добою формування республік, переважно демократичних, але водночас на цей період припадає час

найжорстокіших тоталітарних і авторитарних режимів (Німеччина, Радянський Союз).

На сьогодні під впливом глобалізації, демократизації, сформувались демократичні республіки. Початком стрімкого формування держав з даним політичним режим стала друга половина ХХ століття, що, в першу чергу, пов'язано із закінченням Другої світової війни, створенням Організації Об'єднаних Націй. Це дало поштовх до подальшого розвитку міжнародних стандартів права, що яскраво відбивається на організації суспільства у державі. Громадянам гарантована можливість брати участь не тільки у політичному житті держави, а і у більш глобальних проблемах, що, насамперед, стосуються місця держави на зовнішньополітичній арені.

Не зважаючи на те, що більшість країн має республіканську форму правління, існують і країни-монархії. Але вони також мають демократичний політичний режим. В основному монархії регулюються конституцією (Велика Британія, Норвегія, Іспанія, Швеція), тобто влада монарха є обмеженою. Він виконує представницькі функції і є символом держави. Але лишилися й абсолютні монархії (Катар, Ватикан, Об'єднані Арабські Емірати). Вважаємо, що в умовах глобалізації та активного усталення демократії, вони навряд залишать таку форму правління.

Отже, «форма держави» як поняття змінюється протягом усього історичного розвитку, як конкретної держави, так і світу в цілому. На сьогоднішній день це поняття досягло високого рівня організації, що у першу чергу пов'язано з процесами глобалізації, а саме: глобалізації демократії, що знаходить свій відбиток на всій організації сучасного суспільства.

1. Рабинович П. Загальне поняття і елементи форми держави. Основи загальної теорії держави і права. Київ. 1994. С. 47.
2. Ратушняк С. П. Правознавство. Академічний рівень. 10 клас: підручник. Тернопіль. 2012. С. 288.
3. М. В Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко. Загальна теорія держави і права. Харків. 2011. С. 584.

ТВОРЧІСТЬ ТА КРЕАТИВНІСТЬ: ОСВІТНЬО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Ковтун Максим Сергійович

наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Коберська Т.А.

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Інтелект, творчість, новаторство, креативність узяті в основу мистецького, освітнього, управлінського процесу та виробничої діяльності сприяють виникненню нових суспільних продуктів, інтенсивному розвитку креативних індустрій. Актуальність даної розвідки полягає у необхідності дослідження суті креативності та творчості їх структури та основних характеристик в аспекті взаємозв'язку із формування креативності індивіда.

Філософські погляди щодо визначення творчості мають давню традицію переосмислення від Платона, Арістотеля до І. Канта, А.Бергсона, К.-Г. Юнга, В. Соловйова, М. Бахтіна, М.Бердяєва, М. Хайдеггера, Е. Фромма та багатьох інших сучасних мислителів. Творча діяльність, креативність, стали предметом аналізу Д. Сімпсона, Дж. Гілфорда, Ч. Спірмена, К. Роджерса, Е. Торренса, Дж. Хокінса, А. Маслоу, Л. Виготського та ряду ін.

З позиції філософії творчість є універсальною властивістю буття, необхідною умовою розвитку матерії, утворення її нових форм, їх постійною зміною внаслідок еволюції філософської думки, основним культуротворчим фактором та сутнісною характеристикою людини. Психологія розглядає творчість виходячи з психологічних особливостей розвитку людини (здібності, уява, неусвідомлені компоненти, інтуїція, воля, потреби в самоактуалізації) і трактує, як процес оригінальної людської діяльності, у результаті якої створюються духовні та матеріальні цінності, нові способи поведінки і комунікації, нові образи і знання. З освітньої точки зору важливими є сам процес творчої роботи, виявлення форм, методів та засобів стимулювання і розвитку творчості та потреба особистості у нових досягненнях. У економічному аспекті творчість та креативність постають уже в інтерпретаціях управлінців, бізнесменів, які досліджують даний феномен з позиції їх суспільної значимості в умовах формуванням нового ринкового сегмента – креативної економіки.

Поняття творчість та креативність – синонімічні й нерозривно пов'язані із емоційною, інтелектуальною, рефлексивною, мотиваційною, вольовою і діяльнісною сферами особистості. Однак, у залежності від результату діяльності, дані терміни містять дещо відмінні значення. Творчість постає діяльністю, що спрямована на створення якісно нового продукту, на пошук нестандартного рішення завдань, однак, це поняття не передбачає обов'язкову наявність результату діяльності. Креативність, навпаки, це процес, спрямований на результат з метою створення кінцевого продукту, що включає в себе цілі,

ціннісні орієнтації, знання, вміння, навички, мотиви. У кожному з цих компонентів креативність виявляється на різних рівнях діяльності.

П.Торренс визначає креативність як здатність до (дивергентного) мислення, як властивість особистості, що проявляється у тенденції до вирішення проблем новими методами та засобами [2]. Дж. Гілфорд виділяє параметри креативності: здатність до винайдення та постановки проблем, генерування ідей, до продукування різноманітних поглядів відмінних від суспільних; нестандартна, оригінальна відповідь на будь-які подразники; здатність до вдосконалення об'єкта шляхом додавання деталей; уміння вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу [1].

Як зазначає Дж. Хокінс, творчі люди володіють умінням експериментувати, є більш впевненими, рішучими, здатні узгоджувати в собі протилежності та напруженість, прагнуть до більшої незалежності, значної уваги надають зовнішньому образу, формі, частіше віддають перевагу складнощам і асиметрії, нетиповим технікам [3]. Розгляд креативності в аспекті проблемних ситуацій, як здатність вирішувати масу завдань у постійно змінних обставинах, уміння приймати рішення у складних ситуаціях, а також як набір таких компетенцій: уміння заявляти про свої потреби та інтереси; вміння знаходити різні джерела інформації; вміння приймати рішення в різних ситуаціях; здатність генерувати оригінальні способи вирішення проблеми [5, с. 73].

Загалом креативність розглядається як сукупність рис, скоріше навичка, а не талант чи дар, що сприяють пошуку нового, як здатність особистості до варіативності, гнучкості, здібність людини виходити за межі заданої ситуації, використовувуючи оригінальні, часто нестандартні способи вирішення будь-яких життєвих, у тому числі і професійних ситуацій. Це дало підставу науковцям виділити особливості креативних людей, а саме їх високі емоційні, когнітивні, комунікативні та мотиваційні здібності. Креативні особистості володіють розвинутою уявою та абстрактним мисленням, високим інтелектуальним та емоційним рівнем, здатні до нешаблонного, конструктивного мислення і поведінки, мають властивість приймати оригінальні та ефективні рішення, виконувати свою діяльність на більш якісному рівні; створюють нові цінності; володіють лідерськими якостями; соціально активні, емпатійні; є самодостатніми, практичними та відкритими для нового досвіду.

Отже, узагальнивши різні позиції на сутність та зміст творчості і креативності, у філософському сенсі виділяємо їх важливим суспільним ресурсом, основою розвитку як духовних так і матеріальних цінностей внаслідок їх креативного потенціалу. Як категорії особистісні креативність і творче мислення сьогодні є обов'язковим компонентом у складі професійної компетентності фахівця у будь-якій сфері діяльності і може бути сформоване завдяки своєрідним умовам виховання та навчання.

1. Torrance E.P. The nature of creativity as manifest in the testing / E.P.Torrance // The nature of creativity / R.Sternberg, T.Tardif (eds.). Cambridge: Cambr. Press, 1988. P.43–75
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э. А. Голубевой // Психология мышления / ред. А.М. Матюшкина. Москва: Прогресс, 1965.

3. Хокинс Дж. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги; перевод с англ. И. Щербакова. М.: Классика-XXI, 2011. 256 с. URL: <http://vkist.ru/djon-hokins-kreativnaya-ekonomika/50423.pdf>
4. Шадриков В. Д. Профессиональные способности. М., Университ. книга, 2010. 319 с.

УДК 122/129

ЛЮДИНА ЯК НЕЛІНІЙНА ОСОБИСТІТЬ

*Коперльос Руслана Юрїївна,
канд. філос. наук, асистент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ*

Поява ідеї розгляду нелінійності особистості в сучасному науковому дискурсі зумовлена переходом науки від класичного до некласичного і постнекласичного етапів її розвитку. Парадигмальні зрушення, що вимагають змістовно-сислової експлікації поняття «особистість» в певному дискурсі пов'язані із синергетичною дослідницькою програмою і формуванням складного та нелінійного стилів наукового мислення. Оскільки існує низка підходів до філософсько-методологічного дослідження цього поняття, то можна говорити про низку ускладнень, адже особистість показує нам багатоманітність своїх смислів у залежності від того як і до чого ми будемо її застосовувати. Саме через це і не існує єдиного визначення поняття особистості, яке можна було б застосовувати відносно різних контекстів. Проте методологічний ракурс, через який відбувалося дослідження дав цілісне уявлення про розуміння нелінійності особистості в сучасному науковому дискурсі. На основі нелінійного підходу до розуміння відношення «Людина – Суспільство – Світ» розкривається нелінійність кожного з компонентів цього відношення та їхній взаємовплив один на одного. З'ясування проблемного спектру терміну «особистість» здійснювалося на основі вивчення класичних та сучасних досліджень, наприклад, О.Князевої, С.Курдюмова, Г.Нестеренко. З'ясовується значення розуміння нелінійності особистості в сучасному постнекласичному дискурсі та досліджується методологічний потенціал нелінійного підходу до розуміння особистості. На основі синергетичного та нелінійного підходів виведено розуміння нелінійної особистості як активного суб'єкта відношення «Людина – Суспільство – Світ», який здатен до самоорганізації, саморозвитку, саморегуляції, самоаналізу та самореалізації, і має складний нелінійний стиль мислення.

Переосмислення класичного розуміння поняття «особистість», як системи певних психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин тощо, розкриває нелінійне тлумачення особистості. «Особистість - аспект внутрішнього світу людини, що характеризується унікальністю та відкритістю; реалізується в самопізнанні та самотворенні людини та об'єктивується в артефактах культури... Маслоу визначає особистість як здатність людини до самоактуалізації. Він розуміє самоактуалізацію не просто як стихійне зростання, а як самопізнання, саморефлексію, що ведуть до плідної самотворчості» [2, с. 457–458].

Нелінійний підход до розуміння особистості як активного суб'єкта сучасної постнекласичної раціональності можна застосовувати якщо враховувати в розуміння особистості раціоналізовану, орієнтовану в просторі і часі перспективу взаєморозвитку та взаємовпливу відношення «Людина – Суспільство – Світ» за допомогою визначення цінності життя, як в індивідуальному, так і в суспільному плані. Крім того, тільки у взаємовідношенні, взаємодії, взаємовпливі тощо особистості є нелінійними, бо сама по собі особистість нелінійною не є.

Використання синергетичного підходу до тлумачення особистості передбачає виявлення її активності, діалогічності, самостійності, творчості, ініціативності та виявлення її волі до вибору стратегії індивідуального життєвого шляху. «Там, де думки, цінності, наміри людини стають керуючим параметром організації, а саме таким є спосіб існування людини в соціальному і природному світі, малі й великі справи кожного можуть стати вирішальним моментом..., де можливими стануть більш сприятливі сценарії перебігу подій у спільній долі людей і природи і нашої планеті, і в нашій країні» [1, с. 265].

Аналіз особистісно-орієнтованої парадигми в цьому питанні дозволяє дійти висновків, що синергетичний підхід до поняття особистості є надзвичайно актуальним для розуміння кардинальної трансформації класичного розуміння особистості, яка потребує врахування синергетичних принципів її самоорганізації як відкритої системи, а дослідження питання саморозвитку особистості саме у контексті синергетичної парадигми дасть змогу включити уявлення про важливість зовнішніх і внутрішніх, економічних, екологічних, соціальних, політичних, освітніх тощо потреб людини, важливість яких відповідно до пріоритетності особистість сама обирає для себе.

Оскільки особистість є нелінійним феноменом, то вже є носієм нелінійного мислення, тому сучасна освіта та наука мають не тільки навчати нелінійно мислити, але й розуміти що це мислення в постнекласичної особистості вже змінило лінійне, а отже опиратися на принципи лінійного мислення не тільки не ефективно, але й не раціонально. Саме тому мають змінюватися методи і засоби дослідження відповідно до особливостей постнекласичного нелінійного активного суб'єкта, який є носієм нелінійного мислення.

Отже, говорячи про нелінійність особистості мається на увазі, що це активний суб'єкт відношення «Людина – Суспільство – Світ», який здатен до

самоорганізації, саморозвитку, саморегуляції, самоаналізу та самореалізації, що здатен обирати серед множини можливостей та можливих сценаріїв розвитку, найбільш бажаний або пріоритетний сценарій. Очевидним є методологічний потенціал осмислення особистості як окремого індивіда, так і особистостей групи, колективу, суспільства тощо.

1. Добронравова І. Практична філософія науки: збірка наук. праць. Суми: Університетська книга, 2017. 352с.
2. Кирилова С. Особистість. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. С. 457-458.

УДК 130.2

АФРИКАНСЬКА ЕТНОФІЛОСОФІЯ В РАКУСІ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

*Глорія Лумамбо Капонге,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Мельничук М. С.
Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне*

Ще в ХІХ столітті Гегель вважав, що філософія в Африці неможлива, проте з здобуттям незалежності та формуванням вищої освіти в африканських країнах стали з'являтися філософські факультети, філософська публіцистика та філософські течії. Разом з тим африканські народи мають філософські традиції, що склалися набагато раніше: крім Північної Африки, де мала вплив давньоєгипетська, елліністична, ранньохристиянська та мусульманська філософія, це стосується Ефіопії, де існувала філософська школа Зера Якоба якого порівнюють із Декартом.

Також слід згадати уродженця сучасної Гани, філософа Антона Вільгельма Амо, який жив у епоху Просвітництва і здобув філософську освіту в Німеччині [1].

Родоначальником африканської етнофілософії вважається бельгійський місіонер Пласідо Темпельс, який опублікував у 1946 році книгу "La Philosophie bantoue". За Темпельсом, онтологія банту — це насамперед теорія сил. Аналізуючи світоглядні ідеї бантумовних народів, втілені в їхній релігії та мові, він виокремив основне поняття «життєва сила», яким позначив форми еманції божественної сутності, яка присутня у світі.

У своїй наукових розвідках Темпельс стверджує, що можна експлікувати африканські філософські категорії. через категорії, властиві мові. Згідно з

Темпелсом, основною філософсько-метафізичною категорією в мисленні суспільств, що говорять на банту, є Сила. Тобто реальність динамічна, а буття – це сила. [3, с. 310] Темпелс стверджує, що існує три можливі погляди на відносини між буттям і силою:

1. Буття на відміну сили, тобто істоти можуть мати силу, а можуть і мати.
2. Сила як частина буття, тобто буття – це більше, ніж сила, але залежить від неї.
3. Буття - це Сила, тобто двоє - одне й те саме.

Темпельс неодноразово наголошував, що представники культур, які говорять на банту, дотримуються певних уявлень щодо Сили. Зокрема: - «Сила» не є для банту необхідним, не зведеним атрибутом буття: ні, поняття «сила» займає для них місце поняття «буття» у нашій філософії. Згідно міркувань філософа, це трансцендентна, елементарна, проста концепція: з ними «сила» і з нами «буття». [3, с. 321] Темпелс стверджує, що в результаті цієї фундаментальної відмінності в категоріях африканське життя розуму будується навколо розуміння та визначення поняття Сили, яке різко контрастує із західним починанням розуміння та визначення Буття. [3] Філософія банту піддавалася критиці, в першу чергу на тій підставі, що висновки є грубими узагальненнями, які прагнуть охарактеризувати мислення всього континенту, що, як стверджується, неможливо зробити значним чином. Першим сучасним африканським філософом став руандійський абат Алексіс Кагаме, який у 1956 році видав книгу «Банту-руандійська філософія буття» [2, с. 112]. Як і Темпельс, він виходив із існування колективної та незмінної філософії банту, проте виводив її в основному з даних аналізу мови кіньяруанда. Також, варто зазначити, що африканській етнофілософії акцентується увага щодо цінностей емоцій, ритму та інтуїції.

Африканці, виховані місіонерами, вбачали своє завдання в наближенні догматики і ритуалу священнослужителів до традицій народів Африки, підтримуючи проголошену Ватиканом політику "африканізації" церкви і розвиваючи її в руслі особливого африканського бачення. Однак деякі автори більш критично оцінюють місце та значення традиційних чи афро-християнських вірувань у сучасному світі. Так, багато хто усвідомлює, що в умовах значної релігійності та конфронтації прихильників локальних культів та релігій, вірування відіграють і негативну роль, роз'єднуючи та ізолюючи себе у фокусі норм та уявлень. Зауважимо, що в нашому випадку важливе не повне заперечення чи гучний осуд, а гнучка політика та копітка робота, яка б дозволила "зміцнити зв'язок між традиційною африканською культурою і сучасними світовими культурами, беззаперечно враховуючи мультикультурність світового простору в ракурсі пошуку гармонії та толерантності.

1. Винк, Оноре . Идеология в миссионерских научных знаниях в Бельгийском Конго: Aequatoria, Centre de recherches africanistes; Миссионерская станция Баманья (RDC), 1937-2007. Максвелл, Дэвид (ред.). Духовное в светском: миссионеры и знания об Африке. Гранд-Рапидс, Мичиган: W.B. Паб Eerdmans. Co., 2012. с. 221–44.

2. Monnier, Laurent "L'arrière-Plan Historique de la Philosophie bantoue de Tempels: La Rébellion". Le Zaire à l'épreuve de l'histoire immédiate: дань уваження Бенуа Верхагену. Париж: Картала. 1993. С. 105–124.
3. La Sémiologie d'un hommage au Révérend Père Placide Tempels. В: Ethique et Société. Actes de la 3ème Semaine Philosophique de Kinshasa (Coll. Recherches Philosophiques Africaines, 5), Kinshasa, 1980, p. 307-331.

УДК 123.2

ІДЕЇ СВОБОДИ ТА НАДІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ФАТАЛІЗМУ

*Мамонтов Нікіта Ігорович,
наук. керівник: викладач Ходанич Ю.М.
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород*

«Що вершить долю людства в цьому світі? Якесь незрима істота або закон, подібно до руки господньої кружляє над світом? Принаймні істинно те, що людина не владна навіть над своєю волею»^[1] – цими словами японський художник-ілюстратор розпочинає свій твір під назвою «Берсерк». Вони добре описують те, як бачать фатум. Як щось, що людині не в силі пізнати, що вона, можливо, і не зможе відчутти, але те, чого не зможе уникнути. Однак, якщо «людина не владна навіть над своєю волею», де ж у нашому світі місце для надії та свободи? Саме цю проблему в руслі фаталізму я хотів би розкрити.

Почнемо з того, як ми можемо сприймати долю. Тлумачний словник дає таке визначення: «фатум (з лат.) – рок, доля, приречення, заздалегідь визначений перебіг подій і долі людини»^[5].

Однак це лише сухий, короткий і не надто інформативний опис цієї ідеї чи явища. Мислителі бачили долю в цілому по-різному. Наприклад, стоїки вважали, що фатум і логос є схожі поняття, адже доля лише дуже довгий і складний причинно-наслідковий ланцюг, в якому людина також бере участь, і хоч вона й може вплинути на долю майбутніх людей, скоріш за все, у неї немає сили змінити перебіг долі сьогодення. Тому людина, в розумінні стоїків, не повинна бути стурбована своєю долею, адже нема чого турбуватися про те, що неможливо змінити. Життя було описано Епіктетом як дорога, а людина в ній собака, що прив'язана до воза. Зрозуміло, собака в праві вити і спиратися, але, на жаль, швидше за все вона лише завдасть собі шкоди, і помре нещасною. З іншого боку, якщо собака йтиме в ногу з возом, і буде лише насолоджуватися панорамою й видами, що їй відкриваються, вона зможе прожити щасливе, нехай і не

вільне життя^[4]. Ця система цілком логічна, проте доля в ній постає як щось нейтральне і неживе. У цьому випадку я б порівняв зазначене з дрейфуванням за течією річки, де людина не знає, куди течія може її принести, але знає, що вона їй байдужа. Такій річці долі немає різниці між тим, щоб кинути людину на скелю, або привести в оазис, вона в течії лише одна з безлічі змінних.

Завдяки цьому ідея фаталізму в Середньовіччі отримала нову течію, в якій доля уже більше не байдужа до людини. Подібна течія була названа провіденціалізмом й була розвинена, передусім, блаженним Августином, однак і низкою інших мислителів. У провіденціалізмі доля виражена в Божій волі, тій самій «руці Господній»^[1], що згадувалась мною вище. Ідеї провиденції переважно розвивалися в християнському світі, хоча й мали місце в індуїзмі й низці інших релігій, оскільки можна простежити подібні мотиви. З християнської точки зору, немає місця злому богу, бог добрий і бажає кращого його «дітям», а тому не слід опиратися його волі. Таким чином, людина повинна сповнюватися в розумінні бога та його намірів, тим самим входячи в провиденцію, вклинюючись і доповнюючи перебіг долі. Подібні погляди були характерними для духу того часу, однак свободи немає і в них, лише служіння заради досягнення блага.

Бенедикт Спіноза, спираючись на своє сприйняття бога, поділяючи його на «Бога» – незмінного і постійного, байдужого до людини, що переслідує власні інтереси своїми шляхами, і на «особистого» як загальнохристиянського розуміння – зробив висновок, що людина не може бути вільною, адже в ній немає вільного початку^[2]. Людина це лише збірка причин, що існують з інших причин. Вирішення цієї проблеми Спіноза бачив у пізнанні й наближенні до Бога, або ж завдяки повному прийняттю своєї долі, як пізніше висловився Ф. Ніцше тезою «Amor fati» або «Любов до долі».

Коли я коротко змалював, чим є доля, варто зупинитись тут на проблемі свободи і надії в її руслі. Слід розуміти, що людина не може бути дійсно абсолютно вільною, як і будь-яка істота, яка влаштована за законами нашого світу. Справжня свобода неможлива навіть для часткового розуміння з боку людини. Вона незрозуміла і невловима. У моєму розумінні, навіть умовний всемогутній «бог» не може бути вільним, адже він є в'язнем своєї влади, так чи інакше. Людина може тільки визначити ступінь своєї свободи, і те, як вона сприймає цей ступінь. В якості прикладу я хотів би процитувати Діогена з Синопа. Він пішов по шляху відмови від матеріальних благ з метою досягнення свободи. Він жив у піфосі, звільняв свої потреби на вулиці, не соромлячись за свою поведінку, а власних речей, він мав тільки чашу, від якої він пізніше відмовився на користь того щоб пити з його рук, а їв він з імпровізованої миски з хліба^[3]. Діоген отримав певний ступінь свободи, який він вважав достатнім для себе, був вільний від жадібності, честолюбства або заздрощів, від матеріальних благ, розвиваючи лише духовні цінності. В

його розумінні, він досягнув повної свободи і, в результаті, прийшов до блаженного життя. Тим не менш, він не був дійсно вільним, адже був обмежений своїм тілом, силою духу й іншими речами, а головне, його життя було в руках долі. Тут з'являється вагоме «але», яке складається з того він не знав, яка доля чекає на нього, можливо, він не думав про долю взагалі, і, відповідно, звільнився від кайданів фатуму. Людина, яка ігнорує долю, вільна вирішувати її на свій розсуд, навіть якщо це уявне. Наш розум фундується на теорії відносності. Коли ми тепло, ми просто тепліше щодо холоду, коли ми ситі, ми тільки відносно менш голодні, ніж раніше.

Зазначене стосується й сприйняття свободи. Ми сприймаємо її відносно: людина, яка все своє життя прожила в клітці, може вважати себе вільною, а людина, яка потрапила в полон від свободи, більше не зможе відчувати себе такою. Таким же чином, людина, яка не знає свою долю, здобуває свободу у власних діях, не знаючи, яким буде кінцевий результат. Її свобода від пут долі, як і раніше, відносна, але для сприйняття людини така свобода може стати абсолютною. Розум є основою людини, світ навколо нього проектується і передається їй за допомогою розуму. Наші почуття оманливі, а тому для людини складно шукати точку опори в них. Навіть наш розум не є надійною точкою опори, але ми повинні довіряти йому.

Чому ж тоді, постає питання, не використати його здатність інтерпретувати на нашу користь? Ми можемо налаштувати наш розум до сприйняття світу як такого, в якому ми вільні від більшості речей, і, можливо, потенційно мати абсолютну свободу. Багато хто може заперечити мені, сказавши, що цей метод самодурство, однак я переконаний, що це невід'ємний атрибут розумних істот – здатність інтерпретувати і скласти власне суб'єктивне сприйняття.

Потроху підходимо до проблеми надії. Коли ми діємо за способом, описаним вище, ми лише починаємо сподіватися на себе і свій розум, більше ніж щось ще у світі. Наші надії нічим не обгрунтовані, якщо переносити це поняття на більш формальні рейки. Логіка розрізняє поняття «знаю» і «вірю». Надія ж у такій логіці є модальністю «вірю». Ми не знаємо, чи справдиться те, у що ми віримо, ми часто навіть не маємо основ для віри, тому що за своїм задумом вона їх не потребує. Як сказав свого часу Тертуліан: «Вірую – тому що абсурдно». Надія на себе і свій розум не менш абсурдна, але це та точка опори, якої ми потребуємо, виходячи зі слів Піфагора «Якщо знайти досить стійку точку опори, можна зрушити землю». Ми сподіваємося на наш розум, щоб той визволив нас від шляхів долі і дарував нам повну свободу. Вірячи і сподіваючись на це, ми можемо скористатися дарованою свободою, застосовуючи її в нашому житті, стаючи егоцентриком, світ починає непросто обертатися навколо нас, а й належати нам, тож у нашому світі ми вільні робити те, що хочемо, не знаючи і не турбуючись про фатум, або вищий розум, що зміг би нас зупинити.

Хотілося б відзначити, що вищезгадана концепція не є догмою або вказівкою до дії, і людина вільна в тому, щоб вибирати свою неволю. Бути вільним не ототожнюється з тим, щоб бути правильним або щасливим. Я порівняв би це з ідеєю Ніцше про «Надлюдину»: вона вільна від кайданів моралі, соціуму, думок, своїх потреб, однак не вільна через свої цілі. Людина завжди в чомусь не вільна, і повинна обирати свою неволю, адже, щоб досягнути щастя або праведності, часом потрібно відмовитися від свободи чи обмежити її. Кожна людина досягає щастя своїми шляхами, адже кожен по-різному визначає цей феномен. З моєї точки зору, щастя здобувається через набуття свободи, а набуття більшої свободи – через обмеження інших свобод.

Як підсумок, варто підкреслити, що фатум не вирок, а збіг обставин. Людина здатна набувати своєї свободи через ігнорування цих обставин. Вона, задля досягнення свободи, повинна покласти свої надії на свій розум, який, у свою чергу, налаштовується на думку про свободу, як би це, можливо, дивно й не звучало.

1. Кэнтаро Миура. Берсерк. Санкт-Петербург: XL Media. 2020. 458с.
2. Спіноза Б. Політичний трактат // Спіноза Б. Соч. : у 2 т. СПб.: Наука, 1999. Т. 2.
3. Діоген Лаертський. "Про життя, навчаннях і висловах знаменитих філософів". М.: Думка, 1986.
4. Афоризми античних мудреців URL: <https://gold.ua/ua/prod/dn-234>
5. Словарь иностранных слов русского языка URL: <https://www.prlib.ru/item/677854>

УДК 004.5.316

ВІРТУАЛЬНИЙ МІКРОКОСМ ПІДЛІТКА: ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

*Миколів Олександра Іванівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С. Я.
Рівненського інституту Київського університету права НАН України,
м.Рівне*

Маніпуляція свідомістю – це поняття, з яким на сьогодні знайома абсолютно кожна людина в певній мірі. Це явище розглядається з різних сторін, тим самим й надає змогу накопичувати знання з даної проблеми. Такі знання вкрай необхідні для розпізнавання маніпуляторів(особистостей, які, керуючись принципом того, що нахабство є другим щастям, завалюють особу, яка не вміє відмовляти, проханням і завданням), вивчення системи маніпуляції, для того, щоб не стати новою жертвою маніпулятора, навчитися приймати власні, а не

нав'язані іншими рішення, які можуть суперечити суб'єктивним інтересам чи завдавати їм збитки. Останнім часом активізувалися дослідження проблеми маніпуляцій особистістю, людиною, підлітком, їх свідомістю і поведінкою як на теоретичному, так і прикладному рівні. Теоретичною розробкою питань, пов'язаних з попередніми дослідженнями були присвячені роботи таких вчених, як: Є.В. Доценко, Ю.А. Єрмаков, Є.М. Скаженнік, Н.І. Козлов, Є.М. Волков, С.Д. Хассен, Г.В. Франке, Е. Шостром, Г. Шиллер, І. Мельник, Г. Грачов.

Відомий дослідник маніпулятивних технологій С. Кара-Мурза у своїй монографії «Маніпуляція свідомістю» дає таке визначення актуальному поняттю: «Маніпуляція – це вид застосування влади, при якому той, хто володіє нею, впливає на поведінку інших, не розкриваючи характер поведінки, яку він від них очікує» [1, с. 500]. У цій статті я хочу приділити особливу увагу маніпуляціям інформацією над неповнолітніми через такі ресурси, як соціальні мережі.

Стрімкий розвиток мережі Інтернет викликає занепокоєння про можливість впливу на громадську свідомість людей, особливо підлітків. Вже багато місяців поспіль у соціальних мережах обговорюють підліткову гру «Синій кит», або ж «Тихий дім», «Море китів», «Розбуди мене о 4:20». У цієї жахливої гри багато назв, але результат майже завжди однаковий — закінчене життя і зламані горем батьки, які не розуміють, що ж змусило дитину звести рахунки з життям [2, с. 12].

Трохи більше про саму гру. «Синій кит» - це онлайн-гра з негативним вмістом, яка стала причиною чималої кількості скоєних самогубств серед підлітків. Її передача розпочалася через Інтернет, а саме у соціальній мережі V Kontakte. Вираз "Синій кит" стосується явища скручування китоподібних, яке порівнюється із самогубством. Цей заклик й сьогодні має безліч груп у соціальних мережах. Її заснував росіянин Філіп Будейкін, колишній студент-психолог, якого вигнали з університету. Будейкін запевняв, що метою створення такого «апарату відсіювання» була спроба очистити суспільство, підбурюючи до самогубства будь-кого, кого він вважав непотребом. Вона складається із запрошення дітей та підлітків до проходження певного квесту щодня протягом п'ятдесяти днів. Саме для цього призначені так звані онлайн-репетитори, або ж куратори, які керують фальшивими акаунтами на Facebook, щоб розповсюджувати повідомлення з проблемами, визначеними для кожного з них, через цю соціальну мережу або через WhatsApp у приватних групах. Одне з випробувань, яке вони проводили для учасників, полягало в нанесенні надрізів на руки. Після кількох розслідувань стала відома перша справа про самогубство, пов'язана з цією структурою в 2015 році.

Основною причиною включення підлітка в гру є його вічні внутрішні конфлікти, одним з яких є прагнення до незалежності і самостійності. У такий перехідний період багато хто з хлопців і дівчат стикаються з дуже «дорослими проблемами». Непорозуміння, невизначеність майбутнього і невзаємна любов, яка в цьому віці здається мало що не єдиною – можуть підкосити і дорослу людину. І до пригніченого цими речами підлітка приходять думки про те, що

жити так вже й добре. У свою ж чергу ввічливі адміністратори смертельних груп «Синій кит» тощо, вже наготові з цілими альбомами сумної музики, уявною підтримкою, розумінням і великою кількістю картинок з гнітучими пейзажами і словами про безвихідь. У перелік причин також входять аспекти психології такого віку як: нестабільність емоційної сфери (в силу активного формування особистості неповнолітньої особи), моральний інфантилізм, слабкість волі, тривожність, неадекватність самооцінки. Особливо на підлітків впливає час, в який куратори груп воліють спілкуватися зі своїми жертвами — близько 4 години ранку. Досвітній час і практична відсутність сну як у підлітка, так і у дорослої людини інколи змушує сплутати сон з реальністю. Тоді зловмисники і знаходять момент, щоб повідомити — «Все, що відбувається — сон. Вийди на дах та крокуй з нього — а тепер прокинься.» – так і відбувається маніпуляція підлітками, які в них на гачку. Особливості особистісної структури об'єкта маніпуляції призводять до нездатності протистояти маніпулятивним відносинам і будувати продуктивні відносини, тобто робити те, що йому сказали.

Дослідження Т.Н. Соломки вказують на схильність підлітків до часткової підміни власних почуттів, смаків, оцінок зовнішніх стандартів, які склалися в соціумі задовго до їх існування. М.М. Обозов зазначає, що «самосвідомість і самооцінка юнаків залежать від статевих стереотипів», А.Г. Хрпкова вказує, що юнакам властива безкомпромісність. Така стереотипність є передумовою формування особистості об'єкта маніпуляції. В.М. Бехтерев зазначає, що підлітки піддатливі до навіювання, наприклад, під впливом прочитаних книг, смертельних ігр які діють на уяву, здійснювалося багато самогубств [3, с. 283]. У свою чергу, для особистості об'єкта маніпуляції характерна інтроєктивність, навіюваність, вразливість.

Таким чином, говорячи про маніпуляції над свідомістю підлітків ми приходимо до висновку, що вище зазначена тема є дуже актуальною в наш час, так як, використовуючи різні прийоми тих самих маніпуляцій на неповнолітніх можна створити прихований вплив на них. У багатьох дітей підліткового віку трапляються проблеми у житті, які здаються їм нерозв'язними. Тоді вони найбільше потребують підтримки і любові своїх близьких людей — не показово і оптимістично, в розумінні себе і світу.

Для того щоб протистояти маніпуляціям, потрібно знайти в собі сили дати жорстку відповідь і винести попередження про неприпустимість подібних дій у сторону об'єкта таких дій. Маніпулятор повинен зрозуміти наступне, а саме що його наміри розкриті. Краще, якщо даний факт отримає широкий розголос, щоб перекрити такому подальші шляхи до дії.

1. Кара-Мурза С.Г. «Маніпуляція свідомістю» . К.: Орияни, 2003р. 500 с.
2. Доценко Е.Л. «Механизмы межличностной манипуляции. Психология» // Доценко Е.Л. М.: ЧеРо, № 4. 12с.
3. В.М. Бехтерев // «Объективное изучение личности»: // Избр. труды по психологии личности: В 2 т. Т.2. «Объективное изучение личности». СПб.: Алетейя, 1999. 283 с.

ІГРОВИЙ УНІВЕРСУМ ПОСТМОДЕРНОЇ ЕПОХИ: МІСТИФІКАЦІЇ І СИМУЛЯЦІЇ

*Нікіфорук Іванна Ярославівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С. Я.,
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
м. Рівне*

Ігрові принципи реалізуються в різних культурах та епохах, адже гра є невід'ємною складовою культурологічного дискурсу. Як зазначав видатний мислитель ХХ ст., автор праці «Homo ludens» (у перекладі — «Людина, що грається») Й. Хейзінга, гра первісно є основою будь-якого культурного феномену, вона — «одна з головних підвалин цивілізації» [1, с.461]. Учений, основувшись на історико-культурних реаліях із найдавніших часів до початку ХХ ст., не тільки визначив, яке місце посідає гра серед інших явищ культури, але й звернув увагу на те, яким чином сама культура є ігровою: вона «розігрується», тобто розвивається в процесі гри. По суті, Й. Хейзінга поняття гри «інтегрував» у поняття культури. Окрім того, дослідник акцентував на тому, що філософія гри — багатогранна і її наявність відчувається постійно. Утім, роль і характер гри в різний час і в різних підсистемах культури істотно змінювалися. Особливої актуальності ігровий компонент набуває в постмодерністській культурі, невід'ємною духовною константою якої є захоплення ігровим принципом.

Сучасний світ надто швидко змінюється, його складники, звичні для людей, часто мутують, набираючи нових різноманітних форм дійсності. Людина, не встигаючи за шаленим темпом сьогодення, намагається створити свій світ, свою штучну реальність, у якій буде почуватися комфортно, в якій буде мати змогу сховатися від зовнішніх неприємностей та загроз. Із розвитком комп'ютерних технологій створення штучного світу стає доступним кожному, що досягається за допомогою імітативних репрезентацій. Так, комп'ютерні ігри імітують віртуальну реальність, у якій людина відчувається. Ніби перебуває у тривимірному електронному просторі. Звичайно, що така реальність виступає як квазіреальність. Для цього ми вдаємось до послуг симуляції, невід'ємним складником якої є симулякри. Саме інформатизація суспільства та прагнення створити віртуальний світ, в якому відсутні будь-які цінності, зміна парадигми комунікації та можливість підміни реальності гіперреальністю, суттєвий вплив глобалізації на всі без винятку сфери життя призводять до симулякризації навколишньої дійсності. Процес симулякризації вважається одним з головних принципів сюжетотворення альтернативно-історичних творів у новітньому літературному процесі.

Розглянути проблемні питання, пов'язані з дослідженням гри як одного з унікальних феноменів культури постмодерну. Осмислити деякі підходи щодо визначення характерних ознак, типології та сутності означеного культурного явища. На прикладах концепцій Ж. Дерріда, Ж. Дельоза, Ж. Ліотара, Р. Барта,

висвітлити звернення постмодерністської рефлексії до проблем мови і комунікації, зокрема в контексті концепцій «гри тексту», «ігор істини», «гри структури», проаналізувати роль феномену гри в постмодернізмі. Уточнити поняття мовної гри в художній практиці постмодерністів. Дослідити феномен симулякра як одного з головних принципів сюжетотворення альтернативно-історичних сценаріїв.

Ігрові процеси в сучасній культурі розглядають І. В. Азеєва, Т. Н. Голобородова, А. В. Зубарева, Н. Є. Ковиляєва, Н. А. Малішевська, М. В. Мізрахі, А. В. Радіонова та ін. Утім, незважаючи на високий фаховий рівень досліджень цих авторів, чіткість і обґрунтованість наукових позицій, ще недостатньо вивчено гру як один із унікальних феноменів культури постмодерну.

Ігровий світогляд постмодернізму – це, перш за все, заперечення привілейованості певного погляду. Суть постмодерністської гри у цьому значенні зводиться до заперечення єдиного та ствердження різноманітного та відмінного.

Постмодернізм виносить на передній план відносність знання, правди, моральності, лінгвістичного значення і дійсності загалом. На думку постмодерністів вище згадане є соціальними конструкціями, творіннями лінгвістичних практик, що зумовлюються певним культурно-історичним контекстом, тобто стосуються конкретних соціальних груп.

Однією з інтегральних ідей теорії постмодернізму та ігрового ставлення до дійсності є концепція тексту і текстуальності. Мова йде, передусім, про новий поворот у розумінні тексту, який є неоднорідним, багатозначним і відкритим; він долучається до інших текстів і з них же формується, а сама реальність набуває текстологічного характеру. Ж. Деріда твердить, що нічого не існує поза текстом, який формується певною історичною свідомістю, що визначає межі інтерпретації. Наш світ сконструйований як множинність різнорідних текстів, а людина перебуває всередині цього тексту. Це положення стало основою постмодерністської поетики, втілившись в один з облюбованих постмодерністами образ світу як безкінечної бібліотеки. Розвиваючи поняття текстуальності, постмодерністи сприймають наш світ як суміш текстів й інтертекстів.

У багатьох теоретичних працях західних авторів, котрих нині вважають «класиками» постмодерністського дискурсу, феномен гри розглядається в тісному взаємозв'язку з деконструкцією як основною методологічною настановою, практикою руйнування сенсів під час роботи з текстами. Більше того, представники постмодернізму стверджують, що деконструкція є формою гри, що спрямована на «розхитування» й усунення центру. Гра стала правилом філософії, умовою її подальшого існування, місцем реконструкції і відродження. Французький філософ і теоретик літератури Ж. Дерріда акцентує, що гра — це відкритий безкомпромісний виклик раціональному дискурсу, випадковість, свобода, свідоме порушення будь-яких правил і творчих принципів. «Письмо», згідно з Ж. Дерріда, — це гра в тексті, що доповнюється грою всередині знаку.

Гра на письмі, на думку філософа, починається «з азів» — з імені автора й підпису. У праці «Структура, знак і гра в дискурсі про гуманітарні науки» Ж. Дерріда зазначає: «Існують дві інтерпретації знаку як гри. Сутність однієї прагне знайти істину і визнає інтерпретацію чимось вимушеним Інший тип інтерпретації, навпаки, подає гру як свій природний стан» [2, с. 368].

Концептуальними в процесі вивчення гри як результату сучасного культуротворення є положення праці Ж.-Ф. Ліотара «Стан постмодерну» (1979), в якій зазначається, що гра як важлива складова постмодерністської культури нівелює колишні «серйозні» ідеали й руйнує усталені стереотипи. Одним із яскравих проявів такого ігрового начала є гра з мовним матеріалом, мовною системою. Мовна гра, на думку французького філософа, існує тільки за правилами. Кожна людина вибирає «правила користування» мовою: у мовній грі проявляється її творча активність. Філософ вважає, що не людина панує над мовою, а мова їй «подієво» передує. Людина долучається до «мовної гри», як до гри загалом, оскільки в життєвій практиці постійно перебуває в ситуації вибору, тобто гравця, «котрий вибирає між ходами, наслідки яких непередбачувані» [3]. Отже, ігровий дискурс у постмодернізмі Ж.-Ф. Ліотар розглядає крізь призму мови тексту.

Зважаючи на творчу спадщину «класиків» світового постмодерного дискурсу, вітчизняні науковці прагнуть змоделювати власне бачення постмодерністської концепції культури.

Активізація ігрового дискурсу в сучасній культурі спричинила зацікавлення дослідників ігровим аспектом літератури. Так, відомий філолог, філософ і культуролог М. Епштейн у розвідках «Прото-, або Кінець постмодернізму» (1996) та «Генеза і сенс російського постмодернізму» (1996) зазначає, що сутність постмодерністського ігрового начала полягає насамперед у кризовості самого явища культури: «Постмодернізм не обіцяє жодного виходу з темниці мови, а стверджує радість ігрового існування в цій темниці»; «мистецтво стає грою цитат, відвертих наслідувань, запозичень і варіацій на чужі теми» і, як наслідок, — прихід нової «утопії вічного сьогодення, ігрового самоповтору» [4],

Значний інтерес становить монографія іншого російського науковця І. Ільїна «Постмодернізм від джерел до кінця століття: еволюція наукового міфу» (1998), в якій зосереджено увагу на грі як на важливій ознаці літературного постмодернізму: до хаотичної гри долучаються слова, знаки, цитати, автор грає з текстом і в тексті, тексти також грають з ним, залучаючи до цієї гри читача й увесь світ. Відповідно, «в процесі читання всі троє — автор, текст і читач — перетворюються на єдине ціле, безмежне поле для гри письма».

Т. М. Голобородова в дослідженні «Феномен гри в культурі постмодернізму: проблеми філософського аналізу» (2000) наголошує на ролі гри як важливій життєвій стратегії, способі «орієнтації у світі-лабіринті, світі-ризомі» [5]. Автор зокрема зазначає, що на сучасному етапі гра може бути оцінена як важлива захисна тактика людини, протилежне модерністській агресії,

насиллю і руйнації дійство, характерологічними ознаками якого є свобода, необмеженість, карнавалізація, театралізація тощо.

Термін «симулякр» набув широкої популярності у філософії постмодернізму завдяки французькому філософу Жану Бодрійяру. Проте він не є першовідкривачем цього явища, а спирається на праці французьких філософів Ж.Батая, П.Клоссовського, Ж.Дельоза.

Прообраз симулякра можна знайти ще у Платонівській філософії. У діалозі «Софіст» Платон виділяє два види образів: копії, що мають природу подоби, а також хибні образи, що виникають на підставі відсутності схожості. Виходячи з цього, античний філософ говорить про два розрізнення образів-ідолів: копії-зображення та симулякри-фантазми. Згідно з Платоном, копія – це образ, що забезпечується подобою, а симулякр виступає як копія копії, образ, у якому відсутня подоба. Ж.Дельоз зауважує, що «симулякр ґрунтується на невідповідності і різниці, він містить у собі відсутність схожості».

У 1981 році виходить у світ книга Ж.Бодрійяра «Симулякри та симуляції», яка і принесла йому світову славу. У своїй книзі теоретик соціології не тільки розглядає природу симулякрів, а й поняття симуляції, оскільки на відміну від попередніх часів, «абстракція сьогодні – це не абстракція карти, копії, дзеркала чи концепту. Симуляція – це вже не симуляція території, референційного суцього, субстанції. Вона – породження моделей реального без першопричини та без реальності: гіперреального».

Письменники-постмодерністи використовують феномен симулякра як один з головних принципів сюжетотворення альтернативно-історичних творів. Найпростішими симулякрами є симулякри простого відображення дійсності. До цих симулякрів автори вдаються для зображення у своїх творах образу минулого, а саме, того відрізка часопростору Поточної Реальності, який у творі збігається з Альтернативною Реальністю. Симулякрами, що зустрічаються майже у кожному творі, є симулякри, що представлені різними документами зі статусом квазі. Такі симулякри письменники використовують для маскуванню відсутності дійсності. Ще однією групою є симулякри спотвореної дійсності, метою яких є зобразити негативні наслідки, до яких призвела зміна в історичній біфуркації (послугуються при змалюванні майбутнього відносно зображуваних подій).

Виходячи з філософії Ж.Бодрійяра, існують симулякри, які не мають жодного відношення до Поточної Реальності. Використовуючи ці симулякри, письменники переслідують мету виникнення у реципієнтів відчуття можливої реальності в альтернативному варіанті розвитку якихось історичних подій.

Мета принципу симулякризації в альтісторичних творах, яку переслідують усі письменники полягає в утвердженні у читацькій свідомості думки про правдивість, реальність та непідробність описуваних у творі подій.

У постмодерному суспільстві класична хейзінгівська модель гри, як зазначає більшість дослідників, зазнає суттєвих змін: утрачають своє абсолютне значення правила — вони взагалі відсутні, що й суперечить самій сутності гри. «Граїзація» в постмодернізмі постає як необхідна життєва стратегія, «карнавальньо-театралізований» спосіб орієнтації людини у світі-лабіринті,

світі-ризомі, в якому панують невизначеність, відносність, випадковість, свобода, алогічність, свідоме порушення будь-яких правил і творчих принципів тощо. Ігровий принцип у філософії постмодернізму, як з'ясувалося, тісно пов'язаний з деконструкцією як основною методологічною концепцією руйнування істини, центру й структури в контексті створення тексту. Особливо важливою в процесі художньої творчості стає свідомо настановна на гру між автором і читачем за допомогою тексту. Перспективним напрямом розгляду теорії гри у філософськокультурологічному дискурсі постмодернізму є дослідження ігрової парадигми в національному, українському контексті, а також вивчення її модифікацій.

1. Хейзинга Й. Homo Ludens: Статті по истории культуры / Й. Хейзинга. М. : Прогресс-Традиция, 1997. с. 461
2. Деррида Ж. Структура, знак и игра в дискурсе гуманитарных наук / Ж. Деррида // Французская семиотика : От структурализма к постструктурализму ; пер. с фран., вступ. ст. Г. К. Косикова. М. : Прогресс, 2000. с.368.
3. Lyotard J. F. The Postmodern Conditions : A Report on Knowledge / J.-F. Lyotard. The University Of Minnesota Press, 1984. 144 p.
4. Эпштейн М. Постмодерн в русской литературе : учеб. пособ. / М. Эпштейн. М. : Высш. шк., 2005. 495 с.
5. Голобородова Т. Феномен игры в культуре постмодернизма : проблемы философского анализа [Электронный ресурс] / Т. Н. Голобородова. URL: <http://cheloveknauka.com/>

УДК 316.728

МОДЕРНІЗАЦІЙНО-ГЛОБАЛІЗАЦІЙНА СПЕЦИФІКА ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ

*Олександр Стрілець,
наук. керівник: д. філос. наук, професор Леценко А. М.,
Херсонська державна морська академія,
м. Херсон*

Сучасне суспільство все інтенсивніше потрапляє під вплив цифрової культури, яка в свою чергу неабияк змінює гуманітарно-культурне та інтелектуальне поле розвитку суспільства. Інтенсивний розвиток науково-технічного та інформаційного характеру вимагають від кожного індивіда і суспільства в цілому переходити в новий вимір культурних відносин, зокрема формувати правила та норми цифрової культури.

Термін «цифрова культура (digitalculture)» запропонована Р. Гиром [2], який використав його як маркер для інформаційних та медіатехнологій. З моменту означення явища цифрової культури вчені намагаються розібратися в її значенні для розвитку культури суспільства, сформуванню її завдань, методологічних підходів вивчення тощо. Але як і більшість проблеми соціально-гуманітарного характеру, цифрова культура є поліфонічною за своєю суттю.

Так, можемо визначити наступні підходи до розуміння цифрової культури: - перехід від аналогових форм до цифрових форматів, супроводжується трансформацією ієрархічної будови культури («ядро» - «периферія») в кластеризацію її форм та мережеві комунікації; ліквідацією «символічного порядку» та встановленням «порядку речей» [3, с. 83-91];

- широке поле артефактів та практик, що з'явилися завдяки цифровим технологіям (комп'ютерні ігри, Інтернет, технологічне мистецтво, гуманітарна інформатика та ін.), аналіз яких дозволяє визначити специфіку та предмет дослідження цифрової культури, а також процеси трансформації культури у зв'язку з поширенням цифрових технологій. Н. Л. Соколова зазначає, що дослідження впливу цифрових комунікативних технологій на культуру виростає у дослідження взаємозалежних і взаємодіючих між собою культур, цифрової та «не-цифрової», а також різних дослідницьких парадигм... [4, с. 8-9].

Метою нашого дослідження є визначити загальні риси цифрової культури як інструменту модернізації та глобалізації сучасного суспільства, яке матиме можливість рівноправно вступати у світові інтелектуальні обміни, а підґрунтям для цього має бути «усвідомлення того, що наш світ, наша сучасність перебувають у стадії посиленого технодетермінізму, який прискорено змінює як епістемологічні можливості культури, так і соціальні процеси, соціальну стратифікацію та навіть щоденні звички людини. Сучасний світ – це світ обмінів, взаємодій трансформацій, котрі витворюють мобільні та гнучкі віртуальні єдності» [2]. Фактично, можна говорити про те, що сьогодні соціалізація все частіше зреалізовується через інформаційно-віртуальний простір.

Завдяки впливу цифровізації людина все більше знаходить себе саме у цьому просторі, який поступово витісняє реальний фізичний світ, зокрема поява різних віртуальних соціальних мереж для спілкування, які все частіше перебирають на себе функції спілкування та обміну побутової інформації. Люди фактично перестали відчувати різницю національну, культурну ба навіть вікову, головний принцип об'єднання в такі групи – це власні інтереси. Можна погодитися з висновком Астаф'єва А. О., який стверджує, що «відтак очевидно, що «цифрова культура» – це базова основа сучасної світової культури, котра є невід'ємною складовою усіх без виключення суспільних процесів» [2].

Таким чином, аналізуючи поняття «цифрова культура», можна говорити про те, що вона відображає структурні зміни в організації культури в цілому та ілюструє різноманітні моделі, сформовані інтеграцією цифрових технологій з іншими формами знань та діяльності. Інтенсивний розвиток діджиталізації в усіх сферах діяльності людини закріплює цифрові методи дослідження у науці та тим самим змінюють і можливості інтерпретації отриманого знання. Крім того,

людина все більше включається в «цифровий світ», який замінює їй реальний фізичний світ. Отже, маємо право говорити, що цифрова культура поступово актуалізує модернізаційно-глобалізаційні процеси сучасного світу в цілому.

1. Астафев А. О. Питання розвитку цифрової культури українського соціуму. Аналітична записка. / Серія. «Гуманітарний розвиток», № 9. // <http://old2.niss.gov.ua/articles/1631/>
2. Гир Ч.Цифроваяконтркультура/Пер.сангл.Д.В.Галкина.URL:[http:// docplayer.ru/29837976-Cifrovaya-kontrkultura-charli-gir-perevod-d-galkina.html#show_full_text](http://docplayer.ru/29837976-Cifrovaya-kontrkultura-charli-gir-perevod-d-galkina.html#show_full_text)
3. Никитин В. С. Технологии будущего. // scribd.com/document/227456274/4. Прокудин Д. Е., Соколов Е. Г. «Цифровая культура» vs «аналоговая культура» // <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-kultura-vs-analogovaya-kultura>.

УДК 811(161.2)

МОВА У КОНТЕКСТІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

*Бучко Дмитро Вікторович,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Ємець Н.А.,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів*

Однією з основних ознак нації є мова. Мовне питання в Україні завжди було гострим і дражливим. Але після подій, пов'язаних з революцією гідності, політика української влади має чіткий курс на українізацію. Та значна частина українців знецінюють важливість мови, як світоглядної позиції, та вважають, що вона є лише інструментом спілкування. Проте, історико-політичні факти засвідчують хибність такої позиції. Мова є одним з ключових важелів для об'єднання нації, що особливо важливо в умовах гібридних воєн.

Л. Азарова, І. Білодід, П. Кононенко, І. Дзюба, Л. Скуратівський, В. Отрешко, Г. Шевхова, Л. Масенко, В. Русанівський, О. Тараненко, І. Усаченко, М. Степаненко, О. Ткаченко, Л. Ковач, О. Мельничук, І. Ісаченко були тими науковцями, які вивчали питання української мови, її становлення, розвиток, знецінення з боку колонізаторів, впливу української мови на самоідентичність українців. Дослідники сходяться на думці, що значна частина українського суспільства є загубленим та дезорієнтованим у питаннях ідентифікації себе як українців [1].

Для майбутнього розвитку України, як незалежної та суверенної держави, є дуже важливим усвідомлення того, що землі, які вона займає за етнонаціональною складовою мають україномовне населення (окрім півострова Крим, де етнічними мешканцями є кримські татари), а російська мова, якою зараз розмовляє значна частина громадян країни є мовою нав'язаною, мовою колонізатора. Українська мова, як і мова взагалі, це не лише спосіб спілкування, це спосіб мислення. Вона відображає світогляд, свідомість кожної людини та нації в цілому. За словами Марти Дрогомирецької: «Тільки народ, який усвідомлює себе, який поважає і шанує свою культурно-історично-мовну спадщину, може називатись нацією і зберегти свою ідентичність та цілісність для наступних поколінь» [1].

Для того аби розуміти вагомість мовного чинника в умовах самоідентичності слід згадати історичну спадщину. Так, Російська імперія у 1863

та 1876 роках вводила укази, які були направлені на заборону використання української мови, адже царська влада чудово усвідомлювала її значення. Оскільки мова – це спосіб мислення, з боку керівництва Російської держави було розуміння, що у контексті російської мови всі матимуть однакову світоглядну позицію та не будуть влаштовувати заколоти, бунти тощо. Радянська влада також робила багато кроків спрямованих на насадження загальної радянської свідомості, і мова в цьому процесі була вагомим чинником. Тому, можемо говорити, що мова має не просто практичне значення, але більше – духовне [3].

Серед усіх властивостей мови важливо виокремити також – об'єднуючу. Мова разом з іншими чинниками, такими як історична пам'ять, економічні зв'язки, духовні та політичні цінності, збирає навколо себе спільноту людей, які разом розвиваються та формують таке поняття як «нація». У свою чергу, збірне поняття «нація» створює певну мету, ціль, окреслює її світоглядну позицію на різні речі. Один польський політик сказав: «Поляк, який розмовляє німецькою не є поляком, він є німцем», за його словами можна провести аналогію, що російськомовний українець не є українцем, він є росіянином. Безумовно в основі цього умовиводу не лежить етнічна приналежність особи, тут мається на увазі, що за своєю ментальністю, певною культурою, самоідентичністю, світоглядністю людина належить до будь-якої іншої нації, але точно не до української [4].

Використовуючи одну чи іншу мову на постійній основі, людина перебуває у її реальності. Яскравим прикладом є українці, які емігрували до Канади. Ті, які там продовжили розмовляти у побуті українською, продовжили святкувати наші свята, слідували за подіями в Україні називають себе українцями. Але ті, які переїхали до іншої країни та перейшли на нерідну для них мову, почали асимілюватися до іншої нації, а тим самим втрачати цінності своєї культури, себе до українців уже не відносять [2, с. 241].

Отже, мова як частина культури впливає на свідомість людини, визначаючи політичні та духовні цінності особистості.

1. Дрогомирецька М. М. Мова як засіб національної ідентичності та консолідації. [Електронний ресурс] // URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_10_54
<http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/53233/2/2020>
2. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Лариса Нагорна. К. : Світогляд, 2005. 315 с.
3. Німчук В.В. Державна мова / В.В. Німчук // Українська мова : енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. К. : Вид во „Укр. енцикл.” ім. М.П. Бажана, 2007. С. 140-142.
4. Яворська І. Українська мова як чинник національної ідентичності: ретроспективний огляд. [Електронний ресурс] URL: <https://www.religion.in.ua/main/history/12688-ukrayinska-mova-yak-chinnik-nacionalnoyi-identichnosti-retrospektivnij-oglyad.html>

*Вальорний Руслан Зеновійович
наук. керівник: викладач Чоп Т.О.*

*Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя,
м. Тернопіль*

Пора, коли людство чекало на конкретну годину, щоб дізнатись про світові новини давно минула. Тепер ми не прив'язані до конкретного часу та місця, адже еволюція подачі новин пройшла від газет, радіо, телебачення та Інтернету до соціальних платформ – місця, де новини отримали найкомфортніше середовище існування, за що і отримали назву «нові ЗМІ»: вони актуальні, живі (з демонстрацією відео та фото), різнопланові (від найбанальніших до найглобальніших), всебічні (з аналітикою та свідченнями окремих осіб), інтерактивні (з можливістю миттєвої реакції та коментування). За даними Pew Research Center майже половина американців використовують соціальні мережі в якості джерела новин [1]. Проте, кількість, доступність та різноманітність новин дуже часто поступається їхній якості, саме тому, важливо дослідити, наскільки позитивним для новинного простору став перехід від друкованих медіа до їхніх онлайн-аналогів. Як приклад, звернімо увагу на Facebook, згідно з рейтингом Pew Research Center, саме ця соціальна мережа залишається лідером у поширенні новин, залучає провідні медіа-холдинги [1].

Facebook - найбільша соціальна мережа у світі, що належить компанії Meta (до 28 жовтня 2021 року назва Facebook Inc.). Вона була заснована 4 лютого 2004 року Марком Цукербергом і його сусідами по кімнаті під час навчання в Гарвардському університеті - Едуардо Саверіном, Дастином Московіцем і Крісом Хьюзом. Спочатку сайт називався The Facebook і був доступний тільки студентам Гарвардського університету, потім була відкрита реєстрація для інших бостонських університетів, згодом для студентів будь-яких навчальних закладів США з адресою електронної пошти в domain.edu. З вересня 2006 року сайт доступний всім користувачам Інтернету у віці від 13 років і старше, які мають адресу електронної пошти.

Facebook входить до п'ятірки найбільш відвідуваних сайтів у світі. Станом на третій квартал 2021 року у Facebook понад 2,9 мільярди активних користувачів у всьому світі щомісяця із загальною кількістю 3,58 мільярдів користувачів, які щомісяця отримували доступ до будь-якого з основних продуктів компанії Meta: Facebook, WhatsApp, Instagram та Messenger [2].

Соціальні мережі не лише транслюють новини, вони дозволяють їх створювати та взаємодіяти у різний спосіб: ознайомлюватись, ділитись, випускати власний контент (громадська журналістика), коментувати новини.

Протягом років Facebook намагається максимально залучити на свою площадку провідні медіа-холдинги. Для цього у корпорації є різні інструменти: «Meta Journalism Project» - проєкт для журналістів від Meta (ребрендинг

Фейсбук), який пропонує сертифіковані курси, покликані навчати медіа-спеціалістів користуватись спеціальними інструментами Facebook та Instagram для журналістів. У програмі робота із аудиторією, пошук контенту та моніторинг соцмереж, публікація різного формату текстової та візуальної інформації [3].

Окремий інструмент Facebook для видавців «Моментальні статті» («Instant Article»). З його допомогою медіаресурси отримують можливість створювати інтерактивні статті, які швидко завантажуються, комфортні до ознайомлення, функція дозволяє окремо перетворювати статті на рекламний ресурс, брендований контент, відслідковувати статистику по переглядах та читачах. Проте, хоча ця послуга зручна читачу, вона не набула бажаної популярності, оскільки не звільняла медіа-ресурс від ведення основної сторінки, не гарантувала поширення новини, її коментування та вподобання (трьох китів просування контенту у ФБ).

Нещодавно компанія зайнялась розробкою окремого середовища для новин, вбудованого у функціонал соціальної платформи – це Facebook News. Розділ, який доступний наразі тільки у США, Німеччині, Великобританії та Австралії, позиціонується компанією як такий, який «створено для більш персоналізованого перегляду новин, щоб люди могли досліджувати ширший спектр своїх улюблених джерел та новин. Оцінюючи зацікавленість і інтерес до тем у різних видавців, Facebook використовує тисячі сигналів та інструментів, щоб визначити та показати людям історії, які, на нашу думку, є найбільш інформативними та релевантними для них у новинах Facebook та у стрічці новин» [4].

Крім професійних інструментів, Facebook апелює до однієї з найважливіших потреб медійного процесу – викликати реакцію. Саме реакція на новину (вподобання, коментар, поширення) дозволяє побачити її максимально великій аудиторії, і алгоритм платформи, як зазначали керівники соцмережі ще декілька років тому, був розроблений, щоб просувати найбільш актуальні пости. Проте, дослідження показали, що саме така характеристика контенту зробила ЗМІ медвежу послугу, адже у пошуках яскравих реакцій медіа почали публікувати найбільш провокативні, сенсаційні та емоційні статті, які часто-густо перетворювались на клікбейтерство, а рерайт цих новин «ресурсами-смітярками», які заповнили інтернет та Facebook зокрема (пригадайте скандал про закриття Znaj.ua, Politeka, Akcenty та Nyzer за звинуваченнями у за поширення дезінформації чи маніпуляції, та за порушення правил соцмережі) [5] призводить до створення маніпулятивного та недостовірного контенту.

Боротьбу із «фейковою» інформацією Facebook визначає для себе однією із пріоритетних напрямків. Можливість миттєво висвітлювати важливі ситуації з місця подій, реагувати на активності, тісно пов'язані із політичною та економічною складовою часто призводять до численних маніпуляцій і постійні скандали із формуванням точки зору потенційного електорату підіймають питання реагування соціальної мережі на брудний чи недостовірний контент. Попри те, що Facebook постійно наголошує на незалежному процесі ранжування новин та боротьбі із фейками, провідні медіа-холдинги звинувачують

керівництво компанії у його втручанні до цього процесу самостійно визначаючи пріоритети публікацій та у тому, що Фейсбук має «білий список» персон та компаній, повідомлення та новини від яких не модеруються. Нещодавнє оприлюднення колишньою менеджеркою з продуктів Facebook Френсіс Хоген внутрішніх документів компанії та її заяви показали, наскільки неконтрольованою є ситуація із алгоритмами перевірки та відсіювання неякісної, неправдивої та маніпулятивної інформації [6].

У відповідь на закиди, щодо неякісної перевірки інформації у Facebook оголосили про нові правила визначення достовірності новин. Відтепер ця функція віддається на поталу не експертам чи співробітникам компанії, а самим користувачам, саме вони будуть визначати рейтинг надійності новинних агентств. Крім того, акцент у розповсюдженні буде ставитись на місцевих джерелах інформації [7]. Наразі, реакція медіа-холдингів на цю інформацію є неоднозначною. З одного боку, «рейтинг довіри» дійсно може допомогти відсіювати дезінформацію та виявляти недобросовісних «партизанські» ЗМІ, з іншого боку, наскільки це допоможе якісному новинному середовищу та аналітиці потрапити в поле зору масового читача також не дуже зрозуміло.

Попри це, найбільшими проблемами новинного середовища у соціальних мережах користувачі вважають: Односторонні новини (83%), неточні новини (81%), цензуру новин (69%), неетичне обговорення новин (69%), переслідування журналістів (57%), бан новинних організацій або осіб (53%), зображення або відео з насильством або тривожними новинами (51%) [8].

Таким чином, соціальні мережі залишаються одним із найбільш популярних середовищ для перегляду новин, проте цей процес все ще має багато недоліків: вибірковість подачі новин (тільки сенсаційні та емоційні), маніпуляція суспільною думкою (з різною метою: більша аудиторія, замовлений контент), кількість фейкових новин, недостатньо чесні умови розміщення новин від медіа-ресурсів (небажання Facebook та Google платити за новини).

1. Study finds around one-third of Americans regularly get their news from Facebook // URL: <https://techcrunch.com/2021/01/12/study-finds-around-one-third-of-americans-regularly-get-their-news-from-facebook/>
2. Facebook - Statistics & Facts // URL: <https://www.statista.com/topics/751/facebook/#dossierKeyfigures>
3. Курси Facebook для журналістів // URL: <https://www.facebook.com/business/e/courses/journalists>
4. How Facebook News Works // URL: <https://www.facebook.com/news/howitworks>
5. За що Facebook забанила Znaj та Politeka та що з ними буде далі // URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/23534/2019-09-20-za-shcho-facebook-zabanyla-znaj-ta-politeka-ta-shcho-z-nymy-bude-dali/>
6. Facebook заради прибутку заохочує до розпалювання ненависті URL: <https://imi.org.ua/news/facebook-zarady-prybutku-zaohochuye-do-rozpaluyvannya-nenavysti-eksmenedzherka-kompaniyi-i41629>
7. Facebook to prioritize 'trustworthy' news based on surveys URL: <https://www.reuters.com/article/us-facebook-media-idUSKBN1F82M2>
8. Social media as a news source https://en.wikipedia.org/wiki/Social_media_as_a_news_source

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ЗАСУДЖЕНИМИ

*Гвоздь Ельвіра Ігорівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Ємець Н. А.,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів*

Позбавлення волі це травмувальний досвід і кожен засуджений потребує допомоги в зв'язку з цим. Допомога таким людям надається у вигляді морального, правового, трудового, естетичного, фізичного та санітарно-гігієнічного виховання.[1] Цей напрям діяльності виконують працівники пенітенціарної системи, в якій також працюють соціальні працівники та психологи. Важливо пам'ятати, що це має бути комплексна групова та індивідуальна робота водночас.

Групова робота слугує місцем де кожен засуджений розуміє, що він не один. Що є такі ж як і він особи, які стикнулися з такою ж проблемою. Індивідуальна ж, в своїй основі, має особливий підхід до кожного засудженого окремо. Цей напрям важливий через індивідуальність кожної особи. Також в ньому слід враховувати періодичність індивідуально-виховної роботи з засудженими до відбування покарання. Ефективною вважається та допомога, яка надається протягом всього перебування особи в УВП та після звільнення.

«Серед інших форм соціально-виховної роботи, передбачених ч. 2 ст. 124 КВК України, найефективніша індивідуальна форма, організована на основі психолого-педагогічних принципів і методів. Це пов'язано, насамперед, із тим, що саме індивідуальний підхід до засуджених дозволяє враховувати всі обставини, які виникають у період відбування покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк» [2].

Держава зацікавлена в забезпеченні компетентної допомоги засудженим. Адже свідомі та законослухняні громадяни – запорука стабільного та комфортного соціального середовища. Саме на державу покладена функція надання необхідних ресурсів для цього. На жаль, Україна досі входить до тих країн в яких позбавлення волі сфокусоване на ізоляції засуджених, а не на їх вихованні та ресоціалізації.

Одним з найяскравіших прикладів пенітенціарної системи, яка спрямована на перевихованні засуджених є система Норвегії. Весь процес позбавлення волі повністю концентрується на забезпеченні гідних умов перебування та виправлення без застосування жорстких методів. Також хорошим прикладом є Іспанія. Людей, яким не виповнилося 18 років не засуджують до позбавлення волі, натомість активно працюють групи підтримки, психологи, соціальні працівники. Це допомагає запобігти можливій подальшій криміналізації неповнолітніх в установах відбування покарання. В Україні ж згідно

законодавству повнолітня особа, що скоїла злочин, повинна бути позбавлена волі.

В Україні процедура виховання в'язнів, здійснюється згідно Наказу «Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених» від 16 травня 2016 року. В ньому наголошується, що участь засуджених у реалізації програми «Освіта» є складовою частиною процесу їх виправлення та ресоціалізації, становлення на життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам [1].

Як вже було зазначалося, Україна зосереджує покарання саме на позбавленні волі. Проте, згідно статистики кількості засуджених в різних країнах таке спрямування роботи пенітенціарної системи не є ефективним. Тому українська система потребує інновацій.

Нововведеннями можна вважати створення в УВП спеціальних спортивних майданчиків, бібліотек, безпечних місць для проведення дозвілля. Такі інновації допомагають особам засудженим до позбавлення волі підтримувати психо-емоційний стан, що сприяє виправленню. Доцільним є залучення сім'ї, використання різного роду терапій, відвідування бібліотеки, заняття спортом, хобі, створення гуртків, проведення майстер-класів, кінопокази, тощо. Всі ці нововведення допоможуть українській пенітенціарній системі стати більш гуманною.

Варто звернути увагу на пост-пенітенціарну ресоціалізацію. Доречним буде створення обліку осіб, які проходили б її. Створення аналогів АА – анонімних груп підтримки колишніх засуджених. Ефективним також буде зміна кола спілкування в'язня. Обов'язковою була б робота з сім'єю, особливо в тій, де є діти. Дослідники криміногенного середовища відзначають, ресоціалізація засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, досить складна, оскільки втрата соціальних зв'язків і суспільно корисних рис є глибокою, а подеколи – незворотною [3].

Варто розуміти, що засуджені до позбавлення волі залишаються людьми незалежно від ситуації і тому потребують гуманного підходу навіть під час відбування покарання. Тому, пенітенціарна система спрямована на людяність є найбільш ефективною. Цінність свободи для людини має бути більшою ніж мета, з якою вона скоює злочин. Для цього і працює психолог в пенітенціарній системі. Аби мотивувати людей до зміни світогляду, до жаги кращого життя.

1. Кримінально-виконавчий кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 3-4.
2. Пузирьов, М. С. Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право”, № 1 (4), [Текст]: / М. С. Пузирьов ; М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. К., 2010. с. 137-143
3. Лазаренко Л. А. Застосування реабілітаційного підходу під час виконання кримінальних покарань як умова успішного виправлення засуджених // Вісник пенітенціарної асоціації України: Науковий журнал. № 1, 2017. С. 182-190 / URL: <https://visnykpau.com/index.php/journal/issue/view/issue1/2017-1-PDF>

РЕКЛАМНА КОМУНІКАЦІЯ: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Длогуш Богдан Вікторович
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С. Я.,
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
м. Рівне

Загальновідомо, що реклама – двигун прогресу. Навіть найкращим, найпрогресивнішим продуктам потрібне просування, оскільки кінцевий споживач навіть і не здогадається про існування потрібного йому товару, якщо, звісно, йому про це не розкажуть. Найдавнішою формою реклами було так зване «сарафанне радіо» - це коли одна людина розповідає іншій про товар чи послугу, що сподобалась. Першим кроком до становлення сучасної реклами став винахід друкарського верстата у XV столітті. Завдяки верстату стало можливо не тільки удешевити виробництво книг(за рахунок того, що друк виявився куди швидшим, аніж переписування), а й поширювати рекламу з небаченими до того масштабами. В XVI столітті почали з'являтися щотижневі газети(спочатку у Венеції, а згодом це поширилось на решту Італії, Голландію та Німеччину), де публікувалась й реклама. Таке ноу-хау з'явилося й у Британії, однак значно пізніше, у 20-их роках XVII століття. Значно зросла роль реклами у XIX столітті: на це вплинули значний економічний ріст та дії відомого французького журналіста Еміля де Жирардена. Його заслугою було те, що він зробив газети доступними для мас завдяки:

- Зниженню цін на газети
- «Ународненню» газет, тобто зробивши їх зрозумілішими для мас

Зробивши ці кроки, Де Жирарден збільшив кількість продаж своєї газети, однак найголовнішим було те, що він зміг заробити навіть більше, ніж до того завдяки продажі реклами. До того ж, Еміль де Жирарден був винахідником джинси – прихованої реклами, яка подавалась не як матеріал для просування товару, а звичайна стаття. Подібна політика стала настільки успішною, що кожне видання, що зарубіжне, що вітчизняне французьке, стало копіювати дії де Жирардена. Однак справжній бум реклами стався в XX столітті – саме на цей період припадають поширення радіо, телебачення та Інтернету. Поширювати рекламу стало ще легше, ніж до того, у всіх сенсах цього слова: зріс радіус поширення(та ж сама реклама в один і той же самий час могла програватись по всій країні, що не було можливо досягнути до цього), знизився поріг сприйняття(якщо для того, щоб читати газету потрібна буда хоча би базова грамотність – вміння читати, аналізувати, то реклама на радіо чи телебаченні могла запам'ятатись навіть дитині) та, найголовніше, реклама стала чимось більшим, ніж просто буквами – хороша реклама ставала формою мистецтва. Прикладів достатньо, наприклад реклама презентації комп'ютера Macintosh компанії Apple. Ролик був заснований на відомій антиутопії Дж. Оруелла «1984», а його режисером став Рідлі Скот.

Геніальна постановка, слоган, що легко тримається у пам'яті («І ви побачите, що 1984 не стане “1984”»), який показав наміри компанії боротися з монополією ІВМ(тогочасний лідер у сфері ПК) та не ставати таким же брудним монополістом – все це забезпечило ріст продаж Macintosh 90%, а зараз – місце у списку найкращий реклам за весь час. Отже, слідкуючи за розвитком рекламного ремесла, ми бачимо як мінялось сприйняття людиною реклами. Якщо раніше це просто було донесенням інформації про послугу чи товар, то зараз це щось більш складне, те, що хоче щось донести і бути особистим для кожного з нас.

Сутність рекламної комунікації та міфи. Рекламна комунікація – це ефективне рекламне повідомлення, яке транслюється споживачеві через різні канали(наприклад, ТБ, Інтернет і т.д). Існує чимало міфів, що стосуються рекламної комунікації, і вони досить розповсюджені, що дуже погано, адже це спотворює ту картину, яка є насправді.

Міф 1 – чим більше реклами, тим краще. Незважаючи на те, що кількість реклами дійсно впливає на продажі, найбільше значення має саме креативність реклами. Дослідження компанії Nielsen за 2017 рік показує, що від креативності залежить 49% успіху, від кількості ж залежить лише 22%, 15% залежить від бренду і так далі.

Міф 2 - успіх реклами залежить від того, в якому форматі вона зроблена. Згідно з дослідженням компанії Nielsen за 2021 рік, більшість респондентів(63%) вважає, що класична реклама(банери, рекламні блоки і т.д) краща, аніж продакт-плейсмент чи рекламні інтеграції.

Міф 3 – лише малий відсоток людей довіряє рекламі. Дослідження компанії Nielsen за 2015 рік показує, що потенційні покупці найменше довіряють СМС-рекламі(36%), хоча загальна картина більш позитивна: 70% людей довіряють рекламі на офіційному сайті компанії, телерекламі – 63% респондентів, 66% - статтям у газеті.

Міф 4 – оскільки реклама в Інтернеті більш поширена, то й прибутків вона приносить більше. Дійсно, кількість кліків та реакцій на рекламу в Інтернеті значно більше, однак з реклами на телебаченні прибуток більший та стабільніший.(Дослідження компанії Nielsen за 2019 рік)

Міф 5 – людина не схильна до експериментів, тому часто залишається вірною одному бренду. Тут слід детальніше розглянути цей міф, оскільки він достатньо обширний і включає в себе кілька підпунктів

Ціна – основний фактор при зміні бренду. Першочергово, людина дивиться на якість та зручність(61% і 64%, відповідно), на заяви виробника(51% респондентів), рекомендації чи огляди(44%). Немаловажливою є реклама(21% респондентів). На експериментаторство впливає і вік покупця, наприклад, покоління міленіалів(1981-2000 рр.) у 1.3 рази менш лояльні, аніж старші покоління.

Значна частина людей залишається вірними одному бренду. Практика показує, що лише 12% дійсно залишається з тим брендом, який колись обрала, решта ж спокійно обирає те, що їм більше підходить. Так, 23% людей люблять

постійно пробувати щось нове, 65% роблять це час від часу, 68% же більш схильні міняти свої вподобання частіше, ніж робили це колись.

Як бачимо, рекламна індустрія – це місце, де недостатньо вміти лише розпоряджатись грошима чи бути творчою людиною. Хороший маркетолог повинен поєднувати в собі ці риси, а також бути хорошим психологом, адже доводиться враховувати особливості цільової аудиторії

2. How brands can tackle ad avoidance [Електронний ресурс] // Nielsen. 2021. URL: <https://www.nielsen.com/us/en/insights/article/2021/how-brands-can-tackle-ad-avoidance/>.
3. Доверие к рекламе в мире [Електронний ресурс] // Nielsen. 2015. URL: <https://www.nielsen.com/ru/ru/insights/report/2015/trust-in-advertising-report-2015/>.
4. Цифровые медиа: чем отличается эффективность каналов коммуникации 2019. URL: <https://www.nielsen.com/ru/ru/insights/article/2019/cifrovye-media-chem-otlichaetsya-effektivnost-kanalov-kommunikacii/>.
5. Любит — не любит: что влияет на лояльность потребителя бренда URL// Nielsen. 2019. URL: <https://www.nielsen.com/ru/ru/insights/article/2019/lyubit-ne-lyubit-chto-vliyaet-na-loyalnost-potrebitelya-bredu/>.
6. When it Comes to Advertising Effectiveness, What is Key? [// Nielsen. 2017. URL: <https://www.nielsen.com/us/en/insights/article/2017/when-it-comes-to-advertising-effectiveness-what-is-key/>.

УДК 159.923.32

СПІВВІДНОШЕННЯ АКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТОЧКИ ЗОРУ СПІВРОЗМОВНИКА І ЇЇ КРИТИЧНОЇ ОЦІНКИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

*Дрозд В'ячеслав Іванович,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Ємець Н. М.,
Національний університет "Чернігівська політехніка",
м. Чернігів*

Непорозуміння існували задовго до того як людство змогу спілкуватися один з одним. Результатом таких непорозумінь нерідко ставали суперечки, а з виникненням мов їх кількість навіть збільшилась. Такий аспект спілкування як спір вивчає еристика.

Термін «еристика» має давню історію. Він походить з грецької мови і означає «мистецтво суперечки». Спочатку під еристикою розуміли звід прийомів, якими треба користуватися в спорі, щоб отримати перемогу [1, с. 48]. Родоначальниками еристики, як мистецтва суперечки є софісти. Еристика мала

на меті доказ правоти, не зважаючи на дійсну істинність. Також софісти відрізняли еристику від софістики, бо еристика не базувалась на помилках та підмінах понять, а мала у основі переконання інших у своїй правоті.

Під еристикою розуміють напрям досліджень, мета яких полягає в розгляді різноманітних характеристик такого складного комунікативного процесу, як суперечка. Предметом вивчення еристики є суперечка – комунікативний процес, у якому наявне активне ставлення то точки зору співрозмовника, що виражене в її критичній оцінці [1, с. 23].

В нашій роботі ми ставимо за мету розглянути предмет еристики, як мистецтва суперечки, що є різновидом комунікативного процесу, і відображає співвідношення активного ставлення до точки зору співрозмовника і її критичної оцінки.

У кожній суперечці є обов'язкові учасники – пропонент, особа яка перша висуває певну думку, опонент – учасник який заперечує або піддає сумнівам аргументи пропонента, і аудиторія – свідки суперечки, які є головними об'єктами аргументативного впливу в спорі. [1, с. 89]

Еристика є міждисциплінарною галуззю, коло її дослідників становлять науковці з різних сфер, зокрема, логіки, психології, юриспруденції, політології, філології тощо. Через це в ній виникає значна кількість різноманітних підходів.

Суттю суперечки є розходження точок зору. Але що саме ми маємо на увазі під цим терміном? Точка зору - це думка, яка показує відношення учасника суперечки до твердження, змістом якого є певна пропозиція. Щоб особам раціонально позбутися цих розходжень вони починають дискусію. Пропонент та опонент починають висувати певні аргументи, за допомогою яких намагаються обґрунтувати правдивість саме своєї точки зору. Зазвичай пропонент схиляє до своєї правоти, а опонент висуває сумніви та зауваження до першого.

Дослідники виділяють п'ять етапів дискусії. Перша – конфронтація, під час цієї стадії особи знаходять розбіжності у своїх поглядах. Друга стадія – відкрита дискусія, під час неї визначаються ролі у суперечці та з'являються умови дискусії. Третя – аргументація: пропонент захищає свою точку зору, а опонент висуває аргументи та припущення, критикуючи пропонента. Четвертий етап – стадія критики – якщо точка зору пропонента вже викликає сумніви, то він теж починає критикувати думки опонента. Фінальна, п'ята стадія – завершальна. Дискусія завершується та визначаються, учасники оцінюють пройдені етапи та визначають переможця. Якщо пропонент змінює свою початкову точку зору, то перемога дістається опоненту. Якщо опонент більше не має аргументів та не може критикувати, то перемогу здобуває пропонент [2, с. 112].

Але у житті не завжди все проходить як на папері. Іноді деякі етапи пропускаються, іноді міняються місцями. Буває, що учасники ще не завершивши дискусію, самі себе оголошують переможцями або, навіть, не можуть знайти лінію дотику та ведуть розмову кожен про своє. Але, не дивлячись на різницю між теорією та реальною суперечкою, знання структури дає можливість проаналізувати практичну ситуацію та причини невдалого та безрезультатного спору.

Елемент аргументації, націлений на вирішення розходжень в думках учасників, має зв'язок з точкою зору. Вона може бути двох видів: емпіричною та теоретичною. Емпірична звертається до реального життя та випадків, які вже мали місце у ньому. Теоретична – до вже відомих аргументів у реальному житті, але за умови опосередкованості [1, с. 139].

Фахівці визначають в аргументації два складові елементи – точка зору та аргументи. До точки зору відносяться висловлювання зібрані разом, які утворюють аргументацію. Вона має певні вимоги. Точка зору виражає певну вербальну позицію людини. Отже вона має бути усна або письмова. Точка зору передбачає розходження в думках. Її ціль згода незгодного опонента. Якщо точка зору висунута, її треба захищати тому хто її висунув. Прийняття точки зору буде раціональним тільки після витримки критики. Розуміння точки зору є першим елементом створення будь-якої аргументації [1, с. 143].

Наступною дією яка входить до аналізу аргументації є пошук аргументів, які підтримують або заперечують точку зору. Аргументи – це висловлювання, за допомогою яких обґрунтовують або критикують точки зору. Базуються аргументи на певних твердженнях.

Після початку суперечки відбувається критична оцінка точки зору та аналіз аргументації, для цього аналізу треба дотримуватися певних кроків:

- 1) з'ясувати точку зору та її ознаки;
- 2) визначити чи є точка зору позитивною чи негативною;
- 3) з'ясувати аргументи;
- 4) визначити на що спрямована аргументація: обґрунтуванням, доведенням або критикою, спростуванням;
- 5) визначити чи є аргументація прогресивною чи регресивною (регресивна аргументація йде від точки зору вже до самого аргументу) [1, с. 158-159].

На основі цього аналізу учасник суперечки може критично оцінити точку зору опонента та почати розробляти план дій щодо суперечки.

Науковці наголошують, що під час суперечки доречно не допускати помилок, щоб диспут не став звичайною сваркою. Для цього існують деякі правила. Наприклад учасники диспуту не повинні перешкоджати один одному, не ставити свою точну зору єдино-істинною, чи накладати заборону на висловлювання певної відмінної думки від загальноприйнятої норми, перекладання тягарю доведення на сперечальник. Людина, яка висунула свою точку зору обов'язково саме вона повинна її захищати, а не намагатися перекласти цю функцію доведення на свого опонента в суперечці. Ці правила не завжди виконується, що зовсім не допомагає у вирішенні та обговоренні суперечок [1, с 184].

Отже кожна суперечка це змагання, з своєю структурою та встановленими правилами, на якому два опоненти намагаються довести свою точку зору. Це дуже цікавий процес з великою кількістю шарів. Під час суперечки повинен бути постійний процес аналізу точки зору опонента та її оцінка на чому вже може базуватися аргументація власної точки зору та критика опонента. Саме це є основою комунікаційного процесу під час суперечки.

1. Хоменко І. В. Еристика / Ірина Вікторівна Хоменко. К.: Центр учбової літератури, 2008. 280с.
2. Хоменко І. В. Еристика: мистецтво полеміки / Ірина Вікторівна Хоменко. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 192 с.
3. Колотілова Н. А. Риторика / Н. А. Колотілова. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.

УДК 339.138:659

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ АРХЕТИПІВ ПРИ ФОРМУВАННІ ПОЗИЦІОНУВАННЯ БРЕНДУ

*Кадіра Олександра Євгеніївна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Коберська Т.А.
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

У сучасному житті кожного споживача присутні безліч брендів, товари яких використовуються ним щодня. Через активну маркетингову діяльність підприємств та використання нових способів впливу на споживача, асоціації, пов'язані з брендами, дедалі глибше засідають в нашій свідомості. Відчуття довіри, впевненості чи бажання діяти — це глибинні відчуття, які на підсвідомому рівні роблять нас більш схильними до купівлі товару чи продукції конкретного бренду. Пояснення цьому можна знайти через архетипи - зразки поведінки, емоції та образи, приховані в нашій свідомості.

Актуальність дослідження полягає в розкритті теми архетипів у маркетингу, адже архетип виступає не лише як уособлення особистості бренду, а й дозволяє точніше влучати в болі та сподівання цільової аудиторії за допомогою створеного образу компанії, вони дають можливість підкреслити індивідуальність бренду на фоні своїх конкурентів.

Дослідження щодо ролі архетипів висвітлили у своїх роботах К.Г.Юнг, М. Марк, К.Пірсон, Р. Джулі, Д. Аакер, В. Шедяков та інші.

Архетип — це психічна структура, з допомогою якої виявляється і передається накопичений досвід людей. Це форми колективного несвідомого, що відіграють у культурі конструктивну роль і формуються в процесі виховання та соціалізації. Кількість архетипів нескінченно. Деякі з них є транскультурними, інші існують тільки в колективному несвідомому представників певних культур або народів.

Визначення архетипу бренду допомагає на етапі створення бренду та під час роботи з вже наявним. Характеристики, якими наповнений той чи інший архетип дозволяють поєднати їх з аналізом поведінки споживачів, визначенням

каналів комунікацій тощо. Архетип поєднує цільову аудиторію бренду з повідомленнями, які будуть надалі транслюватись споживачам.

Архетипи самі по собі несвідомі, але можуть бути представлені у свідомості у вигляді архетипних образів, причому як позитивних, так і негативних. Проявляючись в людині, архетип стимулює певну модель поведінки, робить психіку сприйнятливою до певної інформації.

Практика використання архетипів у маркетингу полягає в забезпеченні зв'язку між мотивацією й ухваленням рішень про покупку. Також індивідуальність продукту, вбудована в архетипний образ, звертається до образу, відображеним в підсвідомості, викликаючи емоційно забарвлені реакції. Ці реакції залежать від етнічної та статевої ідентичності споживачів, адже архетипи, як колективні несвідомі реакції, мають етнічну основу. До найбільш важливих архетипів, які впливають на відносини між споживачами і брендами належать 12 архетипів за класифікацією К.Г.Юнга. Вони, в свою чергу, поділяються на 4 групи:

Свобода: невинний, мудрець, дослідник;

Індивідуалізм: герой, маг, бунтар;

Належність: хороший хлопець, блазень, коханець;

Порядок: правитель, опікун, творець.

Архетип «Герой» охоплює такі ніші як: охорона, автомобілі, спорт і тд. Бренди з даним архетипом надихають свою цільову аудиторію на нові звершення, заохочують до успіхів. Також цей архетип вживається при активній позиції бренду щодо екологічності. Його мета – покращити наш світ. Даний архетип втілює в собі наступні риси характеру: сміливість, рішучість, сила, впевненість, відважність. Транслюють даний архетип наступні бренди: «Nike», «BMW», «Adidas».

Вплив на потенційних споживачів через призму уяви, водночас не апелюючи до реальності здійснюється через архетип «Маг». Цілями його використання є створення чогось неймовірного, за межами уяви. Такі бренди трансформують реальність, створюючи такі продукти, в існування та роботу яких важко повірити. Прикладами використання є такі бренди: «The Walt Disney Company», «Apple», «Tesla».

Підтвердженням статусу для споживача виступає продукція від брендів, які втілюють в собі архетип «Правителя». Обираючи компанію, споживач відчуває себе на вершині, адже обрав краще з найкращого. Метою цього архетипу є домінування та контроль. Він використовується в таких нішах: автомобілі, прикраси, готелі, ресторани. Конкретними прикладами є «Mercedes-Benz, Microsoft», «Rolex».

Новий досвід для споживача забезпечує архетип «Дослідник». Бренди-дослідники допомагають вибратися з щоденної рутини, прагнуть до нового, до гострих відчуттів. Особливість архетипу «дослідник» полягає в постійному пошуку, свободі. І якщо такі бренди як «Jeep» і «Red Bull» є прямими прикладами використання даного архетипу, то «Starbucks» — не такий очевидний. Як це транслюється: великий вибір сортів кави, що є своєрідним посиленням до

подорожей, ще більший вибір різних напоїв, які готуються лише в даній мережі, багато екзотичних картин на стінах, наявність великої кількості дерев'яних та металевих деталей, які разом схожі на своєрідний корабель, що знову ж таки наштовхує на подорожі.

Логічність та демонстрація експертності властива архетипу «Мудрець». Такі бренди дозволяють всім іншим пізнати світ, використовувати свій інтелект максимально потужно. Головне бажання – знайти істину. Компанія такого бренду може діяти на ринку багато років, тим самим – демонструвати свою експертність та заслужити довіру. Найвідоміші представники: «Google», «Intel», «Philips».

Період Новорічних свят неможливо уявити без всесвітньовідомих реклами від «Coca-Cola». Ця компанія є яскравим прикладом архетипу «Простодушний». Він асоціюється з позитивними емоціями, особливій гармонії навколо нас. Такі бренди використовують прості способи комунікації зі споживачами, відповідають середній або низькій цінній категорії. Ціль даного архетипу: бути щасливим. Відповідно такі бренди транлюють головну ідею: щастя в простих речах. Окрім «Coca-Cola» відомими представниками є «Dove», «McDonald's»

Універсальним архетипом для компанії масового виробництва майже в будь-якій ніші середнього цінового сегмента є архетип «Хороший хлопець». Такі бренди орієнтовані на цільову аудиторію, яка використовує прості та зрозумілі речі, яка прагне бути приналежним до суспільства. Дуже часто такі бренди виготовляють товари щоденного призначення. «Facebook», «OLX» — одні з таких брендів.

Бренди з архетипом «Блазень» розважають свою аудиторію за допомогою легкої та ненав'язливої комунікації. Основна мета: повеселити оточуючий світ та гарно провести час. Маркетологи «Pepsi» спрямовують свої сили на залучення молоді. Про це свідчать часті рекламні ходи: автомат «Coca-Cola» занесло снігом, а «Pepsi» стоїть собі спокійно і чекає на покупців. Також є реклама, де до синього напою протоптана стежка, а до конкурента немає жодного сліду. Усе це – влучні приклади архетипу «Блазень». Окрім «Pepsi» використовують даний архетип «Old Spice», «M&Ms», «Skittles».

Архетип «Коханець» найчастіше використовується в наступних нішах: парфумерія, косметика, алкоголь, туризм. «Chanel» транлює цей архетип через своє позиціонування, брендинг, контент, так само як і «Victoria's Secret». Непрямими представниками даного архетипу є авіакомпанії, адже вони надають послуги для людей, які разом летять на відпочинок, на конференцію, переїзд, а також асоціюються з своєрідною атмосферою перельоту.

Серед некомерційних організацій або брендів, які пропонують послуги в нішах здоров'я, освіти, послуг догляду за дітьми та людей похилого віку, найчастіше використовується архетип «Опікун». Такі бренди обирають стратегію, що передбачає почуття захищеності та безпеки. «Johnson & Johnson», «Pampers» - всесвітньовідомі представники.

Архетип «Творець» застосовується для продуктів, у користуванні якими буде залучений споживач, буде присутня взаємодія з товаром. Такі бренди

мотивують свою цільову аудиторію на створення чогось нового власними руками. Найчастіше цей архетип використовують творчі компанії, які дають споживачеві можливість створити той чи інший продукт своїми руками, аби виділитись на фоні стандартного соціуму. Прикладами виступають компанії «Lego», «Pinterest», «Adobe» та інші.

Бренд з архетипом «Бунтар» в багатьох випадках має агресивну комунікацію, адже він нестандартний, не має кордонів, має революційний характер. Конформізм — те, чого немає у спілкуванні зі споживачем. Бренд заохочує революційні настрої та боротьбу із сірістю повсякденного життя. Представники: «Harley-Davidson», «Diesel», «Jack Daniels».

Бренд може транслювати одразу декілька архетипів, але лише один з них — основний, інші — другорядні, які додають до основного певний відтінок, аспект. Дуже важливо завжди підтримувати та відповідати своєму головному архетипу, аби не втратити свою індивідуальність та цінність.

Прикладом несприятливих змін може стати бренд «Levi's», який декілька років тому займав значну частку на своєму ринку. Початковий архетип компанії — Шукач. Але через низку змін бренд розпочав позиціонувати себе через такі архетипи як: Хороший хлопець, Герой, Коханець. В результаті — бренд втратив свою істину значимість, тому що так і не зміг підтримати свій основний архетип, і, як наслідок — не мав можливості сформувати свою цільову аудиторію. Саме тому, так важливо залишатись в рамках ключового та впізнаваного образу, а інші використовувати як додаткові.

Висновки. Проектування індивідуальності бренду навколо певного архетипу — дуже важливий крок, від якого залежить лояльність до бренду і формування навколо нього спільноти, залучення і продажів. Варто зазначити, що поведінка споживача визначається не тільки архетипами, проте, несвідомі верстви психіки є архаїчними в контексті філогенезу людини. Тому, колективне несвідоме впливає на поведінку людини чи не сильніше, ніж її раціональність. Саме тому, подальше вивчення всіх переваг використання архетипів у маркетингу дозволить брендам транслювати суттєвий зміст своєї товарної категорії, повідомляти про нього влучно і дієво, а отже — домінувати на ринку.

1. Марк М., Пирсон К. Герой и бунтарь. Создание бренда с помощью архетипов / Пер. с англ. Под редакцией В. Домнина, А. Сухенко. СПб.: 2005.
2. Маркетинг и 12 архетипов от Кэррол Пирсон. URL: <https://www.itru.ru/12>
3. Юнг К.-Г. Архетип і символ / К.-Г. Юнг. М. : Ренессанс, 1991.
4. Як використовувати силу архетипів в маркетингу. URL: <http://slaidik.com.ua/yak-vikoristovuvati-silu-arhetipiv-v-marketingu/>

ІМІДЖ ЯК ФОРМА СОЦІОЛОГІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

*Ковалик Кароліна Вікторівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С.Я.
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
м. Рівне*

Модерній особистості як фатум необхідне постійне й безперервне самовдосконалення, зумовлене розвитком інформаційних технологій.

Людина - суб'єкт суперечності між локальними та глобальною культурами в час динамічних соціальних змін, вона докладає максимальних зусиль, аби знайти своє "місце під сонцем". Формування в умовах конкуренції у всіх сферах життя винятково гостро продукує проблему адаптації людини до нової соціально-культурної реальності, де намагається зберегти свою самобутність, утвердження масової культури.

Надзвичайної актуальності у цій сфері набуває соціологізація поведінки людини та вплив масової культури на формування іміджу - образу, створеного за допомогою зовнішніх та внутрішніх чинників.

Окремі аспекти проблеми формування іміджу та соціологізації поведінки людини деякою мірою висвітлено науковцями, які досліджували: особливості формування особистості (Р.Бернс, А.Маслоу, К.Роджерс); концептуальні засади та практичний інструментарій іміджології (Л.Браун, М.Спіллейн, Е.Семпсон, Ф.Джефкінс, Е.Соловйов, І.Криксунова, А.Панасюк, Г.Почепцов, В.Шепель); сутність професійного іміджу фахівця та особливості його ефективної самопрезентації (Д.Френсіс, І.Альохіна, Ф.Кузін, В.Бєбїк, Н.Скрипаченко, Е.Уткін).

Базис людини традиційної культури - це звичаї, які в сучасну добу втрачають своєрідність та унікальність. На відміну від цього, в умовах глобалізації масової культури глуд людини накопичує властивості короткочасності, швидкоплинності та фрагментарності.

У дослівному перекладі слово імідж (від англ. або франц. image) означає образ, відображення, уявлення, символ, вигляд [4: 34]. У психологічному словнику імідж визначається як образ, що склався в масовій свідомості і має характер стереотипу, емоційно забарвлений образ кого-небудь або чого-небудь. У соціологічному словнику знаходимо таке визначення: імідж та образ, зображення; реальне (або явне) обличчя, стиль ділової поведінки людини, фірми, підприємця, ставлення до них на основі їх популярності та успіху, довіри і симпатії людей[3]. Індивідуально-особистісні властивості: професійно-важливі якості, домінуючі індивідуальні характеристики, стиль взаємостосунків з людьми, пропаговані ідеї, базові цінності [1, с. 132-133].

Імідж є сполучною ланкою між людиною та аудиторією. Він повинен відображати інтереси й потреби аудиторії, викликати довіру й наголошувати на важливості масової поведінки людей. Образ створюється для конкретної мети –

справити враження, щоб сформуванати у свідомості людей необхідну думку. І це не лише відображення нас, а й відповідність зовнішнього вигляду внутрішньому змісту, певній моделі поведінки.[2].

Ефективність іміджу з позиції постійної реалізації засвідчує, що імідж щоденно впливає не тільки на саму особистість, але й на всіх інших, з ким вона зустрічається. Тому важливою характеристикою людини при створенні позитивного іміджу повинен бути професіоналізм. Пропонується п'ять складових професіоналізму:

- а) компетентність, яка передбачає, що будь-який спеціаліст у ході створення свого іміджу повинен чітко знати, в чому саме він переважає своїх конкурентів відносно конкретної справи;
- б) упевненість, яка повинна виражатися в голосі, миміці, у зовнішності (людина стоїть прямо, дивиться в очі та ін.);
- в) довіра, яка виявляється в його широкій інформованості та підготовленості, здібність породжувати тексти, насичені позитивними емоціями;
- г) постійність, що передбачає щоденне дотримання правил свого іміджу;
- г) контроль, під яким розуміється здібність контролювати інших, виконання прийнятих рішень і володіння собою, своїм емоційним станом [5].

Отже, здійснене дослідження дозволяє визначити імідж особистості як сукупний суб'єктивний образ, уявлення, що виникає в інших про певну особу на основі її зовнішніх і внутрішніх характеристик та формує певне ставлення до неї. Базою для побудови позитивного іміджу особистості є «Я - концепція» (система уявлень індивіда про самого себе), на основі якої людина формує ставлення до себе та будує відносини з іншими.

Успішна соціальна адаптація та соціологізація неможлива без формування адекватного іміджу, конструювання якого передбачає поєднання базисних особливостей, котрі пов'язують індивіда з культурними звичаями, і вільно обраних властивостей, що відображають його індивідуальність.

1. Барна Н.В. Іміджелогія: Навч. Посібник для дистанційного навчання / За наук. Ред.. В.М. Бобика. К.: Університет Україна, 2007. 217с.
2. Сорокіна Г.Г. Имидж и социальный успех // Школа и производство. 2003. №5. С.4-6.
- Соціологія: словник термінів і понять: К.: Кондор, 2006. 372с. за заг. Ред.. Біленького Є.А., Козловця М.А.
- 3.Тлумачний словник французьких термінів. М.: Культура і спорт, 1997. с.34.
- Sampson E. The Image Faktor. L., 1994.
- 4.https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/K_08_120_02/20549.pdf
- 5.<https://www.sworld.com.ua/konfer34/178.pdf>
- 6.<http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/11029/4/dzjadevich.pdf>

МЕРЕЖЕВА КОМУНІКАЦІЯ І КОНФЛІКТ: ЕТИКО-СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР

*Кущева Вікторія Олександрівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Шадюк Т.А.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Мережева комунікація є невід'ємною частиною нашого життя і наявні в ній кризові явища негативно впливають на суспільство, послаблюючи його зв'язки та тримаючи в напрузі. Оскільки мережева комунікація це прерогатива віртуального світу, то найбільшу небезпеку складає її переважно латентний характер.

Термін «мережеве спілкування» позначає особливу форму комунікації, в процесі якої відбувається взаємодія людей один з одним в мережі Інтернет шляхом обміну знаковими та/або мультимедійними повідомленнями, воно тісно взаємопов'язане або ж переплітається з Інтернет-комунікацією [3]. Під визначення Інтернет-комунікації підпадає спілкування, мережева взаємодія людей один з одним, а комп'ютерно-опосередкована комунікація описує взаємодію людей за допомогою комп'ютера, що об'єднані в мережу. Тобто воно здійснюється за допомогою мережі Інтернет з будь-якого електронного гаджету. Відповідно до каналу передачі і сприйняття інформації комп'ютерна комунікація поділяється на актуальну (спілкування з реальними людьми) та віртуальну (спілкування з уявними співрозмовниками). Отож, якщо поняття мережевої комунікації відображає сутнісну характеристику спілкування специфічного типу, то поняття Інтернет-комунікації виступає як його інструментальна характеристика. Ми вживатимемо термін «мережева комунікація» для окреслення сутнісних характеристик явища.

Розширюючи зміст поняття мережевої комунікації слід вказати на наявність у ньому Інтернет-жанру та Інтернет-дискурсу. Інтернет-жанр – це сталий тип тексту, що характеризується єдністю мети та форми та відображає типову ситуацію комунікації в мережі Інтернет. Інтернет-дискурс являє собою когнітивно-комунікативний простір мережі Інтернет, в якому комунікативна взаємодія здійснюється вербальними засобами електронного каналу передачі даних та гіпертекстуального механізму. Ознаками Інтернет-дискурсу є електронний сигнал як канал спілкування, віртуальність, дистанційність в просторі та часі, опосередкованість (здійснюється за допомогою технічного засобу), наявність гіпертексту, передача емоцій, відчуттів за допомогою «смайлів», специфічний етикет [3].

Найважливіша проблема інтерактивного спілкування пов'язана з особливостями Інтернет-дискурсу: ті, хто спілкуються суто у соціальних мережах, звикають до такої взаємодії, тобто віртуальної, та починають менше контактувати у реальному соціумі, де можна на власні очі бачити реакцію на

певним чином сказану інформацію. В ознаках інтернет-дискурсу згадувалось про передачу емоцій у повідомленнях за допомогою «смайлів». Ось тут криються найбільші загадки, адже під ними можуть приховуватись не справжні емоційні переживання адресата, і завдяки цьому отримувач відчуває неправдиву емоційну реакцію на його певну інформацію. Відтак, виникають вади у спілкуванні, що дозволяють говорити про його нещирість, умовність, механічність та штучність. Ці характеристики визначають мережеву комунікацію як нерегульовану сферу, в якій розгортається низка небезпек, серед яких найактуальнішими є конфлікти. Щодо конфліктів у мережевій комунікації, то можна виділити найбільш поширений, а саме міжособовий та політичний. Ці два види конфлікту взаємопов'язані між собою. Міжособовий конфлікт у мережі можна характеризувати такими загальноприйнятими поняттями як кібербулінг і тролінг. Кібербулінг – це «цькування онлайн», що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж, форумів, блогів, онлайн-відеоігор тощо.

Видами кібербулінгу визначено: перепалки, наклепи, публічне розголошення особистої інформації, кіберпереслідування, хепіслепінг, онлайн-грумінг, самозванство (impersonation), ошуканство (outing & trickery), відчуження (ostracism), флеймінг (flaming), харасмент (harassment), обмовлення (denigration) та б. ін. [1]. Основними ознаками кібербулінгу, як і булінгу, є: систематичність; наявність сторін-учасників: кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Жахливим є те, що ці дії в більшості не караються законом і не повністю підпорядковуються конституційним нормам, адже кривдник, а тобто булер, залишається анонімним у своїх діях та вчинках, які він заподіює на адресу конкретної людини, або ж цілої групи осіб. Ці дії можна відслідкувати тільки спеціальними службами за допомогою вирахування адреси сервера, з якої відбувалося надходження повідомлень.

Значна частка міжособових конфліктів у мережевій комунікації припадає на тролінг. Це вид взаємодії в онлайн-дискусіях на віртуальних комунікативних ресурсах (на форумах, у групах новин, у вікі-проектах, блогах та ін.), коли взаємодія націлена на провокацію у читачів емоційної відповіді, емоційної реакції, емоційних аргументів, образ і тривалих марних дискусій, флейму, нагнітання конфліктів для реалізації цілей інтернет-троля [4]. Тролінг є грубим порушенням мережевого етикету, він поділяється на дві групи: грубий і тонкий. Під час «грубого» тролінгу відкрито порушуються правила інтернет-ресурсу, ображаються його учасники, викликаються конфліктні ситуації. Його легко виявити відразу, вже з перших повідомлень «грубий» тролінг виявляє себе достатньою різкістю і грубістю, думка інтернет-троля докорінно відрізняється від думки локальної більшості. Для «тонкого» тролінгу притаманне вирізнення

глибокими знаннями в галузі психології, психології маніпулювання, що дає їм змогу впливати на людей за допомогою витончених механізмів впливу, особливо під час діалогів (полілогів) у дискусіях. Комунікативні практики залежно від способу впливу на комунікативну взаємодію (для формування і підтримки взаємозв'язків у ній або, навпаки, провокації та нагнітання конфліктів) можуть бути різними — конструктивними або деструктивними. Тонкий тролінг може бути непомітним або важкопомітним з першого погляду. Розпізнати «тонкий тролінг» набагато складніше, його значущість і ступінь впливу залежить від того, наскільки добре «троль» знає психологію особистісної та колективної поведінки. «Тонкий троль» діє на межі правил, прийнятих у місці, де він діє, не порушуючи їх безпосередньо [4].

Мережева комунікація як спосіб віртуального життя віддзеркалює наявні моральні проблеми у спілкуванні, що притаманні реальному життю. При цьому лише рівень власної моральної культури є надійною запорукою відпрацьованих шляхів уникнення чи подолання конфліктів.

1. Види булінгу та кібербулінгу. URL: <https://edu.bullyingstop.org.ua/article/4> (дата звернення 10.11.2021).
2. Кібербулінг: види, ознаки, відповідальність. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/kiberbuling-vydy-oznaky-vidpovidalnist/> (дата звернення 10.11.2021).
3. Мережеве спілкування. Стаття у Вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D0%B5_%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення 10.11.2021).
4. Тролінг. Стаття у Вікіпедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3> (дата звернення 10.11.2021).

УДК 159.923.32

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЦІННІСНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ

*Паньов Максим Сергійович,
наук. керівник: д. філос. наук, професор Наконечна О.П.
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

За останні роки соціальні мережі з можливістю використовувати досягнення Інтернету в різних його проявах стали майже невід'ємною частиною нашого життя та здійснюють значний вплив на економічну, соціально-політичну, культурну та побутову сфери функціонування сучасного соціуму. З розвитком

Інтернету, мережевих систем, різноманітних сервісів глобальні комунікації поєднали людство в просторово-часовий континуум, сприяючи задоволенню різноманітних людських потреб. Соціальна мережа це структура, яка складається з користувачів, груп та спільнот та включає в себе певну взаємодію між ними. В рамках цих відносин відбуваються різноманітні інформаційні процеси.

Вплив соціальних мереж на життя людей має значні масштаби завдяки доступності, врахування інтересів і потреб різних верств населення, полегшення в отриманні інформації, охоплення роботи і відпочинку. «Сьогодні з 100 найбільш відвідуваних сайтів у світі 20 – це класичні соціальні мережі і ще 60 – в тій чи іншій мірі соціалізовані. Більше 80% компаній по всьому світу використовую соціальні мережі в роботі. Близько 78% людей довіряють інформації з соціальних мереж. Через них навіть влаштовуються цілі революції. Соціальні мережі стали самим центром сучасного Інтернету» [1].

Одним із вимірів аналізу є цінність як феномен, який має для людини велике значення і відповідає її актуальним потребам та ідеалам. Цінності визначають сенс життя людини. Цінності та ціннісні орієнтації соціальних спільнот чи окремої людини змінювалися відповідно до багатьох чинників – від розвитку конкретної епохи до умов життя і діяльності людей. Однак, вони формували життєві світи людей, визначаючи буттєві орієнтири співжиття, діяльності й спілкування, створюючи людську культуру та історію, тяглість традицій і творення нового. Ціннісні орієнтації є найважливішим елементом свідомості особистості, в них взаємодіють філософсько - світоглядні, моральні, естетичні, релігійні, правові, політичні, екологічні, економічні, знання, уявлення і переконання, стаючи орієнтирами для людини, спрямовуючи формування її цілей, а також способів їх досягнення і звершення.

Тож формування глобальних комунікацій, їх функціонування здійснює значний вплив на людське переживання, усвідомлення, оцінку дійсності та спрямованість її життєдіяльності.

Чим більше цінність пов'язана із задоволенням якихось суттєвих особистих потреб, тим вона значиміша, тим більш стійкий її сенс для людини. Проведені дослідження визначили певне коло потреб, які люди хочуть задовольнити за допомогою соціальних мереж та Інтернету, а саме:

- «потреба у самореалізації та визнанні (зазвичай вкрай необхідно відчувати себе особливими та необхідними);
- задоволення соціальної потреби у спілкуванні;
- потреба у володінні (людина має на меті бути обізнаною з усіма подіями, що відбуваються навколо неї);
- пізнавальна потреба (володіння новими знаннями сприяє досягненню визнання);

– у результаті використання соціальних мереж виникає відчуття повного контролю і володіння ситуацією, що задовольняє потребу в безпеці – одну з базових у системі потреб людини» [2].

І все це здається дуже доступним, варто написати красиву цитату і тобі відповідають 10 осіб, варто зробити пару кліків і в друзях вже новий цікавий знайомий. Завдяки соціальним мережам люди мають можливість проявляти свою індивідуальність, відчують значно більшу свободу дій. Адже саме свобода за внутрішньою суттю тільки й може надати можливість людині бути і залишатися самою собою і не підкорятися обставинам. Тому свобода як цінність потребує свого всебічного розгляду, у якому важливо опиратися на значну історико-філософську традицію.

Свобода також тісно пов'язана не тільки з свободою волі і свободою вибору, а й з відповідальністю. Часом свобода дій в соціальних мережах загострюється до такої міри, що загрожує розривом комунікації між індивідами, між індивідами і соціальними групами та структурами суспільства. Постають нові форми відчуження, зокрема, виникає підміна реального віртуальним, яке ніби то дає відчуття задоволення потреб. Інтернет, насправді, не може замінити реального життя. Незадоволені потреби, невирішені проблеми можуть приводити до виникнення внутрішньо особистісного конфлікту, до духовно-моральної кризи, що викликає дисгармонію особистості, позначається на її дезадаптованості в соціумі, відсутності чітко окреслених ціннісних орієнтирів, і що, в першу чергу, позначається на стані свідомості молоді.

Саме осмислення проектності людського буття, свободи, вибору, що розглядається, зокрема, в екзистенціалізмі Жан-Поля Сартра, розкриває різні аспекти проблемності людського життєствлення. Звернемося до його образного прикладу: скеля, яку я бачу перед собою, міркує Жан-Поль Сартр, буде моїм ворогом, чинитиме опір, якщо я захочу перенести її з місця на місце. Проте та сама скеля стане моїм співучасником, якщо я захочу використати її як підвищення для огляду ландшафту. Але ж людина – вільна істота, тож немає такої умови, яка б завадила людині здійснити свій вибір. «Звідси випливає, що моя свобода є єдиним підґрунтям цінностей, і що нічого, абсолютно нічого не виправдовує мене при прийнятті тієї чи іншої цінності, того чи іншого масштабу цінностей» [3, с.172].

У Internet кожен прокладає свій власний шлях: від пошуку інформації, нових знайомств, спілкування до розвитку професійної діяльності, особистого самозростання. Internet допомагає всім. Ти сам вирішуєш, якими (воістину безмежними) послугами мережі скористатися – навчання, спілкування, пізнання, творчість, мистецтво, розвиток здібностей і вмінь, подорожі і багато – багато іншого. Все залежить від того, який сенс, значення особа надає всім цим можливостям, як їх використовує для самореалізації й саморозвитку.

1. Богдан М. С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж / М. С. Богдан, О. В. Горецька // Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування. Київ, 2014. С. 25-29
2. Белінська О. Н. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати / О. Н. Белінська, А. М. Жичкина (Електронний ресурс) Веб сайт : www.psychology.ru/internet. (дата звернення 16.11.2021)
3. Ж-П. Сартр Буття і Ніщо// Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія: Навч. посібник / Упорядники В. В. Лях, В. С. Пазенок. Київ, 1996. С. 112-182.

УДК 165.4+159.9.01

ФЕНОМЕН ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЕМПІРИЧНИЙ АСПЕКТ

*Пупенко Анна Іванівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Шадюк Т.А.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Нині стає все важче розпізнати правду. Відтоді як ЗМІ стали відігравати роль комунікаторів, а не тільки лінійних інформаторів без зворотної відповіді, у цифровому світі медійних видань практично зникли такі якісні центровані характеристики як надійність чи авторитетність видання, експертна оцінка інформації, натомість їх заступили імперсональність, ризомність та симулякри, а створення інформаційного контенту перетворилося з мети на засіб примноження аудиторії, ефективної монетизації й принагідного витіснення конкурентів.

Резонансні політичні події, хвилюючі масову свідомість кризові екологічні чи економічні явища, пандемії, – усі вони мають дещо спільне, – вони до кінця не вивчені або ж взагалі складно піддаються науковому поясненню. Що важче зрозуміти їх, то легше такі події захоплюють масову свідомість й стимулюють до продукування власного пояснення дійсності. Пересічний споживач медіа-продукту не навчений розрізняти правду від напівправди, факти від фейків, наукові теорії від конспіративних теорій, а тому необачно споживає й легковажно розповсюджує неперевірену чи зумисно хибну інформацію на кшталт заперечення зміни клімату чи твердження, що Covid-19 – це «просто грип», «сплеск сезонних ГРВІ», а вакцинація від Covid-19 та інших інфекційних хвороб – це експерименти (досліди) над людьми, що цілеспрямовано ослаблюють імунітет, викликають безпліддя або й навіть є способом біо-технологічної маніпуляції, оцифровки кожної людини на планеті – «чіпізації».

Фейкові новини, конспіративні теорії («теорії змов») стали водночас і визначальною рисою нашого часу, і новою актуальною проблемою. Вчені дедалі

частіше порушують питання кризи довіри до експертного знання, подекуди аж до повної відмови від нього, що характеризує цю ситуацію як наростання бездумності, посилення конформізму, невігластва й пасивності у поведінці індивідів [4, С. 160]. Наплив неперевіреної інформації, яку без зусиль можна отримати з Інтернет-ресурсів, настільки вражає своїми обсягами, що нині це явище розглядають як інформаційну пандемію – інфодемію [1], негативні наслідки якої ми виявляємо вже тепер на індивідуальному, локальному та глобальному суспільному рівнях, проте увесь комплекс її загрозливого впливу на біологічну та соціальну природу людини ще досить важко спрогнозувати. Це дає підстави сучасним філософам, психологам, культурологам та суспільствознавцям осмислювати інфодемію як проблему в двох напрямках: 1) неконтрольованого продукування, поширення та споживання інформації у таких обсягах, що її складно перевірити на правдивість; 2) неконтрольованого й зумисного продукування, безвідповідального поширення та невідрефлексованого чи навіть несвідомого споживання дезінформації як неправдивої інформації, що спотворює дійсний стан речей, провокує викривлення реальності.

Досі не встановлено, що саме вважати дезінформацією, на яких підставах і якими є її основні види та форми. Тож ми керуємося найзагальнішим визначенням, маючи на увазі під дезінформацією «певні види інформації, що призводять до хибного сприйняття фактичного стану речей у світі» й означають присутню неправду або хибне знання [4, С. 159]. Базуючись на емпіричному підході, у поле зору нашого дослідження потрапляють «теорії змов», фейки (фейкові новини), постправа, альтернативна правда (альтернативні факти), які ми зараховуємо до сучасних видів дезінформації.

Опираючись на міждисциплінарні дослідження британських вчених у сфері когнітивної психології Карен Дуглас, Роббі Саттона, Олександри Цічочки, Патріка Лемана та Марко Циннірелли, можемо констатувати, що всі види дезінформації мають спільне сутнісне ядро: неправду, спотворене чи цілковито хибне знання [2]. Це дає підстави встановлювати спорідненість між різними видами дезінформації. Для прикладу, філософ Ананді Хаттіангаді відносить «теорії змови» до інформації, що не має достатніх підтверджуючих доказів й тому, на її думку, належить до розряду фейків чи фейкових новин. Загалом фейковими новинами дослідниця називає «загальнодоступний вміст, який позиціонує себе як достовірну фактичну інформацію, але насправді вводить в оману або ж, принаймні в деяких випадках, створюється з метою обману» [3]. Тобто зазвичай фальшиві новини подаються як достовірна фактична інформація, тоді як в дійсності вони є неправдивими або оманливими. У даній розвідці ми вважали за потрібне наголосити на істотному зв'язку інформації та дезінформації як явищ одного порядку, але різних за своїми сутнісними та змістовими характеристиками.

1. Alvarez-Galvez J., Suarez-Lledo V. and Rojas-Garcia A. (2021) Determinants of Infodemics During Disease Outbreaks: A Systematic Review. *Front. Public Health*. URL:

- <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.603603/full> (дата звернення 01.11.2021).
2. Douglas, Karen M. ; Sutton, Robbie M. ; Cichocka, Aleksandra. The Psychology of Conspiracy Theories. *Current Directions in Psychological Science*. Vol 26, Issue 6, 2017. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0963721417718261> (дата звернення 01.11.2021).
 3. Hattiangadi, Anandi. The epistemology of fake news. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dkbm3wMv0pQ> (дата звернення: 01.11.2021). 4. Leman, Patrick J. and Cinnirella, Marco. Beliefs in conspiracy theories and the need for cognitive closure. *Frontiers in Psychology*. Volume 4, 2013. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2013.00378/full> (дата звернення: 01.11.2021).
 4. Шадюк Т. А. Соціокультурні виклики дезінформації. *Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія*. Том 33, № 1 (2021). С. 158–164.

УДК 65.011

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА РАДИКАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ

*Степанець Катерина Валентинівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С. Я.,
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
м. Рівне*

Інформатизація та діджиталізація останнім часом посіли у житті людей дуже важливе місце і стають фундаментом нових змін у світі. А ось що несуть ці зміни за собою, ми спробуємо сьогодні дослідити, адже прихильники цього розвитку вважають, що це суттєво спростить нам життя, водночас скептики побоюються, що "система" знає про них аж надто багато. Тому відкриваючи нові можливості ці важливі процеси потребують до себе уважного і дбайливого ставлення.

Наприкінці ХХ століття інформатизація стала важливою галуззю економіки розвинених країн і визначальною сферою суспільного життя, оскільки дає змогу заощаджувати основні види ресурсів, забезпечувати ефективне адміністративне і господарське управління та знижувати соціальну напруженість. Із цього погляду інформатизація стає важливою функцією держави, фактором забезпечення її безпеки та суверенітету. Проведення Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, що проходив у два етапи в Женеві 10-12 грудня 2003 року і в Тунісі 16-18 листопада 2005 року стало значною подією для всіх зацікавлених у побудові інформаційного суспільства сторін. Чотири документи, прийняті за результатами ВСІС (Женевська Декларація принципів, Женевський План дій, Туніське зобов'язання, Туніська програма для інформаційного суспільства) закликають світову спільноту

будувати інформаційне суспільство, орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх, в якому кожен міг би створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися і обмінюватися ними. Крім того, Женевська Декларація містить зобов'язання перетворити розрив в цифрових технологіях у цифрові можливості для всіх і забезпечити універсальний, повсюдний, справедливий і прийнятний в ціновому відношенні доступ до інфраструктури і послуг інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [5].

Завдання Плану дій полягають у тому, щоб побудувати відкрите для всіх інформаційне суспільство; поставити потенціал, закладений у знаннях та інформаційно-комунікаційних технологіях, на служіння розвитку; сприяти використанню інформації і знань для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, у тому числі тих, що містяться в Декларації тисячоліття; і вирішувати нові задачі інформаційного суспільства на національному, регіональному і міжнародному рівнях.

Слід зазначити, що в Україні останнім часом було зроблено багато конкретних кроків щодо підтримки цієї важливої галузі техніки, що й позначилося на темпах її розвитку.

До прикладу, одним із пунктів передвиборчої програми президента Володимира Зеленського був пункт про діджиталізацію. 23 травня 2019 року Президент озвучив ідею «держави в смартфоні», згідно з якою за допомогою телефона можна було б комунікувати з державою і брати участь в її управлінні. У червні 2019 року радник президента озвучив плани із створення бренду «держави в смартфоні», запуску електронної ідентифікації і переведення 90 % державних послуг в онлайн. Для впровадження цієї ідеї у серпні–вересні цього ж року новим складом Верховної Ради у ній було утворено Комітет з питань цифрової трансформації, а у новому уряді було введено посаду Віце-прем'єр-міністра — Михайла Федорова і утворилося Міністерство цифрової трансформації України [2].

Багато хто запитав: «в чому полягає сутність цього Міністерства?». Міністерство цифрової трансформації України – це центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтегрованості — взаємодії мережевих систем бази уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян. Мінцифра активно працює над створенням «держави у смартфоні», що поєднує в собі мобільний застосунок та портал державних послуг. Що власне і стало предметом нашого дослідження. [3]. 27 вересня 2019 року було вперше презентовано проєкт мобільного застосунку «ДІЯ» (Держава і Я), а 16 грудня було запущено бета-тестування. Для отримання доступу потрібно було вже мати водійські права та техпаспорт, а також необхідно було пройти ідентифікацію за допомогою системи BankID у додатках Приват24 або monobank. За півтори місяці бета-тестування застосунку Мінцифра отримала заявки від 58 тисяч водіїв, з яких 32,5 тис. взяло участь. Вже 6 лютого 2020 року відбулася офіційна презентація застосунку Дії за участі

вищого керівництва держави. Під час презентації Президент України Володимир Зеленський сказав, що відтепер 9 мільйонів українців зможуть користуватися посвідченням водія у своєму смартфоні, а Прем'єр-міністр Олексій Гончарук назвав реалізацію програми «Держава в смартфоні» однією із найпріоритетніших для уряду.

У грудні 2020 року за допомогою «Дія» підприємці і наймані працівники, діяльність яких підпадала під заборону в період посиленого карантину у січні, мали можливість отримати 8 тис. грн допомоги. Послугою скористалися щонайменше 500 тис. ФОП і найманих працівників. 30 березня 2021 року Верховна Рада підтримала законопроект із аналогічною метою – підтримати ФОП і найманих працівників під час чергового локдауну в Україні. Також через застосунок можна навіть записатися в чергу на вакцинацію проти COVID-19. А Наприкінці березня 2021 року Верховна Рада ухвалила у другому читанні законопроект, який прирівнює цифрові паспорти у додатку «Дія» до паперових. Тобто документ у застосунку – такий же документ, як пластиковий або паперовий [3]. Та все ж попри цю «перемогу» користувачі скаржаться на дрібні баги. Проаналізувавши відгуки українців про застосунок в App Store та Play Market, на свою думку я визначила рейтинг основних проблем «Держави у смартфоні» та їх можливе аргументоване вирішення.

Отже, перша проблема з якою зіткнулося більшість користувачів і поставили йому 3 зірки з 5 можливих : «немає фото, не відображаються документи чи мого банку немає у списку». Можливо це із за того , що в Україні 9,5 мільйонів водіїв. Тільки 2,5 мільйона (тобто 26%) можуть скористатися програмою без проблем. Ще 3 мільйонам доведеться проходити додаткову онлайн-верифікацію. Іншим потрібно звертатися до МВС особисто. Все тому, що в Україні лише останні 7 років оцифровували документи. Тому з проблемою зіткнулися переважно ті, хто виробив документи до 2013 року.

На другому місці нашого рейтингу посіла проблема реєстрації користувачів через банк. Цитую «Якщо людина не співпрацює з жодним банком в Україні, вона не зможе авторизуватися в цьому додатку. І надалі не зможе скористатися послугами, які пропонує держава у смартфоні. Як так?». Дійсно, авторизація можлива виключно через будь-який з 12 банків, які підтримують BankID. Це потрібно для того , щоб користувач побачив виключно свої документи. Адже як кажуть самі розробники «банк – це найнадійніший спосіб ідентифікувати особу».

Переходимо до третьої проблеми. Чому у водійському посвідченні не з'являються фото? Як засвідчує Наталія Красильницька: «У моєму посвідченні відсутня фотографія і мені пропонують записатися в електронну чергу, щоб змінити посвідчення замість того, щоб просто завантажити фото?». Я знайшла об'єктивну відповідь на це питання від розробників:

«Якщо є ID-картка чи біометричний закордонний паспорт, то можна пройти верифікацію документів у кабінеті водія <https://e-driver.hsc.gov.ua/>. Але це за умови, що у записах транспортного реєстру немає помилки у вашому ідентифікаційному номері. Тоді фотографія підтягнеться звідти. Якщо ні, то

доведеться записуватися в електронну чергу і йти в МВС виготовляти посвідчення водія нового зразка» [6].

А тепер перейдемо до реальних проблем та питань, яким я не знайшла вирішення: одною з таких проблем є те, що Документація на додаток «Дія» – відсутня. Коли ми купуємо праску, мікрохвильовку чи пральну машину – до неї обов'язково додається купа документів: загальний опис продукту, його технічні характеристики, які функції виконує, обмеження застосування, правила безпеки, тощо. І, звісно, гарантійні зобов'язання виробника. Але всього цього немає в додатку «Дія». Так, звичайно, можна сказати, що застосунок є безкоштовним, але ми, платники податків, платимо зарплати штату з більше 200 працівників міністерства цифрової трансформації.

Друга проблема полягає в тому, що «Дія» є не зовсім безпечною. Погодьтеся, у цьому Світі не існує повністю безпечних додатків. Вони бувають або більше безпечні, або менш. Це пов'язано зі швидкістю розвитку ІТ-технологій: що безпечно сьогодні - може стати проблемою вже завтра або через хвилину. Усі дані наших офіційних документів зберігаються у близько 340 державних базах даних. Наведення належного порядку у безпеці зберігання та використання державних баз даних та реєстрів – справа необхідна. І нею, начебто, якимось займаються, але наразі цього порядку немає, і це сумний факт. Як можемо бачити, застосунок «Дія» має багато плюсів: зручність, комфорт, нові можливості. Але так само можна визначити основні мінуси: ненадійність, лаги через поганий інтернет, відсутність документів.

Як би не було, але все ж - подальший розвиток України нерозривно пов'язаний з формуванням і розвитком інформаційного суспільства. Нинішній етап інформатизації та діджиталізації суспільства пов'язаний з повсюдним впровадженням персональних комп'ютерів, у тому числі і мобільних, компактних засобів тиражування і зберігання інформації, широким поширенням телекомунікацій, мобільного зв'язку та Інтернету. У кожної людини з'являється можливість переходу до принципово нової технології індивідуальної роботи, доступ до цілого спектру різних інформаційних ресурсів. Персональна обчислювальна техніка та телекомунікації формують техніко-технологічну основу інформаційного суспільства.

Добре це чи погано? Вирішувати виключно Вам. Але треба прийняти той факт, що це безупинний процес, який з кожним днем набуває все більш важливого значення у нашому житті.

1. <http://week.dp.gov.ua/osvitnia-prohrama/pislya91/digitalizaciya-v-ukraini>
2. <http://argumentua.com/stati/p-yat-osnovnikh-prichin-ne-koristuvatisya-dodatkom-d-ya>
3. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_\(сервіс\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Дія_(сервіс))
4. http://www.rusnauka.com/19_AND_2013/Economics/10_142227.doc.htm
5. <https://senior.ua/articles/ddzhitalzaciya-ukrani-yak-perevagi-ta-zagrozi-nam-ochkuvati--prognoz-eksperta-z-kberbezpeki>
6. <https://thepage.ua/ua/it/problemi-u-diya-kiberbezpeka-ta-zahist-danih>
7. https://uk.wikipedia.org/wiki/Міністерство_цифрової_трансформації_України
8. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>
9. <https://thedigital.gov.ua/ministry>

КОМУНІКАЦІЯ В СОЦМЕРЕЖАХ: ФОРМИ, ТИПИ, ДИСПОЗИЦІЇ

Сухаревська Г.В.

*канд. наук з соціальної комунікації, стар. викладач
кафедри журналістики та українознавства*

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м.Рівне*

У соціальній мережі кожен користувач викладає інформацію, наповнену особистими смислами, відповідно, його можливості бути оціненим ростуть, якщо він сам активно вступає в комунікацію та пропонує своє оцінювання іншим учасникам. На разі, коли ця комунікація побудована навколо смислів, що визначають співтовариство, на майданчику, де вона відбувається, у користувача з'являються додаткові можливості бути почутим. Навіть скоріше бути побаченим, так як мережеві мультимедіа використовують візуальність для передачі інформації, яка замінює інші канали чуттєвого сприйняття суб'єкта, такі як дотик, привабливість та смак. Притому, подібне сприйняття поширюється далеко за рамки мережевої реальності. М. Маклюєн позначав таке спотворення сприймання як неминучий процес соціальних трансформацій: «співвідношення відчуттів змінюється тоді, коли одне з них - або тілесна або розумова функція - втілюється в конкретну технологічну форму» (Маклюєн, 2005, с.67).

Отже індивіди, що здійснюють в комп'ютерних мережах пошук, переробку і розповсюдження інформації і володіють при цьому незліченною кількістю індивідуальних властивостей. Врахувати ці властивості практично неможливо. От чому кажучи про користувачів як учасників віртуальних мережних співтовариств, мають на увазі не персоніфіковані характеристики, а соціальні типи осіб що одна видається вже іншою темою, потребуючої окремого розгляду. Таким чином більшість дослідників відмічають що віртуальний модус мереж дозволяє користувачам простору потоків знайти такий тип свободи комунікативної дії, якого не було ні в одному з колишніх історичних типів комунікації. В цьому сенсі розгалуження та довільне конструювання мереж породжує щось на зразок неповторного «мережевого контексту», що дозволяє кожному учаснику, який прийняв загальні правила «гри», перейти кордони колись стійких та непорушних соціальних зв'язків та відносин. Із чого виходить, що соціальна мережа - це не тільки програмний сервіс або майданчик для групових комунікацій, вона представляє собою єдність користувачів, конструктів знання та програмного забезпечення, що поєднує їх, є носієм і відбитком певної специфічної кіберкультури. Які ж властивості цієї субкультури? Розберемось детальніше.

Так Ж. Бодрійяр, описуючи «людську масу» в соціальних мережах, констатував: «Ця дифузна, децентровано, броунівського, що складається з молекулярних утворень реальність [маса] непідвладна ніякому аналізу: поняття

об'єкта до неї не відносно також як воно не відносно і до кордонного рівня матерії, «аналізованого» в мікрофізиці» (Бодрияр, 2000 с.112). В цьому сенсі Заміна реальних імен псевдонімами (нікнейм) в Інтернет-комунікаціях переслідує мету ідентифікації та самопрезентації.

Мотиваційну ж основу створення віртуальних особистостей в значному числі випадків становить потреба в поліпшенні своєї Я-концепції шляхом наближення свого соціального Я до ідеального Я. Серед параметрів, що використовуються при створенні віртуальних особистостей, найбільш важливими є вік, поведінкові характеристики, фізичні характеристики. Створення віртуальної особистості не завжди поєднується з використанням псевдонімів. Соціальні причини діяльності по створенню віртуальних особистостей пов'язані з віртуальною природою Інтернет-простору, у зв'язку з чим реконструкція власної соціальної ідентичності для значної частини користувачів являє собою більш складне завдання, ніж створення нової ідентичності у вигляді віртуальної особистості.

Прологом до розгляду наступного аспекту мережевої комунікації може слугувати твердження що, спілкування в Інтернеті насамперед перетворюється на обмін текстами, оскільки віртуальний простір, як зазначає М. Епштейн, «це простір, суцільно запечатаний текстом, сам складається з тексту. І в міру того як різноманітні тіла і феномени навколишнього світу переміщуються в електронне середовище, вони перетворюються в текст, в сліди на екрані»(Епштейн).Єдине, що бачать співрозмовники при спілкуванні в Інтернеті - це нік людини і його тексти, тобто фрази, що відправляються їм на мережевий простір, які стають в силу цього найважливішими елементами віртуального спілкування. Тексти ж є частиною культури, а згідно з положенням Ж. Дерріда вся людська культура розглядається як єдиний текст, який включений у буття, іншими словами, «світ є текст» (Деррида, 2007).

У віртуальному дискурсі це положення сприймається буквально, оскільки весь віртуальний світ, тобто мережева реальність, являє собою величезний текст, сплетений з неозорої безлічі складових, його тематично різнорідних текстових, а також аудіо- та візуальних елементів, об'єднаних у єдине ціле за допомогою гіпертекстових посилань.

У цьому сенсі новий тип матеріального носія - електронні мережі – «призводить до створення нового специфічного типу дискурсу, змінюючи при цьому і модель побудови тексту, який може збиратися читачем з різного числа самостійних дискретних одиниць як своєрідний постмодерністський колаж» (Заборовская, 2004, с.92) .Причому, використовуючи навіть однакову кількість одних і тих само композиційних одиниць, різні читачі можуть скласти несхожі один на одного тексти. Відсутність авторського диктату дозволяє читачеві кожен раз вільно вибирати порядок проходження складових тексту одиниць, перетворюючи його при цьому з пасивного одержувача інформації у співавтора створюваного дискурсу. У цьому специфіка і унікальність нової субкультури – кіберкультури. І хоча в цілому основні закономірності виникнення і розвитку кіберкультури співпадають із загальними закономірностями виникнення і

розвитку окремих субкультур важливою специфікою кіберкультури є її гіпертекстовість.

В. Ємелін для розкриття сутності устрою і функціонування Всесвітньої павутини, а також для філософського аналізу Мережі використовує поняття «ризому» (Ємелін, 2000). На наш погляд, багато принципів, що лежать в основі ризому, ясно простежуються і в структурі Мережі. Наприклад, відсутність вихідного пункту розвитку, децентрованість і антиєрархічність - кожна точка ризому може бути з'єднана з будь-якою іншою і ніяка точка не має переваги перед будь-якою іншою.

Гіпертекстова структура - відкрита структура, яка може вільно змінюватися і доповнюватися новими інформаційними одиницями (про це ми вже говорили вище). Гіпертекст не має вихідного пункту розвитку, будь-яка його інформаційна одиниця при наявності певних асоціативних зв'язків може бути з'єднана з будь-якою іншою. Недоступна на даний момент одиниця інформації може «виявитися» там же або за новою URL-адресою через деякий час. В іншому випадку з'являються нові гіперпосилання, які іншим шляхом, але все ж таки приводять користувача до потрібного вузла або шуканої інформації.

Ці характеристики гіпертексту відповідають наступним принципам, іманентними ризомі: принципом «темпоральної мінливості», а також «незначущого розриву», згідно з яким кореневище, розірване в будь-якому місці, відновлює свій ріст або в старому напрямку, або вибирає собі нове.

1. Бодрийяр, Ж. (2000). Соблазн. А. Гараджи (Пер. с фр.). М.: Ad Marginem. 318 с.
2. Деррида, Ж. (2007). Письмо и различие. Д. Кралечкин (Пер. с фр.). М.: Академический проект. 495 с.
3. Ємелін, В. (2000) Ризома и Интернет. URL:<http://emeline.narod.ru/rhizome.htm>
4. Заборовская, С.В. (2004). Виртуальная коммуникация и игра. Вісник Харківського університету. Сер. Філологія. 40(627), 90-94.
5. Лавренчук, Е. А (2011). Аутопойезис социальных сетей в интернет-пространстве. (Дис. канд филос. наук). Рос. гос. гуманитар. ун-т (РГГУ). Москва.186 с.
6. Луман, Н. (2007). Введение в системную теорию. М., С. 229-330.
7. Маклюэн, Г.М. (2003). Понимание медиа: Внешние расширения человека. В. Николаев (Пер. с англ.). М. «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле». С. 464.
8. Нестеров В.Ю., Нестерова Е.И. Карнавальная составляющая как один из факторов коммуникативного феномена чатов. URL: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/nesterov>
9. Ретюнских, Л.Т. (2002). Философия игры. М.: Вузов. кн. 256 с.
10. Эпштейн, М. (2015, Июнь 10). О виртуальной словесности. URL: <http://www.russ.ru/journal/netcult/98-06-10/epstyn.htm>

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

*Шак Богдана Миколаївна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Ємець Н. М.,
Національний університет “Чернігівська політехніка”,
м. Чернігів*

В умовах реформування системи зв'язків з громадськістю необхідно розвивати аналітичне, творче мислення та комунікативні навички ефективності фахівця, здатного досліджувати, розкривати та роз'яснювати змісти явищ цивілізації, його професії, соціального життя загалом, здатності порозумітися та визначитися зі світоглядними та ціннісними орієнтаціями сучасного світу.

В сучасному світі існує безліч підходів до формування комунікативної культури, один з найцікавіших, з одного боку, має прадавню історію, а, з іншого, є інноваційним сучасним методом спілкування – це еристика (мистецтво вести суперечки). Під цим поняттям мають на увазі напрям досліджень, який має на меті розгляд характеристик процесу ведення суперечки. Отже, суперечка і є предметом вивчення еристики.

Еристика поділяється на діалектику і софістику. Перша була розроблена Сократом. Він вперше використав слово «діалектика» для позначення мистецтва ефективної дискусії, діалогу, в якому істина досягається шляхом обговорення питань і протилежних думок. Софістика спрямована на перемогу над суперечкою, а не з істиною, що сильно підриває ідею суперечки про мистецтво. Еристика не є самостійною наукою і не є частиною будь-якої науки. Це форма «практичного мистецтва», схожа на навчання ходьбі чи музиці [1, с.9].

Будь-яка суперечка є проявом розходження думок чи зіткнень різних інтересів чи позицій. Суперечки виникають тоді, коли прихильники та противники розходяться з певного питання. Одна сторона висуває свою точку зору, а інша сторона сумнівається в ній або повністю заперечує. Ця відмінність може бути виражена більш явно або неявно.

Початок суперечки зазвичай займає дуже мало часу [1, с. 12-13]. Правила суперечки і початкова позиція часто розходяться, головним чином тому, що суперник взагалі не звертає на них уваги, що часто призводить до небажаних наслідків таких обговорень. Через неясність процедури, тобто чітко визначених правил, мають серйозні труднощі в реалізації багато публічних дебатів. Завершальної стадії справжньої дискусії може не бути взагалі, або обидві сторони наприкінці обговорення не доходять згоди [2].

Що ще гірше, стратегія і тактика суперечки, очевидно, неправильні і не підлягають обговоренню, що призводить до плутанини в суперечці. Стратегія – це найзагальніший принцип аргументації, який дає деякі твердження для

підтвердження або підтримки інших тверджень. Тактика – пошук і відбір аргументів, найбільш переконливих з погляду обговорюваної теми у цій аудиторії, і навіть реакцію контраргументи з іншого боку у процесі спору [3].

Крім того, у виникненні суперечки важливим є саме характер заперечення. Суперечка народжується у конкретних відносинах людей. Заперечення може залишитися одиничною фразою, але якщо на нього відреагували, а реакція народила нову відповідь, що суперечить, то таке тривале зіткнення і є початок спору. Отже суперечка, крім протиріччя, передбачає ще й поширеність заперечень. Безперечно, що суперечка завжди яскраво емоційна. Спірність багато в чому залежить від чуттєвого напорю заперечувача, тону, інтонації: іноді й сперечатися, здавалося б, нема про що, а люди гніваються, напірають, «наскакують» один на одного, в результаті виникає словесна сутичка [1, с.15].

Два найпоширеніших способи ведення суперечки: гнучкість і стійкість. Однак більш ефективним є не жорсткий або гнучкий метод, а комбінація характеристик обох. Там, де це можливо, необхідно знайти точки дотику та консенсусу думок, а там де останні входять у протиріччя, наполягати на рішенні, заснованому на об'єктивних умовах, які залежать від сторін суперечки. Коли справа доходить до суті речей, необхідна жорсткість; коли справа доходить до деталей, особистих моментів, суб'єктивних симпатій і антипатій, зазвичай краще підкорятися і терпіти. Це дозволить вирішувати складні суперечки по суті, минаючи дрібні сварки, і при цьому не поступатися своїми поглядами і гідністю [4].

Погано, коли люди починають сперечатися про те, чого вони не знають або навіть знають лише з чуток. Однак звичка сваритися і сперечатися про маловідомі або навіть невідомі речі глибоко вкоренилася в серцях деяких осіб. Експерт у певній галузі зазвичай критично оцінює свої знання в цій галузі, навіть якщо він, можливо, присвятив своє життя дослідженню. Грішить самовпевненістю і претензією на широкі знання, як правило, той, чий уявлення якраз поверхневі і неглибокі [4].

Мудрець саркастично сказав, що професори-медики знають трохи про хвороби, лікарі знають багато, а медсестри знають все. Відсутність базових знань часто пов'язана із звичкою розбиратися з усім за допомогою готових заходів і визначень, щоб на кожне запитання були готові відповіді [2].

Уточнення та конкретизація позицій учасників суперечки – важливий момент. Але потрібно все-таки завжди мати на увазі основну грань суперечки і намагатися не відходити далеко від неї. Якщо предмет суперечки змінився, доцільно буде спеціально звернути на це увагу і наголосити, що суперечка щодо нового предмета – це, по суті, інша, а не колишня. Багато суперечок закінчується тим, що їхні учасники ще більше утверджуються у своїй правоті. Було б поспішним, однак, робити з цього висновок про неефективність більшості суперечок. Нехай позиції тих, хто сперечається, не змінилися, але вони, безперечно, стали яснішими, ніж до моменту початку суперечки. Далекі не всяка полеміка закінчується тим, що всі переходять в одну віру. Але майже кожна

допомагає сторонам уточнити свої позиції, знайти для їхнього захисту додаткові аргументи. Саме цим пояснюється зростаюча переконаність учасників суперечки у своїй правоті [1].

Головне в суперечці – докласти свою частку в позитивну розробку питання, що обговорюється. Людина, яка переконалася в своїй неправоті та невірності якихось своїх уявлень, повинна сказати про це з повною відвертістю та певністю, що зробить суперечку більш плідною. Потрібно бути терплячим до критики і не боятися, що хтось вкаже тобі на помилки. У суперечці, коли критичні зауваження висловлюються до особи, це особливо важливо.

1. Хоменко І. В. Еристика: підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2008. С. 9-28.
2. ПРЕДМЕТ ТА ІСТОРІЯ ЕРИСТИКИ. 2021. URL:
3. https://pidru4niki.com/14170120/ritorika/predmet_istoriya_eristiki.
4. Загальні вимоги до суперечки URL:
https://stud.com.ua/48257/logika/zagalni_vimogi_superechki.
5. Засоби ведення суперечки URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/logika/25102/>

УДК 37.012.85:37.012.85

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

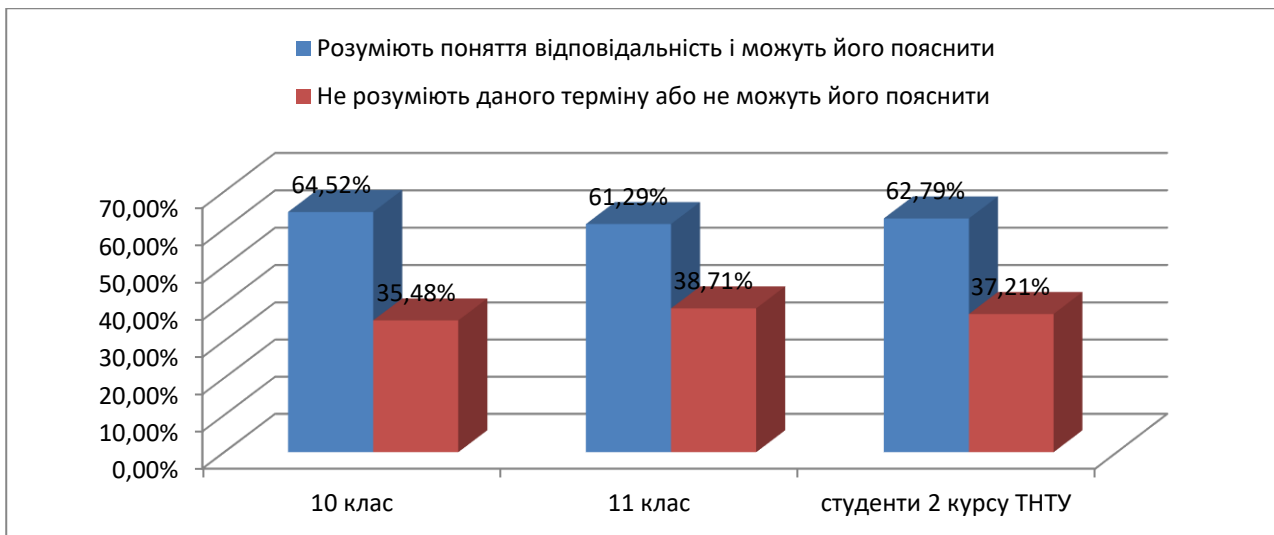
*Бабінець Крістіна Михайлівна,
науковий керівник: Габрусєва Н.В.,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль*

Відповідальність є однією з найважливіших якостей людини тому, що беручи її на себе, вона самореалізується, усвідомлює власні обов'язки і розумне їх виконання. Як правило, вона має бути відповідальною не тільки за щось, а й перед кимось, за когось. Тому відповідальність постає у структурі особистості провідною цінністю, характеризує її соціально-моральну зрілість.

Формування уявлення про відповідальність - складний педагогічний процес, який відбувається протягом всього життя. Сьогодні актуальними є багаторівневі дослідження, які проводяться стосовно розуміння суті та змісту поняття відповідальність різними віковими групами.

Зокрема, ми порівняли результати досліджень, які здійснювались у 2020 р. на базі загальноосвітніх шкіл №7, №13, НВК «Первоцвіт» м. Мукачева (Бабінець К.М. та Єрахтіна О.В.) з результатами науково-дослідної роботи, що проводиться у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за темою «Особистісно-професійне зростання студентів технічних університетів в процесі вивчення суспільних дисциплін», № державної реєстрації 0119U001322 (керівник – Криськов А.А., відповідальний виконавець – Габрусєва Н.В.) [1].

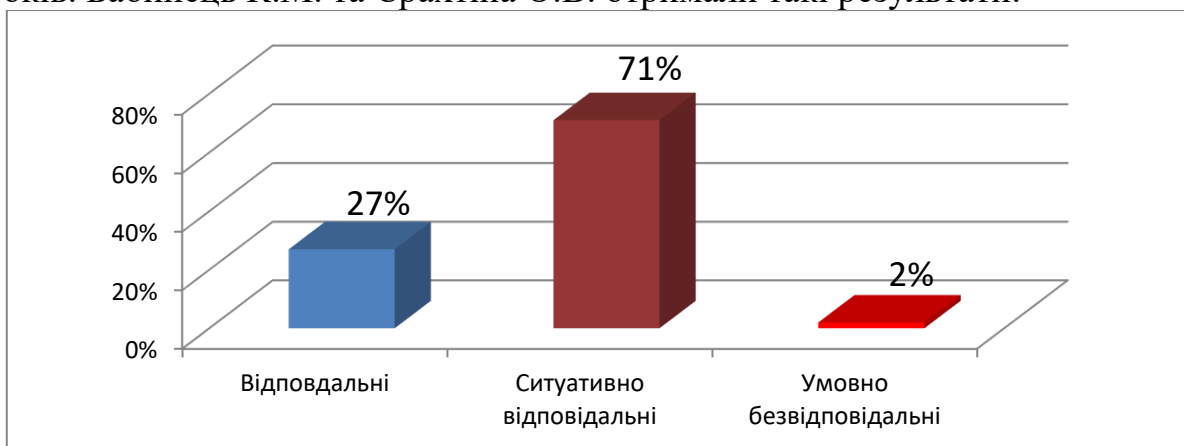
Загалом було опитано 337 респондентів. Різниця у віці опитаних становила не більше п'яти років, відповідно, у всіх анкетованих вікових групах відмінності досить не значні:

Діаграма 1. Відповідь респондентів на питання, чи розуміють вони поняття «відповідальність»

Як видно з діаграми 1, учні 10 класу, більш самовпевнені та менш здатні критично оцінити власне розуміння поняття відповідальність. Це, можливо, пояснюється тим, що підлітки почувають себе більш спокійно, перед ними ще не стоять дорослі виклики та зобов'язання. Найменш впевнені у визначенні відповідальності учні випускного 11 класу, різниця з 10 класом становить 3,23%. Це не дивно – необхідність приймати зважені рішення, розуміння важливості закінчення школи та переходу до життя, у якому вже не батьки будуть нести відповідальність за все, а вони самі, викликає тривогу, збентеження. У респондентів, які вже визначились з майбутньою професією та здобувають вищу освіту, ситуація більш стабільна, і, відповідно, кількість опитаних, які розуміють поняття відповідальність вища, ніж у випускників 11 класу на 1,5 %. Проте, перед молодими людьми, які уже вступили у доросле життя, постає широке коло питань, над якими ще не задумуються учні 10 класу. Вирішення матеріальних проблем, майбутнє створення сім'ї, тощо змушують їх більш критично оцінити своє розуміння відповідальності. Різниця становить 1,73%.

Вказані вище висновки підтверджують результати анкетування учнів 5 класу, різниця у віці яких порівняно з попередніми віковими групами більша за 5 років. Бабінець К.М. та Єрахтіна О.В. отримали такі результати:

Діаграма 2. Рівень відповідальності учнів 5 класу

Як можемо побачити з діаграми 2, основну кількість опитаних п'ятикласників можна віднести до групи «ситуативно відповідальних» (71%). Це не дивно, адже вони повністю покладаються у прийнятті важливих рішень на дорослих, рівень тривожності у них нижчий. Розуміння відповідальності зводиться у цьому віці до відповідальності за свої дії перед старшими, отримання їх схвалення за чітке виконання доручень.

Отже, рівень тривожності та нестабільні життєві обставини у молодих людей впливають на здатність розуміти зміст поняття «відповідальність» та критичне відношення до власного суб'єктивного трактування цієї морально-етичної категорії. Серйозність життєвих обставин вимагає у молодих людей більш критичного відношення до здатності брати на себе відповідальність, що свідчить про вищий рівень моральної зрілості.

1. Meshko H. M., Habrusieva N. V., Kryskov A. A. Research of professional responsibility of students of technical specialities by means of information and communication technologies //Journal of Physics: Conference Series. IOP Publishing, 2021. Т. 1840. №. 1. С. 012058. Doi: 10.1088 / 1742-6596 / 1840/1/012058.

УДК 379.8.09

ДОЗВІЛЛЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ЖИТТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Бакун Яна Володимирівна
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Шадюк Т.А.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне

У всіх нас є як трудові будні, так і вільний час. Часто трудові будні у різних людей абсолютно ідентичні, наприклад, для школярів робочий тиждень – це навчання, нові теми, контрольні, самостійні, вічні домашні завдання. А ось дозвілля у кожного своє.

З ростом тривалості життя збільшується період, протягом якого нам вже не знадобиться працювати, щоб забезпечити себе. Прискорений розвиток штучного інтелекту означає, що багато основоположних справ візьмуть на себе роботи, комп'ютери та машини. В результаті чого значно збільшиться частка населення, що має низьку норму робочого навантаження. Чим менше часу ми будемо віддавати роботі, тим актуальнішим ставатиме питання нашого дозвілля. Можливо, на перший погляд проблема дозвілля не здається важливою, однак щодо нього можна процитувати висловлювання Гаррі Оверстріта, завідуючого кафедрою філософії City University of New York та автора відомих книг з

психології: «... питання відпочинку не другорядне, а зовсім навпаки, оскільки від того, як люди організують своє дозвілля, залежить, якими вони стають і яке суспільство в результаті будують» [4]. Від того, що ми читаємо, дивимося, слухаємо у вільний час, безпосередньо залежить наш моральний та інтелектуальний розвиток – а отже, те, чого ми досягнемо.

Зважаючи на поставлене завдання проаналізувати значення дозвілля для сучасної молоді, слід сфокусуватися передусім на індивідуальному аспекті його оприявлення. Перспективно будь-які форми дозвілля спрямовані на досягнення індивідуальної мети, зміст якої пов'язаний із реалізацією особистих уподобань. Зокрема, позитивні емоції та адекватна самооцінка базуються як на внутрішніх суб'єктивних відчуттях, так і на усвідомленні людиною важливості особистісного переосмислення змісту стандартів праці та відпочинку.

У напрямку осмисленого підходу до вибору форм діяльності можна виділити такі основні характеристики дозвілля молоді:

- дозвілля ґрунтується на яскраво виражених фізіологічних, психологічних та соціальних аспектах;
- дозвілля базується на добровільній основі при виборі роду занять та за рівнем активності;
- дозвілля передбачає вільну творчу діяльність;
- дозвілля сприяє формуванню та розвитку особистості;
- дозвілля є областю задоволення потреб особистості;
- дозвілля сприяє задоволенню та веселому настрою;
- дозвілля сприяє саморозвитку та самовихованню особистості.

У сучасному гуманітарному дискурсі чимало уваги приділено питанню важливості формування молодіжної культури, в межах якої дозвілля дедалі більше стає головною сферою життєдіяльності молоді. Справжнє життя починається за стінами школи, коледжу чи університету. Молодь занурюється у дозвілля як у свого роду захисний панцир, де вона по-справжньому незалежна. Головними його елементами можна вважати: відпочинок, роздуми, свята, заходи, творчість, розваги. Для молодих людей основними з-поміж різноманітних форм дозвіллевої діяльності стали спілкування, розваги та самоосвіта.

Якість проведеного дозвілля можна визначити, проаналізувавши функції, які воно покликане виконувати. Зокрема, усі західні моделі дозвілля задовільняють потреби молоді у фізіологічній, психологічній, пізнавальній, естетичній, комунікативній та творчій діяльності. Цим формам діяльності відповідають три найважливіші функції: рекреаційна, розважальна, фізична та функція духовного розвитку особистості [2, с. 23]. Функції дозвіллевої діяльності тісно співвідносяться з дозвіллевыми моделями, у яких виявляється їх специфіка і змістовні риси.

Дозвіллева модель кожної країни має свої особливості. Мають значення географічне положення країни, історичні та культурні традиції народу, наявність матеріальних та фінансових можливостей. У зв'язку з цим можна говорити про наявність декількох основних моделей дозвілля: американської, європейської, колишньої радянської та інших. Так, в американській моделі привертає увагу

встановлений пріоритет у бік розваг. У європейській моделі більш збалансоване співвідношення функцій, велика увага приділяється духовному вихованню та розвитку особистості. Саме в європейських країнах зародилося і набуло розвитку таке явище як соціально-культурне аніматорство, суть якого полягає у наданні педагогічної спрямованості заходам дозвілля. Безперечні переваги мала й радянська модель дозвілля. Її характеризували такі якості, як прагнення до духовного розвитку особистості, яскраво виражений виховний аспект [6]. Значним кроком у теорії та практиці зарубіжного дозвілля слід вважати розробку та аналіз таких понять, як «педагогіка дозвілля», «соціально-культурна анімація», «дозвіллева кваліфікація» (система установок, умінь та навичок раціонального проведення часу), «дозвіллева кар'єра», «індустрія дозвілля», «чисте дозвілля», «напівдозвілля» тощо [5].

Все більше досліджень показують, наскільки важливі дозвілля та відпочинок для загального здоров'я. Оскільки медичні працівники бачать у цьому переваги, вони звертаються до сфери терапевтичного відпочинку, що розвивається, за знаннями та досвідом лікування пацієнтів за допомогою відпочинку та дозвілля. За даними Американської асоціації терапевтичної рекреації (АТРА), рекреаційні терапевти «охоплюють визначення «здоров'я», яке включає не тільки відсутність «хвороби», але й поширюється на посилення фізичного, когнітивного, емоційного, соціального та дозвіллевого розвитку, щоб люди могли брати повну і незалежну участь у вибраних життєвих заняттях». АТРА чітко і просто підсумовує філософію своєї галузі: «Люди, які ведуть активний, задоволений спосіб життя, будуть щасливішими та здоровішими» [1]. Визнаючи, наскільки важливим є дозвілля для загального здоров'я, лікувальна рекреація спрямована на те, щоб дозвілля та відпочинок були доступними для всіх, незалежно від їхніх можливостей. Дослідження, проведене Барбарою Фредріксон з Університету Північної Кароліни, продемонструвало, що позитивні емоції можуть допомогти впоратися з негативним впливом стресу на наше здоров'я і навіть позбутися його. Включаючи активне дозвілля в наше життя, мозок може зосередитися на викликах, навчанні та розвагах, а не роздумувати про турботи. Це дає йому можливість перезавантажитися і відпочити [3]. Зростаючим позитивним значенням дозвіллевої діяльності можна пояснити появу його нових видів і форм, наприклад, екстремального дозвілля, що дозволяє розширити поле позитивних емоційних реакцій.

Дозвілля призначене не лише для тих, хто багато працює на важкій роботі – всім нам потрібні регулярні здорові перерви від повсякденних обов'язків. Саме тому дозвілля є предметом наукового вивчення, зокрема, аналізу його сутності та динамічності змісту в умовах повсякдення, що характеризується індивідуальною зорієнтованістю молоді на реалізацію власних фізичних, когнітивних, духовних та психо-емоційних потреб. Дозвілля є частиною людської життєдіяльності, значення якої неможливо переоцінити. Сучасній молоді варто з великою увагою поставитися до використання свого вільного часу, підвищуючи ступінь усвідомлення, адже з користю проведене дозвілля є не

лише запорукою успіху в робочій та навчальній діяльності, але й невичерпним джерелом позитивних смислів для особистісного розвитку.

1. Leisure: What it is, Why it's Important, and How to Make it Part of Your Life. Rocky Mountain Multiple Sclerosis Center. InforMS: Spring, 2018.
2. Samuel N. The Future of Leisure Time. In: New Routes for Leisure. Lisbon, Portugal: Institute de Ciencia. Sociales da Universidade de Lisboa, 1994. P. 45-57.
3. Robinson J. P., Godhey S. Time for Life: The Surprising Ways Americans Use Their Time. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1997, pp. 295, 298.
4. Эдит Холл. Счастье по Аристотелю. Пер. Н. Колпаковой. Москва, Альпина Паблишер. 2019. 298 с.
5. Киселева Т. Г., Красильников Ю.Д. Социально-культурная деятельность: Учебник. М.: МГУКИ, 2004. 539 с.
6. Кроткова, Ю. М. Педагогіка дозвілля в англomовних країнах: навчальний посібник. / Ю. М. Кроткова. СПб., 1994. С. 23.

УДК 36:7.067

ІНКЛЮЗИВНЕ МИСТЕЦТВО В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Боднар Вікторія Володимирівна,
наук. керівник: канд. іст. наук, доцент Щигельська Г. О.,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль*

Однією із найактуальніших соціальних проблем на сучасному етапі постає соціокультурна реабілітація людей з інвалідністю, яка передбачає комплекс умов та заходів, що дозволяють людині з особливими потребами адаптуватися у стандартних соціокультурних обставинах. Одним з провідників соціокультурної реабілітації є доступ до культурних цінностей, можливість пізнання культурних здобутків людства та безпосереднє заняття культурно-творчою діяльністю з можливістю проявляти себе в мистецтві. Інклюзивне мистецтво все ще залишається маловідомим явищем у сучасній Україні. До того ж ставлення українського суспільства щодо залучення людей з інвалідністю до культурно-мистецького життя є далеко неоднозначним. У цьому контексті вбачається важливим підняття рівня культури, поваги до індивідуальних особливостей, неупередженості, недискримінації та переорієнтації свідомості суспільства щодо людей з особливими потребами, й інклюзивне мистецтво може відігравати у досягненні цих цілей неабияку роль.

Слід зауважити, що на даний час не існує чіткого визначення терміну «інклюзивне мистецтво», тому ми розглядатимемо його з двох позицій: мистецтво, створене людьми з різними особливостями розвитку й інвалідністю та процес створення умов для людей з обмеженими можливостями пізнавати мистецтво.

В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності: перша – це людська гідність, друга – рівність. Забезпечення рівних умов для участі у всіх сферах життя є надважливим завданням кожної демократичної держави та суспільства. На сьогодні в Україні процес інклюзії, зокрема й у культурному житті відбувається вкрай повільно й вимагає нагального вирішення цілої низки проблем. Серед невирішених проблем, у першу чергу слід виділити такі: забезпечення для людей з інвалідністю доступу до об'єктів культурної спадщини, театрів, концертних майданчиків, музеїв та тих установ, які надають культурні послуги; розробка нормативно-правового базису, який гарантував би для людей з обмеженими можливостями забезпечення їх потреб, зокрема прийняття закону про жестову мову, який дозволить розширити можливості для отримання культурних благ, це стосується також доступності до музейних колекцій та театральних-видовищних заходів; друк книг шрифтом Брайля та аудіо-книг; створення системи інклюзивної мистецької освіти, яка надасть можливість професійного розвитку обдарованих дітей та молоді з інвалідністю; розробка для таких людей спеціальних методик викладання та підготовка викладачів, керівників творчих гуртків та інші [1, с. 76].

Вагому роль у розвитку інклюзії у соціокультурному житті України відіграє Український культурний фонд (УКФ). Пріоритетним напрямком діяльності УКФ є забезпечення дотримання культурних прав: рівного доступу до культурних ресурсів і рівних можливостей для особистісного розвитку та самореалізації для всіх громадян та спільнот, незалежно від культурних, мовних, етнічних, регіональних, соціальних, гендерних та інших особливостей чи розбіжностей [2]. У 2019 р. УКФ започаткував конкурсну програму «Інклюзивне мистецтво», яка була розроблена спільно із Британською Радою в Україні у рамках мистецької програми «Unlimited: Making the Right Movies». Запровадження програми допомогло виокремити важливі проєкти, що були спрямовані на підтримку митців із інвалідністю. Також за підтримки УКФ були реалізовані такі важливі культурні проєкти, як «Аудіовізуальне мистецтво», «Знакові події» та «Інноваційний культурний продукт», які розроблялись для підтримки розвитку інклюзії й творчого потенціалу митців із особливими потребами. Загалом, у 2019 р. Український культурний фонд підтримав 45 культурних ініціатив, що були спрямовані на підтримку та розвиток інклюзивності в Україні [2].

Протягом останніх років в Україні було проведено низку інших важливих заходів, спрямованих на підтримку розвитку інклюзії, таких як презентація у Києві перших в Україні тактильних арт-альбомів для людей із порушенням зору «Скарби культури. Україна» та «Скарби культури. Світ». Видання містять тактильні зображення мистецьких творів, виконаних у техніці тифлографіки —

рельєфного друку, а також опис рельєфно-крапковим шрифтом Брайля [3]. «Театр анімаційного мистецтва» запустив інклюзивний мистецький проєкт «Поміж нас». Це проєкт відеопоезії жестовою мовою — відеотеатр, як називають його організаторки з театру ТАМ. Він включає анімацію, роботу з ляльками, електронну музику, тексти українських поетів ХХ століття і є одним з небагатьох вітчизняних інклюзивних мистецьких проєктів, що адресовані також і широкій аудиторії. [4] Вагомою подією в розвитку інклюзивного мистецтва у 2020 р. став онлайн форум-фестиваль «Arts Access», присвячений мистецтву людей з інвалідністю. У програмі заходу були три міжнародні панельні дискусії за участі спікерів з різних організацій та країн, що мають різний досвід в сприянні інклюзії в мистецтві, та фестивальна програма, в якій були представлені мистецькі інклюзивні твори з різних країн. Україна на фестивалі була представлена двома проєктами – інклюзивною театральною виставою «Погляд», що створена на основі реальних історій дітей з інвалідністю та без, і розповідає про надмірну опіку чи булінг, та короткометражними документальними фільмами «Писанка-Мотанка» та «Диво для мами», створеними підлітками із порушеннями слуху у кіношколі «Кіноти». Обидва проєкти були реалізовані за підтримки Українського культурного фонду [5].

На окрему увагу заслуговують такі активісти інклюзивного мистецтва, як художниця-арткураторка – Іва Стішун, якій через проблеми із слухом, доводилося самотужки долати багато перешкод здобуваючи освіту та реалізуючи себе у соціумі, саме це й підштовхнуло її до активної громадської діяльності з розвитку інклюзії. Зокрема, діячка активно працює над запровадженням субтитрування – створення спеціальних субтитрів з додатковими позначками, що відображають звукову частину фільму для людей з вадами слуху, створює контурні картини, які можна дивитися руками, бере участь в організації інклюзивних виставок, проводить екскурсії для незрячих людей [6]. Корінна Міндт, артдиректорка і танцівниця, ставить постановки, у яких беруть участь як професійні танцівники без інвалідності, так і непрофесійні, у тому числі з інвалідністю. Вона є промоутером ідеї про те, що інклюзивне мистецтво може бути професійним, а не лише викликати почуття жалю, співчуття та бажання допомогти. Значний внесок у розвиток інклюзивного театального мистецтва здійснює Анастасія Войтюк, музикантка, керівниця громадської організації «Непротоптана стежина», продюсерка інклюзивного театального проєкту «Погляд», представленого на форум-фестивалі «Arts Access». «Непротоптана стежина» від 2001 року реалізує проєкти в сфері культури, неформальної освіти та інклюзивного мистецтва, організовує щорічні мистецькі фестивалі [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що інклюзивне мистецтво в Україні є ще відносно новим та маловідомим явищем, розвиток якого вимагає подолання цілої низки проблем. Проте, завдяки старанням Українського культурного фонду, громадським організаціям й активістам, а також підтримки міжнародних інституцій в останні роки здійснено багато вагомих заходів щодо залучення осіб з інвалідністю до мистецько-культурного життя в країні, розвитку

їх талантів та створення умов для людей з особливими потребами знайомитися з творами мистецтва. На перспективу перед державою та громадськістю стоїть важливе завдання щодо формування егалітаризму та забезпечення рівних культурних прав та можливостей для всіх громадян.

- 1.Калініна Л. Мистецька інклюзія: виклики, проблеми, перспективи. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку культурологічної науки»: Збірник тез доповідей (I частина). – Миколаїв: ВП «Миколаївська філія КНУКіМ», 2019. С. – 75-77.
- 2.Чорна М. Справжня інклюзія: not wrong, just different. URL: <https://uaculture.org/texts/spravzhnya-inklyuziya-not-wrong-just-different/>.
3. У столиці на кінчиках пальців. Голос України. Інформаційний вісник ВР України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/322847>.
4. Мигашко О. Що таке інклюзивність у мистецтві та навіщо воно потрібно? Інтерв'ю з авторками проєкту «Поміж нас». URL: <https://www.prostranstvo.media/uk/shho-take-inklyuzivnist-u-mystecztvi-ta-navishho-cze-potribno-intervyu-z-avtorkamy-proyektu-pomizh-nas/>
5. Міжнародний онлайн форум-фестиваль Arts Access: мистецтво має бути доступним кожному. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/sup/ink/art.html>.
- 6.Іванців А. Бути видимими: три історії про людей з інвалідністю у мистецтві. URL: https://lb.ua/culture/2020/12/04/472247_buti_vidimimi_tri_istorii_pro_lyudey_z.html

УДК 177+37.034

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОЦЕНЦІАЛУ

*Гарань Анна Олегівна,
Сокол Анастасія Андріївна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Мислення — це психічний процес відображення об'єктивної реальності, який є вищим ступенем людською пізнання[1, с.40-43]. Воно починається із сприйняття та відчуттів, що в результаті може перейти в мислення. Розвиток думок у дітей починається від конкретних образів до повноцінних тверджень, що в кінцевому результаті виражається словом. На початкових етапах вислови відображають її внутрішній світ, психологічний стан та складові мислення. В цьому суспільстві дитина формує емоційний стан, від цього залежить подальший розвиток сприйняття речей та моральних цінностей. Тому ця тема є не лише важливою, ай актуальною на сьогодні.

Насамперед, сприйняття світу дітей від 5 до 8 років є найбільш запам'ятовувачим, адже цей період визначає сприйняття і розуміння світу. Важливим фактором є, не тільки комунікація з людьми, але й навколишнє середовище, яке показує дитині як правильно перебувати в суспільстві. Також важливою складовою є категорія творчого мислення спрямованої на створення нового, неповторного, оригінального. На початкових етапах молодших класів потрібно починати з виявлення типу мислення кожної особистості, що буде характеризувати правильний підхід до різного характеру дитини. Індивідуальний підхід створює різний тип мислення та має вияв мотивації, прагнення навчатися, отримувати хороші оцінки та похвали.

Можна визначити такі специфічні особливості творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку: висока пізнавальна активність, допитливість, самостійність, прагнення створити нове, швидкість засвоєння нової інформації, схильність до широкодіапазонного використання своїх знань, фантазування, схильність до творчої інтерпретації [2]. Іншим критерієм до визначення творчого мислення є виділенням критичної спрямованості, як його визначальної характеристики. Критичне мислення дає змогу дитині правильно відбирати зайву інформацію та чинити свої дії в правильному напрямку.

Всі ці фактори формування перелічених мислень залежить від сприятливих умов, а саме: любов та увага батьків, правильний підхід, спеціальні програми, засоби навчання. Ці всі критерії повинні забезпечувати не лише батьки, а й навчальна програма.

Творчим школярам притаманне особливе уміння бачити і чути те, чого не помічають інші, тонше відчувати, яскравіше висловлюватися [3,с.10-11]. Саме тому треба змалку пробуджувати у дітей невід'ємні якості творчого індивіда. Ще з молодшого віку формується мислення та творчі здібності, що охоплює такі напрями: відбір текстів, які дозволяють цілеспрямовано формувати творчі здібності дітей; включення у зміст уроків творчих завдань, які стимулюють розвиток різних елементів літературно–творчих здібностей особистості. Сучасний стан наукового вивчення здібностей дитини охарактеризовано як процес зближення підходів: процесуального та особистісного.

Початок шкільного навчання знаменує собою зміну способу життя дитини молодшого шкільного віку. Це принципово нова соціальна ситуація розвитку особистості. Перехід до шкільного життя пов'язаний зі зміною провідної діяльності з ігрової на навчальну. Дитина ще змалку починає усвідомлювати, що вона виконує суспільно важливу роль. Навчальна діяльність має яскраво виражену суспільну цінність, і ставить дитину в нову позицію стосовно дорослих і однолітків, змінює її самооцінку, перебудовує взаємини в сім'ї. Дошкільнята спершу надають перевагу навчанню, як суспільно корисній діяльності, а потім їх приваблюють окремі види навчальної роботи (читання, письмо, малювання), пізніше починають самостійно перетворювати конкретно практичні завдання на навчально–теоретичні, цікавлячись внутрішнім змістом навчальної діяльності.

У процесі даної діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів,

внутрішній план дій, прояв творчості, уміння організувати навчальну діяльність, та рефлексія. У сучасній літературі компонентний склад творчих здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку тлумачиться неоднозначно. Дослідники виділяють різні складові творчих здібностей особистості. М. Скаткін, писав, що "Уявлення, поняття, закони, не можна механічно вкласти в голови учнів. Сформувані їх повинен обов'язково сам учень під керівництвом і за допомогою вчителя. Освіта уявлень, понять, усвідомлення законів — активний процес мислення і діяльності учнів" [4, с.17]. Педагог також пропонує опис поетапного формування творчих здібностей особистості школярів молодшого шкільного віку: I етап – учитель формує творчі завдання й сам вирішує їх, а дітям пропонує роль виконавців своїх вказівок; II етап – учитель ставить завдання, але способи вирішення пропонує знайти учням, підбиває підсумок роботи; III етап – учитель ставить творчі завдання, а учні самостійно проходять усі етапи аж до висновків [5, с.107].

Крім того, вчений Олександр Лук розподілив творчі здібності на три групи: зв'язані з мотивацією (інтереси і схильності); з темпераментом (емоційність); розумовими здібностями [6, с. 216]. В. Андреев пропонує модель творчих здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку: мотиваційно–творча активність (допитливість, творчий інтерес); інтелектуально–логічні здібності (здатність 9 виділяти головне, описувати явище, порівнювати); інтелектуально–евристичні (здатність фантазувати, генерувати ідеї, критично мислити) [7, с.7].

Науковцями обґрунтована необхідність формування здібностей особистості дитини шкільного віку у процесі навчання, виховання і розвитку. При цьому їхнє зростання відбувається ефективніше за умови врахування, як генетичних передумов, так і соціокультурних впливів середовища. Загальновизнаним є положення про те, що «здібності формуються в діяльності», проте у сучасних наукових вивченнях значна увага приділяється особливостям психічної організації суб'єкта, тобто потенційним резервам особистості, від яких залежать творчі досягнення.

На підставі проаналізованих тверджень, можна зрозуміти, що здібності – це стійкі індивідуально–психологічні властивості особистості, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Задатки як анатомо– фізіологічні особливості нервової системи дитини молодшого шкільного віку є природною основою функціонування здібностей особистості, але з категорією «здібності» не ототожнюються. Синтез понять «здібності» і «творчість» зумовив робоче визначення творчих здібностей, як комплексу індивідуально–науково–психологічних властивостей, що є суб'єктивними умовами успішного виконання творчої діяльності. Аналіз дозволив визначити розуміння інтегративного характеру творчих здібностей особистості дитини молодшого шкільного віку, в якому переплітаються мотиваційні, когнітивні, евристичні, операційні чинники.

Ми можемо привести приклад з особистого життя. Дівчинка, що навчалася у початковій ланці, була під позитивним впливом класу, що в подальшому відобразилось на творчий розвиток особистості. Через те, що дитина розвивалася у сприятливому середовищі, всі ці якості, що зародилися в молодшому віці,

сформувалися, а саме тому стали основними. Протилежним яскравим приміром із власного досвіду є дитина, що росла в негативному оточенні. Індивідуальність настільки сформувалася, що з 5 класу в поганому середовищі, людина вела себе так, як на початкових стадіях. Загал людей, які виявляли заздрість, брехню, підстави, усі ці фактори, дали змогу людині піддаватися агресивним емоціям. Ця дитина в дорослому житті багато сумнівається, дуже довго вирішує поставлені задачі, має тривожне мислення та втрачається творчі думки.

Основним процесом початкових класів, а саме з 1-го класу, у сприятливому середовищі всі хороші якості зароджуються, ще з того віку. Тому ці всі чинники, для подальшого життя, дають змогу сформуватися як індивідуальності. Людина, незважаючи на зміну обставин, як негативних, так і позитивних, залишається не змінною. Через, те, що формування особистості відбувається з молодших класів. Тому, важливим є початок, де людина повноцінно формує себе незалежно від середовища впродовж життя. Ми можете порівняти це, на прикладі закладання фундаменту, адже саме він, має вагоме значення на початку будівництва, зробивши не правильне розташування лише фундаменту, весь будинок може розпастися. Так і в житті, через початкові ситуації, які відбувалися, протягом часу, можуть дати тріщину на подальше існування та бачення нашого світу.

Отже, ігнорування особливостей мислення на початкових етапах навчання, може призвести до негативних наслідків, а саме: не правильне сприйняття світу, замикання в собі, погано розвинена комунікація. Розвиток мислення і його основні властивості, ще в молодшому шкільному віці залежить від прийомів і способів навчання. Думки підлітків є складною категорією. Рівень їх розвитку необхідно визначати загальними критеріями спрямованості на творчість, почуттям новизни, критичності й гнучкості мислення, здатністю перетворювати структуру об'єкта, здатністю фантазувати, генерувати ідеї, аналізувати, порівнювати. Саме ці фактори відіграють найважливішу роль у особистісному росту мислення та в загальному перебуванні у суспільстві.

1. Лавренко О. Моральність як складова економічної культури особистості студентської молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. С. 40–43.2. Психологічне мислення URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/b3c293c9-1051-4ec4-835c-08602f16f367>.
2. Матюшкин А. И. Концепция творческой одаренности / А.И. Матюшкин //Вопросы психологии. 1989. №6. С. 29–33.4. Скаткин М. Н. Совершенствование процесса обучения. М., 1971. С. 17.
3. Доротюк В.І. Індивідуальна своєрідність творчо обдарованої дитини /В.І. Доротюк // Обдарована дитина. 2015. №5, С. 10–11.
4. Скаткин М. Н. Совершенствование процесса обучения. М., 1971. С. 17.
5. Развитие творчества младших школьников / под ред. П.Н.Андрианова,М. А. Галагузовой. М. : Ваклер, 1999. С.107
6. Грейс Крайг. Психология развития / Грейс Крайг. СПб. : Питер, 2001. 688 с.
7. Пожар В. Сучасні концепції творчості і обдарованості / В. Пожар //Обдарована дитина. 2008. №3. С. 6–12

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПРАВНИКА У ВІРТУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

*Киричук Богдана Сергіївна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Одним із викликів ХХІ століття безсумнівно є проблема глобалізації усіх аспектів сучасного світового простору та вирішення питання оптимальних способів побудови абсолютно нової моделі світу та окреслення місця людини у системі розвитку цифрових технологій.

Віртуальна реальність стала невід'ємною частиною життя та впроваджена у різноманітні сфери діяльності юриста, змінюючи тим самим характер суспільних відносин, значення та його місце у соціальному середовищі.

Оцінюючи темпи розвитку технологій на сьогоднішній день, медіа та віртуальної культури загалом, особливо актуальним та значущим залишається питання, як змінюється реальність, які ціннісні трансформації відбуваються у суспільстві та щодо сучасних правників зокрема. Також не менш важливим є встановити, як ці процеси впливають на культуру та внутрішній світ людини.

Відтак метою дослідження є проаналізувати проблему сучасної медіареальності та прослідкувати, як трансформуються цінності під час становлення цифрової ери суспільства.

Оцінка стану людини в контексті мережевих та інформаційних технологій розглядається у працях таких вчених-філософів, як Ж. Бодрійяра, С. Жижека, Г. Дебора, У. Еко, Н. Лумана тощо. Поряд з цим, найбільш плідними дослідженнями у сфері інформаційних технологій та філософії визнано напрацювання П. Дракера, М. Кастельса, Д. Рісмана тощо.

Цифрові технології стали невід'ємною частиною життя та впровадженні у різноманітні сфери діяльності юриста, змінюючи тим самим характер правових відносин, значення та місце правника у соціальному середовищі. Бізнес, політика, правова допомога та офіційне спілкування – усе це трансформується під впливом технічного та інформаційного прогресу.

За проведеним нами дослідженням, було встановлено, що при введенні у пошуковий рядок у мережі Інтернет слова «юрист», користувач отримує більше 47 млн відповідей на цей запит. Відтак ми можемо зробити висновок, що проникнення мережі Інтернет у всі типи професій призводить до виникнення нової сфери життєдіяльності людини – віртуальної реальності чи, іншими словами, медіареальності. Разом з нею постає багато соціальних викликів, серед яких виділяють всеохоплюючих характер мережі, тотальність процесу оцифрування буденних даних, турбулентність, швидкоплинність інформаційного потоку, «ломка хронотопу» - зміна звичного для людини

відношення простір-час, який виявляється у тому, що знаходячись фізично в одному місці, можливо ментально перебувати одночасно в іншому куточку нашої планети, і навіть не одному.

Відтак під час аналізу цієї актуальної теми постає чимало запитань, на які, на жаль, ми не можемо відповісти однозначно. Для прикладу, як орієнтуватися юристу в світі нових медіа, екранної культури та щохвилинного інформаційного споживання без шкоди для власного іміджу та репутації?

Що відбувається з нашим мисленням, суттєвістю та тілесністю в епоху медіареальності? Такі ризики соціалізації юриста в просторі цифрових технологій виявляються в нестачі психологічних, культурно-комунікативних ресурсів поновлення психологічного здоров'я, споживанні інформаційних продуктів, зразків, цінностей та норм моралі, які пропонує соціум через мережу Інтернет як стандартизовані моделі соціальної поведінки.

Технології цифрової віртуальної культури відібрали у людини найпростіші навички комунікації «тет-а-тет», які сторіччями формували співвідношення та свідомість суб'єкта [3, с.37]. Таким чином діяльність юриста зараз найчастіше провадиться саме з використанням інформаційних технологій, що дозволяє правнику, не покидаючи свого робочого місця, отримувати та виконувати замовлення клієнтів з різних регіонів країни. При цьому варто відзначити, що цінності, які були притаманні правникам колись, зараз трансформувалися у радикально іншу категорію філософського бачення призначення людини у житті.

Цінність є основною філософською категорією та вперше зустрічається у працях давньогрецьких філософів Сократа та Платона. Значний внесок у формування загальноновизнаних цінностей людини в контексті емоційно-вольових дій зробили філософи Нового часу Ф. Бекон, Т. Гоббс та Г. Лейбніц. Проте, як показує практика, деякі з первинних цінностей мають здатність змінюватися під впливом сучасної віртуальної культури.

Більшість дослідників наголошують на негативних для юристів наслідках під впливом глобалізації, таких як нівелювання традиційних цінностей, втрата ідентичності (зокрема професійної), спрощення культурних змістів тощо.

Для прикладу, індивідуальна автономія як цінність юриста полягає у приватності та анонімності їх як користувачів соціальних мереж. При цьому анонімність може мати негативний прояв, що виявляється в недотриманні авторських прав та відсутності елементарної поваги до інших користувачів. Поряд з цим, не меншої уваги заслуговує формування власного «Я» таким, який ви хочете показати іншим, але не таким, котрий є насправді. Відтак важливими ідентифікаціями у сучасній медіакulturі є наявність у людини професійного іміджу, який найчастіше асоціюється з дорогим вбранням та сучасними гаджетами, натомість про репутацію, яка формується через позитивний чи негативний досвід, забувають.

Віртуальна реальність у всій своїй складності та багатомірності проявів стала сьогодні невід'ємним елементом, феноменом та простором життя людини [5, с.30]. Це може означати лише одне: провідні види діяльності людини переміщуються з традиційного соціального простору у віртуальний. Те ж саме

спостерігаємо і з професійною діяльністю юриста. Найперше, що буде стосуватися успішності правника – це його вміння працювати «з екрану», тобто відбувається перенесення орієнтирів працевлаштування у режим онлайн. Відповідно, взаємодія клієнта, який звернувся за правовою допомогою до юриста через соціальні мережі чи інші цифрові ресурси, стає її специфічним досвідом. Проте, як показує статистика, цей досвід часто буває негативним, головним чином через значну кількість шахраїв, які під прикриттям можливостей мережі Інтернет, щодня вдають з себе юристів-професіоналів, готових у будь-який час доби надати правову допомогу.

Нерідко комп'ютерна віртуальна реальність пропонує альтернативну форму буття, яка є привабливішою від об'єктивного світу, і тим самим спричиняє все частіші прояви ескейпізму - світоглядної та соціальної позиції особистості, що характеризується прагненням втекти від дійсності, ізолюватися від своїх внутрішніх відчуттів та переживань. Не можна не погодитися з Л. Глебовою, з цього погляду мережу Інтернет можна назвати «світом несуперечливої складності» та «світом спрощених виборів» [3, с. 38].

Віртуальна реальність нерідко виключає безпосередній контакт юриста та клієнта, а процес «живої» комунікації заміщується технологічною взаємодією. Це спричиняє викривлення цінностей справжнього діалогу, втрату відчуття самодостатності сторін спілкування, головним чином шляхом демонстрації юристом культивування раціональності, де його діяльність спрямована передусім не на прагнення допомогти потерпілому, а на спроби виміряти, продати, оцифрувати свої послуги.

Ціннісні конфлікти з цього приводу часто виникають внаслідок заміщення базових фактів недобросовісною ілюзорною інформацією. Таке явище науковці називають «інфологемою» - ствердження концепцій, поглядів та ідей, котрі прийнято вважати правдивими, але по своїй суті перевірити це доволі важко. Вони мають здатність ставати невід'ємним елементом світоглядних аксіом, які існують та будуть існувати в людській свідомості.

Інфологеми можуть завдавати юристу під час виконання своїх професійних обов'язків величезної моральної шкоди, яка полягає в тому, що у людини, створюється враження масової несправедливості. Для прикладу, інфологема «професійного успіху та кар'єрного зростання юрист може досягнути лише, коли працює у великій юридичній фірмі», не тільки породжує почуття несправедливості у юристів – початківців, але й перешкоджає появі малих юридичних фірм з надання правових послуг, котрі могли б функціонувати не менш ефективно. Такі ризики, породжені інфологемами, абсолютно трансформують цінності у поглядах людей [4, с.113].

Таким чином, розвиток технологій веде до змін, які мають суттєвий відбиток у професійній культурі юриста. Окрім необхідності осмислення сучасних процесів, прогнозування та аналізування наслідків медіареальності, актуальність подальших досліджень також обумовлена необхідністю рефлексії процесів трансформації цінностей, що відбувається під впливом цифрових технологій.

Такі серйозні виклики інформаційних технологій можуть стати руйнівним чинником у житті кожного, не тільки для юристів, а відтак сьогодні надзвичайно важливо розвивати власне критичне мислення, медіаграмотність, дотримуватися медіагігієни та кібербезпеки, орієнтуватися на реальне спілкування, а не тікати від нього у призму соціальних мереж.

Проведене дослідження не претендує на розв'язання усіх аспектів обраної проблеми. Перспектива подальших напрацювань може бути спрямована на пошук інших цінностей, які трансформувалися під щоденним впливом віртуальної культури соціальних мереж.

1. Бибик С. П. Нетикет, або мережевий етикет. *Культура слова*. 2015. №82. С. 125-128.
2. Волобуєв М.І. Значущість цінностей людини. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №2. С. 149-152.
3. Глебова Л.І. Трансформаці цінностей в інформаційному суспільстві. *Проблема людини у соціально-гуманітарному та медичному дискурсах* : матеріали наук-пр. конф., присвяченої 210-річниці ХНМУ та 55-річчю кафедри філософії, 27 бер. 2014. С. 37-38.
4. Грішнова О.А. Взаємозв'язок цінностей людини й цінностей організації в системі соціальної відповідальності. *Чернігівський науковий часопис. Серія 1. Економіка і управління*. 2011. №2. С. 109-116.
5. Лазарук А.В. Цінності людини в науково-психологічному осмисленні. *Психологія і суспільство*. 2003. №2. С. 19-37.

ТЕМАТИКА КОРОНАВІРУСУ В ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ У ПЕРШІ МІСЯЦІ ПАНДЕМІЇ COVID-19

*Кравчук Владислава Степанівна,
наук. керівник: канд. іст. наук, доцент Щигельська Г. О.,
Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя,
м. Тернопіль*

Кризові моменти в історії людства часто є каталізаторами культурних процесів. Пандемія COVID-19 теж не стала винятком та проникла в мистецький світ у перші ж дні поширення вірусу. За кілька тижнів карантину культурний простір збагатився значною кількістю поезій, ілюстрацій, мистецьких проєктів, які присвячені пандемії й усьому, що з нею пов'язано.

Олесь Гончар стверджував, що мистецтво – це невігубний слід людства, його злети, його верхогір'я, на яких панує дух перемоги над смертю, дух незнищенності... Так і в творчості українських митців, де присутня тематика коронавірусу простежується прагнення звільнитися від оков небезпечної недуги та готовність до боротьби і змін.

Найшвидше з митців на глобальні зміни, спричинені пандемією відреагували поети. У перші дні невизначеності та введення локдауну аписано чимало віршів на тему коронавірусу. У вірші Катерини Калитко «Всі наші міста під прапорами хвороби» зображуються переживання і тривога.

Всі наші міста під прапорами хвороби,
і наша розгубленість — більша за всі раніші.
Запитуєш тихо й хрипко «Що це ти робиш?»
І ходять під шкірою м'язи. І рвучко дишеш [1].

Поетеса рятується перебуванням з близькою їй людиною. Від страху її рятують і заспокоюють дотики коханого.

У небі зламали печатку. Співати, сяяти, спати
як звірі — тривожно, коротко.
І дотик мандрує нижче.
Коли тебе обіймаю — чую, що під лопаткою
відлунує серце,
усі заборони знищуючи [1].

Олександр Ірванець у вірші «Неділя» зображує перестережливість людей і суворість карантину,

Йде патруль у латах –
Три центуріони.
З ними ще й глашатай –
Гласить заборони.
А патруль знетямлено
Зирить із-під каски.

– Гей, Назаретянине!
Ти чому без маски [1]?

Самотність, зміни, переродження, переосмислення життя під впливом коронавірусу яскраво простежуються у вірші Сергія Жадана «Карантинна гавань»

Як можливість вийти із темноти,
перейти цей потік, перейти породу,
щоби взяти з собою, щоб зберегти
саме це нічне відчуття переходу,
саме те, що визріло й почалось,
саме цих рослин непоступливу юність,
саме цю відсутність бодай когось,
хто розкаже тобі, що таке відсутність [1].

Тематиці коронавірусу на початку пандемії також присвятили свої твори такі відомі українські поети й поетки як Юрій Іздрик («Ізоляція», «Hush-hush»); Мар'яна Савка («Нічого нового. Падлюки і віруси»); Ольга Брагіна («Це всесвітня змова проти тебе»); Борис Херсонський («Що ж наробив ти, коронавірус-тварина!»); Тетяна Сладковська («Ти не знаєш хто мічений смертю цілований хто») [1].

Коронавірус сильно вплинув і на творчість відомого ще поки у вузькому колі поета Богдана Фесика. У вірші «Коронавірус» молодий митець з Тернопільщини розповідає у чому на його думку причина цієї нищівної хвороби і як рятувати не тільки тіла, а й душі [2].

Та біда, найбільший мінус –
Як в душі коронавірус...

Але й цьому є лікарня !!!
Це добро, любов, кохання.

Про мету вірусу та як важливо людині змінитися, перестати боятися тільки за свою шкіру зображено у його наступній поезії «Коронавірус. Змінивши себе – змінимо світ» [3].

Ви ділитесь, люди, по рангу, по
сорту!
І зовсім змінилась любов й почуття.
Ви також кричали, що ви «за
аборти»
А нині вам страшно за ВАШЕ життя.

І вірус затих. Написав на листочку,
«Я вірю, що скажу : «Я світ
поміняв»,
Як зміняться люди – я стану в
куточку
І більше ніколи не вернусь до справ.

Тематика коронавірусу набула значного поширення й у візуальному мистецтві. Одеські художники графіті-студії M97 Project вирішили підтримати тему самоізоляції. На одній з вулиць міста з'явився новий арт-об'єкт – зображення COVID-19 під мікроскопом та чоловіка, одягненого у захисну маску. Художники студії взяли за основу для свого графіті відомий поетичний твір Йосифа Бродського «Не виходь з кімнати» [4].

Ілюстратор Сергій Майдуков провів онлайн-воркшоп, учасники якого зобразили життя столиці на карантині в стилі обкладинок The New Yorker та The Parisianer. Уявне видання, для якого розробили обкладинки, називалось The Kyivite («Киянин»). В іронічних ілюстраціях легко вгадуються обставини, в яких опинились кияни через карантин: когось поліція затримує за пробіжку на ВДНГ, у когось на балконі – запаси круп на багато років уперед та сушаться випрані медичні маски, власники котів заздять власникам собак, які гуляють на вулиці, тощо [5].

Понад 100 художніх робіт на тему «Скажи – Ні! Коронавірусу» намалювали у перші тижні пандемії вихованці Тернопільської художньої школи імені Михайла Бойчука. «Діти в своїх роботах дають рекомендації, як захистити себе від різних хвороб, зображують лікарів, які борються з коронавірусом на різних континентах», – каже Сергій Музика, ініціатор заходу – директор цієї школи. Діти оригінально називають свої роботи «Чистих вірус не бере!», «Згинь!», «Геть звідси!», «Коронавірус STOP», «Разом переможемо!», «Стоп COVID-19!», «Скажи Ні коронавірусу!». На своїх картинах діти зображають лікарів з ангельськими крилами, а також людей різних національностей, які об'єднуються, щоби захистити планету від підступної хвороби [6]

Коронавірусна тематика з'явилася і в текстах пісень українських виконавців. Не зважаючи на те, що карантинні заходи стали справжнім випробуванням для музичного мистецтва, кілька українських співаків та гуртів, серед яких «Лісапетний батальйон», «ВІА Кіп'яток», Настя Каменських та ін., вже на початковому етапі поширили в інтернет-мережі свої пісні чи пародії на тему коронавірусної хвороби, що були в основному позитивного змісту з метою моральної підтримки українців у період локдауну.

Отже, тематика коронавірусу вже в перші місяці пандемії COVID-19 у різній мірі стала присутньою майже у всіх видах мистецтва. Українські митці, художньо відтворюючи нову дійсність, зумовлену пандемією, передавали широку палітру почуттів від тривоги до сарказму та надії на перемогу людства над підступним вірусом, закарбовуючи таким чином коронавірусну реальність у мистецьких творах.

1. Пандемія очима поетів: 9 віршів від Жадана, Іздрика, Калитко та інших. URL: <http://www.chytomo.com/pandemiia-ochyma-poetiv-9-virshiv-vid-zhadana-izdryka-kalytko-ta-inshykh/>.
2. Фесик Б. Коронавірус. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GiMYGLEvQqg>.
3. Фесик Б. Коронавірус. Змінивши себе – змінимо світ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VdURsqaiVg>.

4. Коронавірус у мистецтві: вражаючі графіті та картини. URL: <https://rubryka.com/article/coronavirus-art/>.
5. Київ на карантині з'явився на обкладинках уявного видання The Kyivite. URL: <https://detector.media/infospace/article/176484/2020-04-19-kyiv-na-karantyni-zyavyvsya-na-obkladynkakh-uyavnogo-vydannya-the-kyivite/>.
6. Юні художники в Тернополі під час карантину малюють картини. Акція «Ні, коронавірусу!» URL: <https://suspilne.media/26134-uni-hudozniki-v-ternopoli-pid-cas-karantynu-maluut-kartini-akcia-ni-koronavirusu/>.

УДК 291.1:251

ВНУТРІШНЯ ЛЮДИНА АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА БЛАЖЕННОГО

*Купчинська Дарія Володимирівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С. Я.
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
м. Рівне*

У природі людини закладена здатність шукати й любити Бога: «Мы — люди, созданные по подобию нашего Творца и поэтому обладаем возможностью вернуться к Нему». Ця можливість повернутися до Бога, до Святої Трійці, ґрунтується, за Августином, на тому, що в людині є трійця, схожа на божественну; це три характеристики людської душі: пам'ять (без того не може бути єдності особи), воля (що пов'язана з первинними мотивами дії) та розуміння. В людині є «стара людина» — зовнішня, плотська, яка народжується, старіє та помирає. Але вона може стати «новою людиною», духовною, у якої вік визначається не перебігом часу, а ступенем наближення до Бога. «Нова людина» — та, яка має здатність відроджуватися.

Праці Августина у яких розкриваються погляди на людину слід назвати «Сповідь», діалог «Про кількість душі», «Про безсмертя душі» та інші. Основу вчення про людину Августин вбачає в поверненні і злитті з Богом. Відомо, що людина – це творіння Боже, в якій Творець залишив Свій образ. Але через гріхопадіння в Едемі відбувся розрив між Богом і першими людьми, а гріховне життя наступних поколінь ще більше віддаляли людство від Творця. На прикладі власного життя Августин у «Сповіді» з відвертою щирістю розповідає про свою душу, яка знаходилась у постійному пошуці, де б вона могла утамувати спрагу, знайти внутрішній спокій. Це шлях постійних злетів і падінь, сумнівів і тривоги, це шлях вічного пошуку Істини. Звертаючись до Бога, він викликає: «Ти створив

нас для Себе, і не знає спокою серце наше, поки не заспокоїться у Тобі». Августин знаходить такий спокій у християнстві, він знаходить Істину в особистості Ісуса Христа. Проходячи свій шлях у пошуках Бога, Августин в самому собі пізнав боротьбу двох начал: божественного, і гріховного. Це протиріччя і поклато початок його антропологічного світогляду. Вчення про людину Августин формує через призму власної особистості. Це досить гарно показано у «Сповіді», де він пише: «...я звернувся до себе і сказав: «Ти хто?». І відповів: «Людина». Ось у мене тіло і душа, готові служити мені; однак, знаходиться в зовнішньому світі, інша в середині мене. У кого з них запитувати мені про Бога мого..? Краще, звичайно, те, що в середині мене... Ми не боги; Творець наш ось Він. Внутрішній людині повідомила про це зовнішня, яка стоїть у неї на службі; я, внутрішній, взяв про це, – я, я душа, через свої тілесні почуття». Таким чином, природа людини, за блаженним Августином представляє діаду тіла і душі. Але така важливість душі, внутрішньої людини, у Августина призводить до заниження значення тіла, зовнішньої людини: «І ти, душа, кажу це тобі, ти краща, бо ти оживляєш глибу тіла, в якому живеш, і сповіщаєш йому життя: ні одне тіло не може цього дати тілу». Тут спостерігається вплив на погляди Августина з боку неоплатонізму, де тіло сприймалось як в'язниця душі. Так засновник неоплатонізму Плотін (204/5 – 269/270 рр.) писав про тіло: «...Тіло, отримуючи життя, отримує з нею і відчуття, із відчуттів народжуються пристрасті.

В самому собі Августин у першу чергу пізнає душу, завдяки якій відбувається богоспілкування: « Тісний дім душі моєї, щоб Тобі ввійти туди: розшир його». Душу він розуміє як окрему субстанцію, яка не може бути ні властивістю тіла, ні його формою. Цим він наслідує Платонівське (427 – 347 до Р. Х.) визначення душі, як самостійної сутності, на противагу Арістотеля (384/5 – 322 рр. до Р. Х.), який говорить що душа – це « ентелехія », тобто функція тіла. За Августином в душі немає нічого матеріального, вона має тільки функції мислення, волі, і пам'яті Івід тіла вона різниться досконалістю та безсмертям. Розвиток душі незалежний від розвитку тіла. У своєму діалозі з учнем Еводієм, Августин говорить: «...зверни увагу на те, як нерозумно, якщо душа виростає, ставити приріст її у залежність від тілесних сил... Якщо ми думаємо, що душа виростає, коли надаються їй сили, то повинні думати, що вона і зменшується, коли сили віднімаються. Але сили віднімаються у старості, віднімаються і при наукових заняттях. А між тим в цей час пізнання набуваються і збільшуються... Відповідно, та обставина, що у старшому віці сили бувають більшими, не є доказом зростання душі». Звідси Августин робить висновок, що зростання душевних сил людини не залежить від розвитку тіла. Приступаючи до самопізнання, Августин стикається з проблемою. Бо не можна пізнати те, що сховано від людини. У «Сповіді» він дає зрозуміти, що процес самопізнання повинен поєднуватися з процесом Богопізнання. Те, що знає людина про себе, це

дія Божого світла (одкровення), а те, що не знає, людина може визнавати по мірі того, як їй відкривається Творець.

За Августином, людина, яка приступає до пізнання себе, вже знає себе, бо роздумує над тим, що таке «пізнавати» і що значить «себе». Важливість самопізнання полягає у тому, що Христос, відповідаючи фарисеям про прихід Царства Божого говорив: « Не прийде Царство Боже помітно, і не скажуть: ось, воно тут, або: ось, там. Бо Царство Боже в середині вас є ». Таким чином, Августин беручи за основу ці євангельські слова, розміщає Царство Боже і Самого Бога в середині людини, в її внутрішній складовій. А центром людини внутрішньої, наслідуючи Христа, Апостолів і багатьох отців Церкви, Августин розміщає у серці: «...я шукав Тебе поза собою і не знаходив «Бога серця мого...»

Блаженний Августин вважає, що у людини окрім життя фізичного, життя психічного є ще і життя духовне. Тому і не випадково святий говорить про можливість душі бачити Божественне Світло. Для цього треба змінити своє життя. Зміна образу життя, про яке говорить Августин, починається з очищення, вигнання з ума гріховних думок і дурних спогадів. Наступний етап – досягнення внутрішньої тиші. Але це не втеча у себе, не замикання у своїй сутності. Такий процес – не що інше, як збирання сил, концентрація зусиль, духовних і фізичних, з ціллю здійснення прориву із своєї самотності до Бога.

Отже, основна тема внутрішньої людини Блаженного Августина полягає у сходженні людини до Бога. По мірі того, на скільки душа усвідомлює свій скалічений гріхом стан і робить кроки на шляху до виправлення, настільки вона приближає до себе пізнання Бога. А самі антропологічні погляди Августина обумовлюються в значній мірі власним релігійним досвідом, який спрямований до єднання з Христом.

ПРАВОВА АКТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

*Ліксман Альона Юрійвна
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Ємець Н.А.
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів*

Правова активність є показником правової культури особистості. Остання відіграє важливу роль у формуванні громадянського суспільства. Вона є тісно пов'язана із загальною культурою та відображає рівень соціалізації, знань, переконань індивіда, що забезпечує її правомірну діяльність. Правова культура особистості обумовлена правовою культурою суспільства, оскільки остання впливає на людину через комплекс інформаційних засобів та ціннісних орієнтирів.

Дослідження цього явища повинно бути комплексним, тобто враховувати погляди інших наук (соціології, психології і т.д.), оскільки це питання стосується особистості та її знань, що формуються під впливом свідомості та суспільства. Правова активність розглядається у працях С.С. Алексеєва, Ю.С. Разметаєва, І.В. Воронова, О.Ф. Скакуна, Г.О. Саміло, О.В. Парути, Р.М. Мінченка та інших. Необхідність таких досліджень обумовлюється розбудовою правової держави в Україні в контексті євроінтеграційних процесів.

В наукових працях правова активність визначається як вид соціальної активності у двох значеннях. Перше, широке, передбачає цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів правовідносин, що здійснюється для реалізації прав і законних інтересів останніх. У вузькому сенсі йдеться про правову активність осіб, засновану на їх переконаннях, знаннях та усвідомленні індивідами позитивної значущості права в цілому та прав людини зокрема. Особливо це стосується співвідношення приватних інтересів особистості із загальносуспільними [1, с. 253–254]. В нашій розвідці хочемо зосередити увагу на другому розуміння правової активності, як складової особистості.

Г.О. Саміло виділяє два аспекти правової активності, частини змісту правової культури особистості:

1) наявність високого рівня правосвідомості; готовність до ініціативної правомірної діяльності у правовій сфері на основі ставлення з повагою до права, переконаності в необхідності та справедливості правових норм, у їх добровільному здійсненні, глибокому знанні права (внутрішній аспект);

2) цілеспрямовану, ініціативну, позитивну соціально корисну діяльність особистості, що перевершує звичайні вимоги до можливої та належної поведінки, спрямовану на розвиток демократії, зміцнення законності і правопорядку (зовнішній аспект) [2, с. 219–220].

Таким чином, можна говорити, що правова активність передбачає суб'єктивний та об'єктивний аспект діяльності особистості. Але не варто ототожнювати правову активність тільки з корисною діяльністю індивіда. О.В. Парута виділяє просоціальну (прогресивну) та асоціальну (регресивну) правову активність особи. Перша передбачає позитивну, суспільно корисну, ініціативну діяльність, схвалювана державою активність суб'єкта права, яка розвивається у процесі та залежить від дієвості механізмів правової соціалізації. Друга ж має антисуспільний характер і є суспільно небезпечною. Вона виражає заперечення особою усталених в суспільстві правил поведінки і завжди проявляється у правопорушення [3, с. 70–71].

Але існують і думки, що правова активність не може мати негативного результату (порушення прав інших осіб), оскільки вона характеризується ініціативністю та досягненням тільки позитивної мети. Ю.С. Разметаєва підкреслює важливість ініціативності як особливої ознаки правової активності, зазначаючи, що необхідність урахування цієї риси у понятті правової активності пов'язана, по-перше, з тим, що відповідна діяльність повинна відбуватися на основі власного рішення суб'єкта, заснованого на усвідомленні потреби до активної діяльності, а не нав'язаного ззовні; по-друге, з тим, що індивід готовий особисто розпочати відповідну діяльність (наприклад, звернутися з позовом до суду) або брати участь у ній (наприклад, приєднатися до акції громадського протесту) [1, с. 253].

При дослідженні правової активності як складової частини правової культури особистості з позитивного боку необхідно виділити її характерні ознаки:

1) Суспільна корисність – передбачає корисну діяльність особи на благо суспільства.

2) Цілеспрямованість та ініціативність – виражається в свідомій та вольовій діяльності суб'єкта права на правлену на досягнення певного результату (підвищення обізнаності населення тощо). Як зазначає І.В. Воронова, тільки справді вільна особистість, що знаходить реальну можливість користуватися ціннісними правовими можливостями, на базі свого високого рівня правосвідомості і за допомогою належної правової активності, може опанувати усі провідні сфери соціальної та правової дійсності [4, с. 112].

3) Правомірність – правова активність не суперечить нормам права.

4) Предметність та духовність – правова активність може виступати засобом задоволення життєвих потреб, здобуття матеріальних цінностей, що проявляє індивідуальні здібності та інтереси особи і є свідченням розвитку людини як соціалізованої у праві особистості, пізнання та прийняття нею соціальної цінності права [3, с. 75].

Необхідно також виділити інші види правової активності особи. О.Ф. Скакун виділяє як епізодичну (дії громадянина по затриманню підозрюваного у вчиненні злочину), так і постійну (виконання функцій народного засідателя) правову активність [5, с. 472]. Р.М. Мінченко виділяє

різновиди правової активності у сфері економіки, культури, політики, спорту тощо [6, с. 178].

Отже, правова активність як складова правової культури особистості – це вид соціальної активності, суспільно корисна, правомірна, цілеспрямована діяльність особи, яка направлена на задоволення потреб чи інтересів а також їх захист, що полягає в усвідомленні ним соціальної значущості права. Необхідно далі досліджувати поняття правової активності та її характерних ознак. Побудова правової держави та громадянського суспільства в Україні потребує підвищення рівня правової активності кожної особи для формування правової культури українського суспільства на засадах рівності, демократії та свободи.

1. Размєтасва Ю.С. Правова активність особи як складова правової культури. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. № 3(17). С. 253-255.
2. Саміло Г.О. Теорія держави і права: навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348с.
3. Парута О. В. Просоціальна правова активність особи. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки.* 2018. № 7. С. 69-76.
4. Воронова І. В. Свобода, право, правова активність особи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «ПРАВО».* № 31. 2021. С. 108-112.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Пер. з рос. Буракоєський С.О. Харків: Консум, 2001. 656 с.
6. Мінченко Р. М. Правова активність особистості в умовах еволюції української державності. *Актуальні проблеми держави і права.* 2009. № 51. С. 173-180.

УДК 340

Правова культура як елемент правової системи

*Ліксман Вячеслав Юрійович
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Ємець Н.А.
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів*

Сучасне українське суспільство перебуває в умовах перетворення та демократизації, що потребує вивчення правової системи України. Тому аналіз правової культури як елемента правової системи набуває актуального значення. Від рівня правової культури суспільства безпосередньо залежать усвідомлення сутності правових явищ і процесів, розуміння закономірностей і тенденцій їх розвитку. Високий рівень правової культури суспільства є запорукою правильної постановки мети у праві, успіху в правовому регулюванні, спрямованому на її досягнення.

Існують різні підходи до визначення поняття правової культури та її структури. За О.М. Бандуркою, поняття «правова культура» репрезентує позитивну якість розвитку правового життя суспільства, особи. Вона показує наявність сталого розвитку правового життя особи, що забезпечує необхідний і достатній рівень правових знань, розуміння соціальної цінності права, уміння використовувати свої юридичні права в реальному житті, свідоме виконання своїх юридичних обов'язків [1, с. 318].

На думку М.В. Цвіка та О.В. Петришина, правова культура – це якісний стан правового життя суспільства, що характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи – станом та рівнем правосвідомості, законності і правопорядку, правової освіти, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини. Правова система будь-якої країни є невід'ємною складовою культури відповідного суспільства, усвідомлення особливостей якої сприяє визначенню характерних рис і особливостей правової системи, і навпаки. Правова культура формується на менталітеті певного народу, а тому може розглядатися як один з критеріїв ідентифікації національних правових систем [2, с. 550].

Правову культуру як «невід'ємну частину загальної культури, що становить систему правових цінностей...» (форм, норм, приписів та інститутів), розуміння і настанов, які відображаються у правовій формі стан свободи і соціальних цінностей людства, суспільства, особи розглядає О.Ф. Скакун [3, с. 648]. Науковиця звертає увагу на динаміку правових культур, їх взаємозбагачення. Показником такого прогресу є інститут прав людини, закріплений у міжнародних актах, а універсалізм прав людини – надбання правової культури людства [3, с. 685].

Структура правової культури має складний характер. Її складовими можемо назвати право, правовідносини, правосвідомість, правотворчість, правореалізацію, законодавство та інші елементи правової системи, що відображаються у поведінці та свідомості людини.

Правова культура суспільства складається з таких найбільших правових утворень, як:

- 1) Система правових норм як особливих правил поведінки, що зовні відбиті у системі нормативно-правових актів та конкретизуючих їх актів індивідуального регулювання;
- 2) Сукупність правовідносин, тобто суспільних відносин, що врегульовані за допомогою правових норм і складаються з юридичних прав і обов'язків;
- 3) Сукупність суб'єктів права (фізичних, зокрема і посадових осіб, державних та інших організацій, соціальних груп, соціальних спільнот);
- 4) Правосвідомість – системи духовного відображення правової дійсності;
- 5) Режим законності і правопорядку – стану фактичної впорядкованості суспільних відносин, врегульованих за допомогою правових засобів [4, с. 195].

Щодо класифікації, правова культура поділяється за різними критеріями. За рівнем історичного розвитку розрізняють такі види правової культури:

- 1) антична правова культура;
- 2) середньовічна правова культура;
- 3) правова культура епохи Відродження;
- 4) правова культура Нового часу;
- 5) новітня правова культура [5, с. 30].

За носієм правової культури виділяють:

- 1) правову культуру суспільства;
- 2) правову культуру професійної групи;
- 3) правову культуру особистості.

Правова культура суспільства є складовою загальної культури; це система цінностей, що накопичились людьми у правовій сфері й відповідно до правової реальності даного суспільства – рівня правосвідомості, стану законодавства, режиму законності й правопорядку, юридичної практики та ін. Професійна правова культура є однією з форм культури, вона властива конкретним особам, які фахово займаються юридичною діяльністю, що вимагає відповідної освіти й практичної підготовки [5, с. 31]. Правова культура особистості – це рівень і характер прогресивно-правового розвитку громадянина, що забезпечують його правомірну діяльність [5, с. 32].

Залежно від рівня і глибини пізнання правових явищ, їх використання в правовій поведінці можна виділити такі види правової культури:

- 1) буденна (масова) правова культура – головне місце в її суті займають традиційні цінності, звичаї, звички, правові стереотипи, настанови, вона притаманна широким верствам суспільства;
- 2) професійна правова культура – базується на здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом;
- 3) теоретична (наукова) правова культура – цьому різновиду правової культури відповідають теоретичний рівень правової свідомості, а також наявність умінь і навичок, що використовуються їх носіями у творчій діяльності з удосконалення чинного законодавства, інтерпретаційно-правової діяльності та правозастосовчої практики [2, с. 552–553].

За характером існування:

- 1) відкрита (взаємодіє з іншими правовими культурами, сприймаючи її надбання);
- 2) закрита (уникає взаємодії з іншими правовими культурами, обмежуючись власними надбаннями як єдино правильними).

Залежно від характеру прояву правову культуру поділяють на:

- 1) зовнішню (її зміст – юридична діяльність та її наслідки);
- 2) внутрішню (особисті переконання, почуття та уявлення про правові категорії).

Правова культура виконує в суспільстві низку функцій:

- 1) пізнавальну (пов'язана із вивченням і засвоєнням правової спадщини минулих століть і сучасних досягнень вітчизняного та зарубіжного права);
- 2) регулятивну (спрямована на забезпечення ефективного функціонування суспільства шляхом припису особам і соціальним групам стандартів суспільно корисної поведінки);
- 3) нормативно-ціннісну (забезпечує приведення правової поведінки у відповідність зі зразками поведінки, орієнтирами якої є норми позитивного права і нормативні настанови природного права);
- 4) комунікативна (сприяє узгодженості суспільних, групових та особистих інтересів, забезпечує соціальне згуртування людей);
- 5) прогностичну (виражається у можливостях передбачувати напрями розвитку правової системи, правотворчості і реалізації права, юридичної практики, соціально-правової активності громадян) [6, с. 297].

Таким чином, правова культура – це одна із важливих складових правової системи, вона розкриває якісний стан правового життя особи та суспільства в цілому, характеризується рівнем правового прогресу і відображає у правовій формі стан свободи особи й інші соціальні цінності. Вона має постійно покращуватися, адже її розвиток впливає на формування демократичних, правових держав у сучасному світі.

1. Теорія держави і права: підручник / [О.М. Бандурка, О.М. Головка, О.С. Передерій та ін.]; За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
3. О.Ф. Скакун Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підруч. / О. Ф. Скакун. Х.: Еспада, 2006. 776 с.
4. М.В. Кравчук. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посіб. / М. В. Кравчук. Тернопіль: Картбланш, 2002. 247 с.
5. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія / Л.М. Герасіна, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін. Х.: Право, 2009. 352 с.
6. Клімова Г.П. Структура та функції правової культури / Г. П. Клімова // Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія: зб. наук. пр. Х.: Право, 2012. №1(11). С. 292–298.

МОТИВ ЛЮДИНИ У РЕНЕСАНСНОМУ МИСТЕЦТВІ

*Пономаренко Анастасія Олександрівна
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Українець С.Я.,
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
м. Рівне*

Ренесанс або ще Відродження – одна з найбільших знаменитих епох в історії людської цивілізації. Істотною характеристикою Ренесансу є відродження античного мислення та науки. Ренесанс є світоглядом, який базувався на земних уподобаннях людини. Ця епоха дещо важлива для європеїзму, класичного етапу європейського розвитку історії.

Основним рисами культури Ренесансу є:

- антропоцентризм,
- гуманізм,
- модифікація середньовічної християнської традиції,
- особливе відношення до Античності – відродження античних пам'ятників мистецтва і античної філософії,
- нове відношення до світу.

Хронологія італійського Відродження пов'язана з визначенням основних характеристик. Період, у якому ці якості лише проявилися, називається Первісним Відродженням (13-кінець 14 ст.). Період, у якому чітко простежуються відповідні цим характеристикам культурні традиції, називається раннім Відродженням (XV ст.). Час, що став розквітом культурних ідей і принципів італійського Відродження, і переддень кризи називають високим Відродженням (перша третина XVI ст.).

Актуальність цієї теми обумовлюється значним обсягом означеної проблеми, оскільки людина у різних її проявах залишається предметом дослідження філософії. Вона зазнає значних перетворень і уже ніколи не досягне рівня який був в Ренесансі.

Після ренесансу античних часів Відродження також успадкувало елементи середньовічної людської концепції, щоправда, в зовсім іншій новій формі. Не заперечуючи різниці між душею і тілом, внутрішньою і зовнішньою людиною, філософія Відродження усуває їх протиставлення. Вона ставить людей у центр світу і заявляє, що люди займають це місце не з Божої благодаті, а з Його власної природи. На відміну від античних філософів, які вважали природу своїм господарем, мислителі епохи Відродження вважали, що людина була господарем простору і творцем цінностей, які вона створювала. Як свідчить мистецтво, поведінка людини більш гармонійна і досконала, тому епоха Відродження одержала свою другу назву «Епоха мистецтва та естетики». Проте естетичний статус мистецтва дозволяє стверджувати зміни та перетворення людського світу в бік трагедії та песимізму.

Епоха Відродження розвинула ідею людської нескінченної сили і безмежних можливостей. Активна діяльність людини пов'язана, а не її відхід від мирських справ, тому що мирське життя – це найвища цінність. Єдина можливість для людини відкрити власну природу та особисту неповторність.

Об'єктом дослідження є трансформаційні процеси. Предметом дослідження постають художні полотна П. Брейгеля та гравюра «Меланхолія» А. Дюрера.

Мислителі різних народів віддавна прагнули дати відповідь на питання: «Що таке людина?» «Платон з гумором казав, що це «істота на двох ногах, але не півень». Також можна додати визначення Е. Фромма: «Людина – єдина з тварин. Якій може бути нудно, яка незадоволена, яка може відчувати себе вигнаною з раю. Людина – єдина з тварин, для якої її власне існування є проблемою. Вона повинна її вирішувати, і їй від неї не сховатися». Між двома наведеними визначеннями присутній великий діапазон інтерпретації та велика часова відстань.

Необхідно уникати вузької одноплановості, абсолютизації точки зору на суть мистецтва і літератури Ренесансу. А. Лосєв пише: «Естетика Ренесансу базувалася на людській особистості, але вона прекрасно розуміла обмеженість цієї особистості. Вона буйно і бурхливо заявила про права людського суб'єкта і потребувала його звільнення – і духовного, і душевного, і тілесного. І матеріального. Естетика Ренесансу знала і відчувала всю обмеженість ізольованого людського суб'єкта. Це назавжди наклало печатку трагізму на всю нескінченно революційну стихію ідивідуалізму Відродження».

Також Лосєв говорив про геліоцентричну систему Коперника. Він писав, що її розвиток у Бруно заснований зовсім не на висуненні цільної людської особистості, навпроти, на тлумаченні людини, та й усієї планети, на якій вона живе, в якості непомітної «піщинки» у безкінечній світобудові.

В епоху Середньовіччя, завдяки патричній літературі, зокрема, творам Назіантуса та Нисського склався образ людини, яка хоч і була створена Богом за його подобою, але внаслідок гріхопадіння стала неповноцінною, зіпсованою, а її духовну сутність закрила завіса нездорових пристрастей, морального і фізичного приниження.

Вважалося, що гріхопадіння людини у християнстві було найбільшою космічною провиною, спокутувати яку взявся допомогти їй сам Бог, олюднений в собі Христа.

Ренесансні мислителі утвердили розуміння людини не тільки як вінця творення, що ввібрала у себе властивості решти світу, але й як вільної, богоподібної істоти, спроможної самотійно розвиватися і вільно формувати своє буття.

Людина Відродження вперше звернула погляд на себе не як предмет гріха і заперечення себе – гріховної. Свідченням цього є картина П. Брейгеля «Падіння Ікара». Згідно з античною легендою, збереженою Овідієм, майстерний майстер Дедал спорудив собі і сину Ікару крила з пташиних пер, скріпивши їх воском.

Епоха Ренесансу започатковує зміну людського. Культура постмодерну досліджує смерть людини. Формами зміни постають скепсис, іронія,

текстуальність. Позасвідомі мовні форми, до яких апелює постмодернізм, створюють безособове розуміння буттєвої реальності як єдиного нескінченного тексту.

УДК 1: 27-31

ПРОЦЕС ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ПРОТЕСТАНТИЗМУ

*Самолук Андрій Олегович,
наук. керівник: д. філос. наук, доцент Соколовський О.Л.,
Житомирський державний університет ім. Івана Франка,
м. Житомир*

Історично обумовлена автономізація релігії спричинила конкретизацію сфери її функціонування, впливу на зміст і форму національного, соціального та культурного буття. Динамічний розвиток протестантських релігійних організацій наприкінці ХХ – початку ХХ ст. в Україні характеризується процесами інституалізації та нового рівня міжрелігійних і міжконфесійних відносин. Однак, секуляризація та еkleктизм релігійної свідомості на тлі глобалізаційних процесів зумовлюють трансформацію сучасної релігійної парадигми. Це виражається, з одного боку, у необхідності набуття релігією адаптивності до кризових явищ і в потребі особливої гнучкості в умовах нестабільності та адекватного сприйняття зовнішньої мінливості соціокультурних і природних систем. З іншого боку, оновлена релігія прагне апелювати до стійких орієнтирів, ідеалів і посилення впливу фундаменталізму як результату віри в необхідність певних традиційних релігійних і культурних засад [1, р. 153]. Ці зусилля спрямовані не лише на збереження культурної та релігійної ідентичності, а й на сприяння виживанню у світі, який не структурований єдиною доцільністю, неоднозначний, духовно та соціально нелінійний.

Відзначимо, що тенденція до стрімкого збільшення протестантських громад на початку ХХІ ст. зникає. Якщо у 2005 році кількість протестантських релігійних організацій нараховувалося 7081, то вже в 2006 – 7376, у 2007 – 7507, а в 2008 році 7701 громад [3, 2005-2008 рр.]. На нашу думку така динаміка була спричинена феноменом "пробудження", яке стало домінантою у духовному житті суспільства. Цей процес розпочався після розпаду Радянського Союзу коли перед нетрадиційними релігійними організаціями відкрилася можливість проводити політику прозелітизму на теренах проголошених незалежних держав. Це дало неймовірний поштовх для розвитку протестантизму в Україні. Цьому процесу сприяло ряд об'єктивних обставин. У першу чергу протестантські

релігійні організації сприймалися як щось нове, незвичайне та цікаве. Якщо раніше у свідомості вірян християнство асоціювалося крізь призму буття православної чи католицької церков, то протестантизм здебільше співвідносився до рівня секти та штунди. В умовах сьогодення протестантські громади стали відкритими для всіх без виключення людей, що ознаменувало нову віху його розвитку.

Зауважимо, що після розпаду СРСР суспільство переживало духовну кризу. В особистому плані *криза* релігійної свідомості перебуває у стані великого фізичного або морального напруження утворюючи *духовний* вакуум, заповнити який здатна релігія. Протестантська церква змогла задовольнити та вирішити більшість душевних та духовних потреб людини шляхом активній соціальній роботі, якій приділяється велика увага. Багато пасторів та організацій мали контакт з іншими громада та служителями з-за кордону, отримуючи гуманітарну допомогу у вигляді одягу, їжі та речей особистої гігієни. В умовах глибокої кризи і неймовірного дефіциту це був порятунок для людей. За таких умов кількісний склад релігійних організацій невпинно зростає. Згодом, коли матеріальний стан населення покращився і люди поступово відійшли від усіх цих потрясінь, приріст громад починає зменшуватися.

З 2009 по 2013 рік кількість усіх протестантських громад збільшилась всього на 487 громад (з 7859 до 8346) [3, 2009-2013]. Очевидно, що це був не найкращий період функціонування і розвитку для релігійної організації. Причина, такого стану речей була закладена в незацікавленості органів влади займатися справами релігійного характеру й упередженому ставленні до діяльності нетрадиційних громад. У реаліях сьогодення процес глобалізації докорінно змінив ставлення суспільства до діяльності релігійних організацій різного гатунку. В умовах секуляризації, інформаційної революції, гаджетизації та поширенню багатьох нових віянь і тенденцій молоде покоління все менше долучається до християнських релігійних громад загалом та протестантських зокрема.

Аналізуючи ситуацію в Україні, складно було спрогнозувати обставини, за якими сформується певна єдина духовна система. Українському суспільству протягом тривалого часу не вдавалося сформувати єдиної для всіх системи цінностей. Християнські конфесії у цьому контексті, замість об'єднання суспільства на духовній основі, навпаки роз'єднували українців. Підґрунтям для мирного діалогу і духовного єднання між християнськими церквами могла стати релігійна складова, однак реалізація проявила себе на Майдані у 2013–2014 рр.

Детально аналізуючи роль Церкви у складний для України період, Л. Филипович запропонувала два вектори розгортання подій: цивілізаційний та екзистенційно-аксіологічний. Саме у Революції Гідності виразився богословський аспект в утвердженні людини як образу і подоби Божої: «У цьому екзистенційно-аксіологічному вимірі, людина виявляється свідомим суб'єктом, здатним зробити свій вибір і нести за нього відповідальність на рівні особистісного сумління» [3, с. 91]. Людина в складних умовах повинна була зробити вибір і діяти відповідно заповідям та нормам, які визначали її

приналежними до Христа. Таким чином, людина в 2013–2014 рр. долучалася не лише до цивілізаційно-політичної, а й богословсько-екзистенційної площини. У подіях Майдану релігія та церква виконали своє онтологічне призначення як перед людиною, так і перед Богом.

Протестантські церкви, за свідченням Л. Филипович, по-різному й неоднозначно в кожній конфесії відгукнулись на Майдан: «Це шанс протестантам продемонструвати і свою співдію в Божій справі духовного зростання українського народу, і живу віру в Живого Бога, що діє й дихає та надихає через Майдан, і запобіжну боротьбу з авторитарною владною системою» [3, с. 95]. Присутність протестантських пастирів на Майдані була мотивована: «Христос має бути на Майдані, пастир має бути на Майдані. Хіба ж той, хто сповідує живого Христа, може відсторонитися від його безпосереднього життя та сучасної діяльності із розбудови світу? Ті ж, хто відчуває себе причетними до вирішення тут світової боротьби між Добром та Злом, до здійснення Божественного плану й розбудови нової охристияненої дійсності, до життя Бога Живого, діють та служать на Майдані» [3, с. 95]. Таким чином, протестанти демонстрували високу свідомість виконання своїх обов'язків перед Богом і суспільством відповідно до християнських засад. У складний для держави і суспільства час, більшість церковних організацій України продемонстрували духовну єдність, незважаючи на доктринально-інституційні відмінності.

На початку 2014 року усіх протестантських громад вже налічувалось символічні 8888. У важкі для суспільства часи церква продовжує відігравати свою важливу роль: прихистку, душевного лікування, певної соціальної роботи та допомоги. Наприклад, Український центр об'єднаної церкви християн віри євангельської, який до 2013 році налічував 31 громаду, вже в 2014 – 148. Діяльність усіх протестантських церков була динамічною як у релігійній так і соціальних сферах життя суспільства. Особливою активністю відзначалися громади п'ятидесятників і харизматів. Свідченням цього є статистичні дані, згідно яких лише впродовж 2014 р. кількість п'ятидесятницьких громад збільшилось на 325 (з 2681 до 3006 громад). Це практично більше половини з усіх новоутворених громад за останній рік. Релігійних організацій харизматичного типу збільшилось на 75 (з 1347 до 1422) [3, 2014р.].

На 2019 р. кількість протестантських громад становила 9046 [3, 2019р.]. Цій статистиці відповідають як об'єктивні так і суб'єктивні причини. На нашу думку, головною причиною зменшення динаміки поширення релігійних організацій в Україні було зумовлено тим, що церква не повною мірою здатна задовольнити духовні потреби суспільства. В середовищі протестантів цьому аспекту приділяється значна увага й робиться все можливе для відповідності запитам мінливого характеру сьогодення. Консолідація навколо проблем релігійної та світської сфери спонукає до перспективних зрушень у формуванні міжконфесійної толерантності, яка передбачає взаємоповагу й взаєморозуміння між різними християнськими конфесіями.

2. Филипович Л. Голос Церкви : аксіологічні виміри релігійної риторики на Майдані 2013–2014 років. Філософська думка. 2016. № 4. С. 87-103.

3. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня з 2005 по 2019 рр.). Ресурси: статистика. [Електронне джерело]. Релігійно-інформаційна служба України: інтернет-портал про релігію. URL: https://risu.ua/statistika-cerkov-i-religijnih-organizacij-ukrayini_t4242.

УДК 1: 27-31

ВІРОПОВЧАЛЬНІ ДОКТРИНИ ТА КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ПАЛОМНИЦЬКОГО РУХУ

*Ситайло Юрій Вікторович,
наук. керівник: д. філос. наук, доцент Соколовський О.Л.,
Житомирський державний університет ім. Івана Франка,
м. Житомир*

Паломництво є складним соціокультурним феноменом, який відіграє важливу роль у сучасному суспільному житті. В окремих релігіях паломництво є невід'ємною ознакою релігійності та засобом духовної практики. Найважливіші паломницькі місця приймають щорічно мільйонні потоки паломників.

Чимало паломницьких місць пов'язані з різноманітними природними об'єктами (лісами, печерами, джерелами), а в окремих релігіях вони є об'єктами поклоніння. Важливе значення для розвитку паломництва та формування потоків паломників має наявність ресурсів паломництва (чудотворних ікон, мощів святих та блаженних, цілющих джерел).

Паломництво як вид духовної та суспільної людської діяльності відоме здавна. Люди, незалежно від віросповідання чи конфесії, завжди вшановували святі місця, пов'язані з Богом, місця, де траплялися явища, які неможливо раціонально пояснити, місця, пов'язані з життям, смертю чи похованням релігійних діячів або святих.

Релігійне паломництво, представляючи собою давню культурну традицію, змогло зберегти свою незмінну сутність впродовж століть і стати складовою частиною сучасного світу. Змінюються зовнішні умови здійснення віруючими подорожей, але незмінними залишаються мета і їхній зміст [1].

Паломництво було і залишається обов'язковою частиною релігійного культу, є однією з форм релігійної поведінки. Всі монотеїстичні релігії включають систему доктринальних положень і ритуалів, що сформувалися на

основі міфів. У кожній конфесії паломництво має форми, відповідні специфіці змісту релігійної доктрини.

Паломництво може бути обов'язковим та бажаним, включатися до системи заповідей чи рекомендацій. Цілі паломництва варіюються від спокутних до самотворчих. У різних релігіях паломництво може бути як індивідуальною, так і груповою практикою, проте соціальні параметри завжди були у паломництві.

У суспільстві як релігійне, і нерелігійне паломництво трансформувалося в соціальну практику, регульовану як релігійними і моральними нормами, а також нормами права.

Поведінкові складові релігійної діяльності реалізуються через систему ритуалів і паломництво є частиною цієї системи. Однак даний феномен не можна вважати лише ритуалом, оскільки і цілі, і результати паломницької діяльності відносяться до внутрішніх складових структури діяльності. У паломництві поряд з іншими, духовними, або, навпаки, прагматичними, інтересами завжди є пізнавальний компонент [2].

Релігійне паломництво як ритуал є різновидом культової діяльності. Нерелігійні форми паломництва можуть бути віднесені до позакультової діяльності як предметно-практичного, так і духовного характеру.

Процес паломництва, що розуміється самими паломниками як шлях з профанного, несправжнього в сакральне, справжнє, як вихід в інші простори буття, як тимчасове звільнення від рольового, статусного та іншого контролю з боку суспільства, насправді є добровільною зміною інстанцій соціального контролю та санкціонування. У цьому сенсі паломництво можна розглядати як один із способів приписуючого, превентивного соціального контролю, який приймають паломники добровільно.

Паломництво як ритуальна практика має два аспекти: колективний та індивідуальний. Як соціальна практика паломництво передбачає включеність паломника до системи групових цінностей, цілей, ритуалів, і санкцій. Досліджуючи паломництво як соціальну практику, ми дійшли висновку, що його специфіка полягає у добровільності прийняття він відповідальності з боку паломника, що надає глибинний особистісний сенс груповим цінностям і цілям. Однак, звертаючись у ту чи іншу віру, людина приймає і виконує все наказане, у цьому полягає специфіка релігійної добровільності.

Секуляризація та еkleктизм релігійної свідомості на тлі глобалізаційних процесів зумовлюють трансформацію сучасної релігійної парадигми [3, р. 153]. Таким чином, форми релігійних організацій і релігійних практик видозмінюються. Прикладом нових форм релігійних практик може бути екстремальне паломництво як інтегральна тілесно-духовна практика, а також релігійне паломництво як актуалізація проживаючої релігії.

З одного боку в релігійному паломництві є залежність від релігійної організації в рамках релігійного поля суспільства, з іншого боку сучасні паломницькі групи на наш погляд можна віднести до клієнтурних культів, якщо розглядати паломництво як «елемент ринку релігійних послуг».

На нашу думку релігійне паломництво можна віднести до культового середовища лише за параметром нефіксованого членства. Більш виправданим, на нашу думку, є включення паломницьких груп та практик у релігійне поле суспільства.

Специфічною особливістю релігійних паломницьких спільнот є комунікативне середовище релігійного паломництва на рівні системи комунікацій між цими групами та суспільством загалом. Йдеться тут і про статус паломницьких спільнот у релігійному полі суспільства, що впливає на систему зовнішніх комунікацій.

Комунікативний вимір паломництва відкриває шляхи регулювання процесів релігійної комунікації, що, своєю чергою, може сприяти реалізації соціально конструктивного потенціалу релігійного паломництва.

Паломницькі практики традиційно розглядаються як одна з форм розвиненої релігійної свідомості, у суспільстві паломництво є одним із шляхів до релігії, інструментом формування та розвитку релігійної свідомості та загалом ціннісної сфери індивідуальної та колективної свідомості. Така функція паломництва, як релігійна соціалізація, з його появи і донині належить до його традиційних функцій [4].

Функції паломницьких практик трансформувалися разом із трансформацією самого феномену паломництва, з появою нових його видів, таких як віртуальне паломництво, псевдорелігійне паломництво, паломництво до «міст сили».

У названих процесах проявляється ефект «доктринальної еkleктики», що відзначається сучасними дослідниками паломництва. Сакральний зміст паломництва в його сучасних модифікаціях підміняється цілим комплексом мотивів, спектр яких тягнеться від пізнавальних та групотворчих до рекреаційних, дозвільних.

Всі функції сучасних паломницьких практик можна умовно поділити на первинні, чи традиційні, і глибинні, особистісно орієнтовані, значимість яких умовах сучасного суспільства зростає.

До первинних, традиційних, культуротворчих функцій паломництва належать функції етноконфесійної та етнокультурної ідентифікації. Серед глибинних функцій слід зазначити функції встановлення, розширення та перетину кордонів особистісного та соціального просторів. Саме тут криється інструментальний потенціал паломництва, що дозволяє віднести його до соціальних технологій, що сприяють набуттю гармонії та рівноваги соціальної та індивідуальної ідентичності.

Залучення до паломницьких практик дозволяє прискорити розвиток особистості через актуалізацію мотивів саморозвитку та самоздійснення. Трансформація функцій паломництва проявляється у русі від ритуальної, компенсаторної функції до людинотворчої, смислотворчої.

Соціологічний підхід до розгляду паломництва може бути реалізований лише у дослідженні соціалізованого та соціально адаптуючого потенціалу внутрішніх аспектів та функцій паломницьких практик. Сучасне паломництво

може бути визначене не лише як ритуальна дія релігійного та псевдорелігійного характеру, а й як сучасний соціальний рух експресивно-ритуального характеру [5].

Таке визначення, відбиває специфіку сучасного паломництва, що виявляється у розширенні паломницьких об'єктів, різноманітні паломницької мотивації, його екзистенційної значущості для паломників.

Отже, зростання інтересу сучасних дослідників до паломницьких практик, їх причин та соціального потенціалу. Сучасними авторами з опорою різні дослідницькі підходи аналізується концепт «прочан», розкривається зміст поняття «релігійне паломництво».

Слід зазначити розширювальне розуміння ними концепту паломництва через виділену спільність ознак релігійного і нерелігійних форм паломництва. Трансформація функцій паломництва проявляється у русі від ритуальної, компенсаторної функції до людинотворчої, смислотворчої. Сучасні паломницькі практики сприяють подоланню кризи ідентичності сучасної людини, будучи практикою набуття особистісної та соціокультурної ідентичності.

У паломницькій діяльності сучасна людина реалізує потреби у самоідентифікації та культурній трансформації у зіткненні з культурно-історичною та релігійною традицією. Для дослідження соціальних аспектів паломництва та соціального потенціалу паломницьких практик продуктивним виявляється розуміння паломництва як соціальної дії, а паломницьких груп та угруповань – як субкультурних утворень. Як прогностичні тенденції можна відзначити зростання популярності і затребуваності паломницьких практик.

1. Городиський Ю. Я. Класифікація християнського паломництва (для потреб суспільно-географічних досліджень). Географія та туризм, 2016. С. 168–176.
2. Волошин В.В. Эпистемологическое измерение паломничества. Вестник Псковского университета. 2016. №4. С. 173–182.
3. Sokolovskyi O., Kobetiak A., Melnychuk M., Chaplinska O. Reconstruction of the Religious Paradigm in the Modern Globalized World. WISDOM. 2021. Vol. 18, № 2. P.153-160.
4. Ваторопин А.С., Потеряева Е.Е. Социальная практика паломничества в современном обществе. Культура, личность, общество в современном мире: методология, опыт эмпирического исследования: сб. тез. XIX Междунар. конф. Екатеринбург, 2016. С.127–132.
5. Гафиятуллина К. Р., Подергина Е. Е. Паломничество в контексте религиозного поведения студенческой молодежи. Вестник ВЭГУ. 2016. №6(86). С.138–145.

МАСОВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОРАЛЬНУ СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Татарчук Олена Леонідівна
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Шадюк Т.А.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне

Існування сучасної людини неможливо уявити без телебачення та Інтернету. На сьогодні засоби масової комунікації є не лише основним джерелом інформування з приводу того, що відбувається навколо, а й виступають одним з найважливіших інститутів соціалізації особистості.

Завдяки зростаючим можливостям технологічного прогресу, інформація миттєво доходить до споживача, багаторазово тиражується та активно входить у маси. В наш час засоби масової комунікації здійснюють сильний психологічний вплив на свідомість і підсвідомість людей та є потужним важелем в управлінні соціумом. Завдяки мас-медіа до населення може бути донесена будь-яка інформація та дезінформація. Таким чином, виконуючи інформативну функцію, засоби масової комунікації можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на суспільство.

В інформаційну епоху роль медіа в формуванні людських цінностей, орієнтацій та поглядів значно зростає. О. Тузиков стверджує, що засоби масової комунікації мають змогу значною мірою програмувати масову свідомість, щоденно пропонуючи не лише повістку дня, а й задаючи схеми інтерпретації подій [1]. До того ж змістився акцент з виховної функції мас-медіа на функцію розваг та задоволення споживчих інтересів. Лише незначна частина усієї інформації, яку отримує особистість, є дійсно важливою та корисною, доволі часто мас-медіа пропонують людям домисли та наукоподібну брехню під виглядом наукових теорій.

Сучасні засоби масової комунікації також діють як засіб невротизації та стимуляції агресивних імпульсів аудиторії [2]. Доля людини в інформаційній культурі є суперечливою, адже людина є живою істотою, цілісною єдністю душі, духу й тіла, а інформаційна реальність виступає своєрідною «симулякризацією», загрожуючи цим основним сутностям людини, розриваючи їх єдність, породжуючи фрагментарність людини, відтак, ушкоджуючи її. Розірвана людина стає вразливою і нездатною адекватно оцінювати суспільні виклики й протистояти негативним тенденціям інформативного цифрового впливу. А втрата людських емпатійних та комунікаційних навичок є закономірним результатом підміни основних особливостей людського існування – переживання, спілкування, відчуття – сурогатами й симулякрами. Таким чином, «збіднена», «обділена» людина в своїй сутності стає безпомічною та пригніченою, не здатною до боротьби, без чого взагалі неможливі ні моральні почуття, ні свобода волі людини.

Отже, сучасна ситуація породжує неоднозначність в оцінці діяльності засобів масової інформації. Вони настільки міцно влились в людську повсякденність, що більшість із нас вже не може уявити свого буття без них. Сьогодні під впливом мас-медіа формуються не лише ціннісні орієнтації, смаки, погляди, звички, а й громадська думка та суспільні настрої [3]. Як бачимо, проблематизуються як індивідуальний, так і суспільний аспекти людського буття. Тому дійсно актуальним стає виважений підхід до сприйняття продуктів ЗМІ, культивування аналітичного та критичного мислення як засобів протистояння маніпулятивним впливам і спекулятивним технологіям.

1. Федотова Т. В., Михайлець А. В. Вплив засобів масової комунікації на особистість студента. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/18/41/285> (дата звернення: 10.11. 2021)

2. Масові комунікації та їх вплив на масову та індивідуальну свідомість URL: https://knowledge.allbest.ru/journalism/2c0b65635b3ad78b4d43b89421216c26_0.html (дата звернення: 10.11. 2021)

3. Саморукова О. Маніпулятивні технології у висвітленні зарубіжними ЗМІ ситуації в Україні / О. Саморукова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 48. С. 351–359.

УДК 304.2

ВИДИ СУЧАСНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЕТИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

*Урбанович Богдан Русланович
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Шадюк Т.А.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Мережа Інтернет та її можливості постійно вдосконалюються з огляду на сучасні досягнення в галузі інформаційних технологій. Паралельно відбувається перманентний розвиток інформаційного суспільства, керування яким дедалі більше відбувається в мережі Інтернет, витворюючи його потрібний тип і вигляд. Та водночас і сама мережа окрім виконання функцій обміну думками й отримання інформації його користувачами стає об'єктом інформаційного керування. Серед користувачів мережі повсякчас з'являються люди або групи осіб, які створюють напругу інформаційного протистояння. Це фейкери, дезінформатори, котрі навмисно поширюють сумнівну, помилкову або спотворену інформацію.

Фейками прийнято вважати навмисно сфабриковану неправдиву інформацію [2]. На неї завжди є попит, вона завжди комусь вигідна, оскільки будучи емоційно забарвленою, дістається до реципієнта інформації набагато

швидше, ніж упорядкована система фактів-доказів. Споживання такої інформації перевищує обсяги фахово-орієнтованої інформації, оскільки когнітивно вона є більш доступною. Багатьом сайтам емоційно забарвлена «жовтушна» новина приносить більше трафіку, її використовують у серйозних техніках політичної пропаганди. Можна і просто запустити плітки під виглядом фактів, аби зіпсувати репутацію недругу чи конкуренту. Початківці буває створюють фейки і просто так, заради задоволення, не маючи конкретної корисливої мети.

Абсолютно всі фейки базуються на брехні або маніпуляції фактами, але їх не слід урівнювати. Деякі фейки абсолютно безневинні чи мають гумористичний, іронічний підтекст. Втім, усе залежить від мети і контексту їх застосування. Тому найгірші з них ті, що відверто шкодять державі чи здоров'ю. Скажімо, епоха коронавірусу встигла сфабрикувати нову хвилю дезінформації, адже чим більше уваги аудиторія звертає на якусь тему, тим більше фейків на ній паразитує. Ненадійні блогери, псевдоексперти щодня створюють фейки. А довірливі, безвідповідальні та пасивні люди, що поширюють неправдивий контент, розплачуються за них своїм здоров'ям чи репутацією.

Теорії змови ґрунтуються на вірі в те, що всі події, які трапляються в світі, є передбаченими та запланованими якоюсь таємною організацією, що керує світом. Чимало психологів розглядали теорії змови як параноїдальні розлади. Довгий час вчені підтримували версію про те, що психопатологічна природа конспіративного мислення пов'язана з параноєю шизоїдного типу. Проте, як показали статистичні дані за останній місяць, кількість людей, які вірять в теорії змови, надто велика для того, щоб пояснити це з допомогою параноїдальної шизофренії [5].

1. Давно відомо, що люди, які вірять в одну теорію змови, схильні повірити і в інші. Проте дослідницька група, заснована в Університеті Кента в Англії і до якої входять психологи Майкл Вуд, Карен Дуглас та Роббі Сатон, виявила неймовірну річ: більшість учасників соціологічного дослідження вірили водночас у декілька суперечливих теорій змови, хоча раніше вважалось, що віра в одну теорію змови виключає віру в іншу, якщо вона суперечить першій [4]. Наприклад, учасники дослідження вірили водночас у те, що Усама бен Ладен досі живий, і в те, що він помер ще перед тим, як американські війська напали на Ірак [5].

2. Інший важливий висновок, який вчені зробили з цього дослідження, полягає в тому, що люди схильні вірити в конкретну теорію змови не через певні факти, які можуть її підтверджувати, а радше через переконання щодо існування самих змов, тобто безвідносно до наративу. Автори стверджують, що віра в теорії змов є частиною світогляду людини в цілому [4]. Окремі вчені також виділяють конспіративний світогляд, котрий розуміється як світогляд «замісного типу», що, зокрема, стає передумовою конспіративного типу мислення [6, с. 116]. Так, заслуговує уваги недавній коментар Алекса Джонса (одного з визнаних науковців, що досліджують феномен теорії змови) щодо теракту в Бостоні. За його словами, люди, що вірять в теорії змови, вірять, що два літаки, які мали відношення до теракту

11 вересня, вилетіли саме з Бостона (відтак, пов'язують ці дві події) й, крім цього, що вибухи на Бостонському марафоні можуть бути відповіддю на різке падіння цін на золото. За словами вченого, у всіх людей, яку б версію вони не підтримували, є базова віра в теорію змови [4].

Пропаганда – це поширення політичних, релігійних, філософських, наукових або інших поглядів шляхом донесення до народних мас різних аргументів, правдивих чи напівправдивих фактів, чуток або відвертої брехні з метою маніпуляції громадською свідомістю. Емпірично близькою до пропаганди є нині ідеологія, що набула на пострадянському просторі негативного значення через зловживання нею, водночас лишаячись в дискурсі західного політикуму нейтральною. Останнім часом слово пропаганда, у свідомості людей остаточно набуло негативного відтінку. Це пов'язано з глобальними світовими подіями, в яких політичні лідери за допомогою пропагандистських методик маніпулювали свідомістю народних мас, внаслідок чого, почалися багато з сумнозвісних військових конфліктів [1]. Проте пропаганда це дещо більше, ніж помилки окремих владних лідерів. Це глобальне явище, яке стосується кожної людини.

Спочатку пропаганда не мала чіткого злого або доброго наміру, це був спосіб, що дозволяє донести якусь ідею до якомога більшої кількості людей, використовуючи при цьому найпростіші та ефективні методи. Втім, її інтенціональність детермінована цілями самого пропагандиста. Наприклад, хтось може використовувати пропаганду для популяризації ідеї здорового способу життя чи захисту вимираючих видів рослин, а хтось для навіювання ідеології переваги однієї раси (расизм) над іншими. Ефективність пропаганди полягає в тому, що вона оперує гранично простими та зрозумілими людині речами. Вона звертається до базових інстинктів людської природи, таким як: добро або зло, свій чи чужий, відновлення справедливості чи страх перед чимось.

Маніпуляційні практики. Маніпуляції є предметом дослідження різних наук – психології, політології, теорії соціальних комунікацій. Поняття маніпуляції як наукової категорії було введено в обіг у 40–50-х роках ХХ ст. західними політологами. У сучасному інформаційному світі засоби масової інформації (ЗМІ) виконують головну інформативну функцію в суспільстві. З розвитком ЗМІ посилюється і їхній вплив на свідомість людей. ЗМІ можуть впливати на всі сфери суспільного життя, адже вони є не лише каналом висвітлення громадської думки, а й засобом її формування. Починаючи з формування порядку денного – визначення важливих і незначних тем, явищ, подій, що їх має обговорювати суспільство до заданих коннотацій – гострої актуальності чи полегшеного ставлення, пафосу чи іронії тощо. Медіа з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій стрімко вдосконалюють методи та прийоми для створення бажаного уявлення про описуване явище аж до формування картини світу. Як пише А. Моль, ЗМІ фактично контролюють усю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особливої ваги, підвищують цінність однієї ідеї, зменшуючи цінність іншої, поляризуючи таким

чином усе поле культури [3]. Те, що не потрапило в канали масової комунікації, у наш час майже не робить впливу на розвиток суспільства.

1. Пропаганда – що це таке та хто такі пропагандисти. URL: <https://termin.in.ua/propahanda/> (дата звернення: 12.11.2021).
2. Пригорницька О. Фейкова інформація в соціальних медіа: виявлення, оцінка, протидія / О. Пригорницька // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 48. С. 311–321.*
3. Саморукова О. Маніпулятивні технології у висвітленні зарубіжними ЗМІ ситуації в Україні / О. Саморукова // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 48. С. 351–359.*
4. Секретні матеріали: Повна типологія найбільш небезпечних фейків. URL: <https://platfor.ma/specials/sekretni-materialy-povna-typologiya-najbilsh-nebezpechnyh-fejkiv/> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Що таке «теорії змови» та чому в них вірять? URL: <https://zbruc.eu/node/7432> (дата звернення: 12.11.2021).
6. Шадюк Т. А. Феномен конспіративізму: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки: науковий журнал*. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2021. Випуск № 1 (89). С. 114 – 127.

УДК 316.774

МОРАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА У ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕТИЦІ

Усік Владислав Геннадійович

наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Шадюк Т.А.,

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Інформаційна етика постала до життя внаслідок бурхливого розвитку інформаційних технологій. Такі соціокультурні виклики як цифровізація людського життя і маніпуляції свідомістю людей через мережу та ЗМІ спонукають до вироблення нових правил і норм регулювання відносин. Відтак, інформаційна етика – це розділ прикладної етики, який має своїм предметом формування етичних стандартів та норм поведінки при створенні, поширенні та використанні інформації. Певні етичні правила типу «не гарно читати чужі листи» формувалися в давні часи. Бібліотекарі, архівісти та інші працівники інформаційної сфери стикалися з етичними конфліктами та етичними дилемами задовго до того, як цифрові медіа та Інтернет почали видозмінювати інформаційну сферу. Проте нинішні численні порушення в цифровому середовищі набули загрозливих масштабів в силу причетності кожного до

мережі. А специфіка етичних проблем інформаційного середовища спонукає до осмислення морального статусу багатьох нових проблем, раніше невідомих людству.

До числа новітніх та найбільш помітних проблем належать цифрова нерівність, цифрова бідність та цифровий контроль, що сукупно проблематизують економічні, політичні, науково-технічні та освітні аспекти суспільного життя [1]. Афоризм Френсіса Бекона «Знання – це сила» вказує на той факт, що обмежений доступ до інформації та обмежена освіта були і є передумовами панування правлячих еліт у недемократичних суспільствах. Його може доповнити всесвітньо-відомий вислів Натана Ротшильда «Хто володіє інформацією, той володіє світом», що став крилатим після того, як його процитував Уїнстон Черчилль. Обидва вислови нині є викликом до нагального оцінювання цифрових прав і можливостей людини в сучасному світі. Отож, особливого значення дослідження в галузі інформаційної етики набувають саме в сучасний період становлення та розвитку інформаційного суспільства. А інформаційна етика виявляється тісно зрощеною з комп'ютерною етикою і філософією інформації.

Інформаційні технології зачіпають фундаментальні права людини, стосуючись захисту авторських прав, інтелектуальної свободи, відповідальності й безпеки. Інформаційна етика розглядає проблеми приватної власності, вільного доступу, приватності, безпеки й спільності інформації [2]. Розвиток інформаційних технологій справляє величезний вплив на всі сторони життя сучасної людини. На фоні глобалізації сучасного світу особливе значення мають питання інформаційної етики у сфері міжнаціональних, міжкультурних та міжконфесійних відносин.

Як ніколи раніше нині є актуальними поняття «інформаційні війни» та «культурні війни», зміст яких базований на нерозв'язних ідеологічних та етичних питаннях. Одними із основних завдань інформаційної етики в сучасних умовах спрощеного доступу кожної людини до інформаційного поля є розробка мови цифрової комунікації та правил ведення дискусій в мережі Інтернет. Окреслені питання далеко не вичерпують увесь зміст суспільно актуальних проблем інформаційної етики, а лише ознаменували собою відкриту проблематику досліджень ризиків і негативних тенденцій процесів масової цифровізації різноманітних сфер суспільного життя.

1. Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму. Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. Том 33, № 1 (2021). С. 16–21.

2. Інформаційна етика. Стаття у Вікіпедії. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0

УДК 316.728

МАНІПУЛЯТИВНА КУЛЬТУРА: СПОСОБИ ВПЛИВУ

Бондарчук Володимир Андрійович

наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Коберська Т.А.

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Маніпулювання свідомістю є актуальною темою у сучасній культурі, адже для людини, що занурена у світ насичений віртуальністю, процес комунікації може бути наповненим не тільки позитивом, але й мати загрози для формування особистості й суспільства.

Маніпуляції є предметом дослідження різних наук – психології, теорії соціальних комунікацій, політології, філософії, педагогіки. Осередням дій маніпулятора постають психічні структури людської особистості. Однак не завжди маніпуляція має негативні впливи, деякі філософи та фахівці у освітній, медичній сфері приводять приклади, коли маніпуляція є корисною для людей. Вони вважають маніпуляцію величезним набутком у розвитку людства порівнянні з грубим примусом та насильством. Існує безліч видів маніпуляцій свідомістю від інформаційних, рекламних, економічних, адміністративних, мовних до міжособистісних, які використовують люди в різних цілях.

Поняття маніпуляції, як наукової категорії, було введено в обіг західними політологами у середині ХХ ст. На сьогодні серед науковців, які аналізували психологічний аспект маніпулятивного впливу, можна виділити праці С. Кара-Мурзи, Х. Арндт, Е. Шострома, Г. Почепцова, А. Моля, О. Філатова та багатьох ін. Аспект «одномірної свідомості», що формує одномірне мислення і поведінку від індивіда, суспільства, науки та філософії досліджував філософ Г. Маркузе [3].

Маніпуляція не завжди постає насиллям. Однією із умов маніпуляції є не бажання людей витратити власний час, розумові сили, на те, щоб засумніватися у повідомленнях. Прояви маніпуляцій переслідують нас через ЗМІ, соціальні мережі, рекламу, фінансові піраміди іт.ін. Одним із непримітних буденних видів маніпуляції сьогодні є реклама. Інформаційне суспільство сприяло виробленню витончених способів маніпулювання свідомістю людей, що укорінені в глибинних структурах особистості: від суггестивного впливу слова, гри на почуттях до стереотипності мислення, дозованої правди, чуток, бомбардування нікчемною інформацією, яка не дозволяє зосередитися на проблемі, щоб виробити свою власну точку зору [1; 2].

Сучасна людина повинна розуміти матрицю протидії маніпулюванню. Для цього потрібно прагнути протистояти перетворенню на натовп, на безлику масу,

якою легко управляти. Часто маніпулятор не той, хто веде з нами гостру дискусію, кому ми можемо поставити різке запитання, а лише голос з екрану телевізора, що доносить нам вибіркочу інформацію, коли ти є ізольованим від інших і не можеш заперечити, або прямо протидіяти йому. Варто й розуміти, що зняття альтернатив одна із умов маніпулювання аби позбавити людину роздумів, особистісного ставлення, яке базується на збереженні людських зв'язків, як засобу захисту своєї особистості, тобто уникати втрати свого «Я».

Важливою порадою фахівців є побажання — розвивати діалогічне, критичне, рефлексивне мислення, яке здатне руйнувати маніпуляцію або ж формує стійкість до неї. У сучасній культурі саме філософія, у своїй багатій плюралістичній історичній спадщині постає справжньою школою такого нестандартизованого, креативного мислення.

1. Кара-Мурза, С. Г. Короткий курс маніпулювання свідомістю. Текст. / С. Г. Кара-Мурза. - М.: Алгоритм, 2002. - 288с.

2. Кара-Мурза, С. Г. Маніпулювання свідомістю Текст. / С. Г. Кара-Мурза. - М.: Эксмо, 2006. - 832 с.

3. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Marcuse_Herbert/Odnovymirna_liudyna.pdf

УДК 364.4-058.34

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМИ СІМ'ЯМИ

*Бойко Яна Володимирівна,
наук. керівник: к.психол.н., доцент Чепурна А.Л.,
НУ "Чернігівська політехніка"
м. Чернігів*

Впродовж усієї історії людства, родинні стосунки, і в першу чергу сім'я, відігравали важливу роль в становленні і соціалізації особистості. Надалі інститут сім'ї ставав тим самим "осередком суспільства", який і складав фундамент для формування цивілізованого і процвітаючого суспільства [1, с. 124]. У сучасному світі сім'я займає особливе місце в створенні сприятливої соціальної, економічної і політичної сфери країни.

Саєнко Ю. І. соціальний ризик трактує як рівень втрати будь-якої соціально значущої складової повсякденного життя, незалежно від характеру джерела (технічного, економічного, екологічного чи суто соціального), який можна виразити у вигляді комплексної кількісно-якісної оцінки. За визначенням Міністерства соціальної політики, соціальний ризик – це втрата доходу й

необхідність при цьому матеріальної підтримки громадян на рівні мінімальних потреб незалежно від їх індивідуальних можливостей.

Малозабезпеченість, як соціальний ризик визначає неспроможність особи чи сім'ї, з огляду на об'єктивні чинники, забезпечити власний дохід на рівні прожиткового мінімуму [2]. Малозабезпеченість є не страховим соціальним ризиком та забезпечується в системі державної соціальної підтримки. Необхідно зауважити, що визначення ризику малозабезпеченості ґрунтується на критерії адресності, який передбачає право на соціальну допомогу за умови настання соціального ризику, а також реальної потреби людини у соціальній підтримці. Адресна модель соціального розвитку передбачає переорієнтацію опікунської функції держави на підтримку найбільш незахищених громадян.

Малозабезпеченими сім'ями можна вважати сім'ї, члени якої повністю або частково непрацездатні, сім'ї пенсіонерів, багатодітні сім'ї, неблагополучні сім'ї, сім'ї безробітних, молоді сім'ї, студентські сім'ї, сім'ї біженців і вимушених переселенців.

Емпірично встановлено, що малозабезпеченим сім'ям дуже важко оплачувати своїм дітям якісні освітні, медичні, туристичні та рекреаційні послуги, а також забезпечувати їхні інші матеріальні, соціальні та духовні блага. Батьки здебільшого виробляють моделі неефективної фінансової поведінки, які запозичують їхні нащадки [3]. Тому бідність набуває циклічного характеру: бідні батьки виховують бідних дітей.

Здебільшого робота фахівців і громадських організацій у бідних сім'ях зводиться до простого обслуговування родини, члени якої перекладають виконання своїх обов'язків на плечі соціальних працівників, займаючи при цьому пасивну позицію і надаючи фахівцям право самим знаходити вихід із скрутного становища. Наслідком цього є ще більші проблеми, які призводять до соціального утриманства, прагнення звинувачувати в своїх бідах все суспільство, маскуючи при цьому реальний стан справ у сім'ї і власні лінощі і вдаючись до різних форм психологічного захисту [1].

Парадокс полягає в тому, що деструктивні моделі поведінки з часом починають приносити їм певний психологічний комфорт як доказ того, що реально зробити у даній ситуації нічого не можна і тому такий стан є природним.

Малозабезпечені сім'ї зазнають труднощів в трудовій сфері (стан ринку праці, рівень зарплат, наявність робочих місць, число функціонуючих підприємств). У зв'язку з цим в сім'ї виникають матеріальні труднощі, оскільки заробітна плата низька, і задовольнити потреби усіх членів сім'ї не вдається.

У зв'язку із скрутним матеріальним становищем, малозабезпечені сім'ї стикаються з медичними проблемами, пов'язані із здоров'ям кожного члена сім'ї. Однією з основних проблем малозабезпечених сімей є житлова проблема в освітній сфері, оскільки не мають можливості оплачувати навчання дітей. Також варто зазначити проблему, пов'язану з незнанням українського законодавства [1]. Не усі малозабезпечені сім'ї мають уявлення про те, які пільги, і виплати їм гарантовані законодавством. Багато сімей відмовляються від різної соціальної

допомоги, у зв'язку з ускладненим збором документів для реалізації свої прав, а також з відсутністю уявлення про необхідні документи.

Психологічна грамотність дорослих членів сім'ї – це мінімально необхідний рівень розвитку гуманітарної культури й діяльне оволодіння психологічними знаннями (фактами, уявленнями, поняттями, законами), вміннями, символами, правилами і нормами у сфері спілкування і поведінки, що проявляється в ерудиції, освіченості у витлумаченні різноманітних явищ психіки як із позиції наукового знання, так і з висоти життєвого досвіду особи [1].

Під час дослідження встановлено, що всі респонденти, хоча і відчують значні труднощі у більшості сфер життєдіяльності (переважно переживають з приводу роботи та конфліктів з іншими членами родини – чоловіками, дружинами, третіми особами), та все ж налаштовані оптимістично [2]. Вони, так чи інакше, пристосувалися до свого соціального статусу і намагаються адекватно реагувати на складні життєві ситуації. Втішним є те, що значна частина учасників (3 із 10 осіб) добре адаптовані до життя і, незважаючи на труднощі, доволі непогано з ними справляються. Звичайно, наявність двох дезадаптованих осіб стала дуже тривожним показником, адже при відповідях на запитання вони вказали на некомфортні обставини свого життя, які травмують їх внутрішній світ (девіантна поведінка інших членів родини – алкоголізм, агресія тощо, відсутність підтримки та порозуміння з боку інших членів родини).

Після застосування програми соціально-психологічної допомоги членам малозабезпечених сімей, у більшості учасників намітилися позитивні тенденційні зміни майже за всіма показниками: зросла потреба в афіляції, емпатійності, прихильності до людей, знизився рівень агресії та ригідності [1]. Вони стали більш відкритими і готовими до спілкування, перебороли страх перед незнайомими людьми. Водночас на краще змінилася їх соціально-психологічна адаптованість. Зокрема учасники, у яких на початку були виявлені низькі показники останньої, після закінчення програми вже не так критично ставилися до всього, що їх оточує. Спрямованість, характер, рівні, якість саморозвитку особистості можуть бути усвідомлені й оцінені через з'ясування тих зовнішніх обставин життя, що стали стимулами процесу саморозвитку.

Таким чином впровадження комплексу заходів щодо соціально-психологічної допомоги членам малозабезпечених сімей сприяє позитивним системним змінам в когнітивній, емоційній, мотиваційній та конативній сферах, обумовлює підвищення якості життя.

1. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: Монографія / Ірина Дмитрівна Зверева. К.: Правда Ярославичів, 1998. 393 с.\
2. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання): Навч. посіб. / А. Й. Капська, О. В., Безпалько, Р. Х. Вайнола; ред.: І. Зверева, Г. Лактіонова; Християн. дит. фонд. К.: Наук. світ, 2001. 129 с.
3. Комісарова Т. Соціально-педагогічний патронаж дітей «групи ризику» . *Соціальний педагог. Шкільний світ*. 2008. № 12(24) С. 41

УКРАЇНСЬКИЙ МОДЕРН У ТВОРЧИХ ЗДОБУТКАХ ГЕОРГІЯ НАРБУТА

*Бородинський Марко Павлович
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Яскравими представником графіки модерну є український художник Георгій Нарбут, у творчості якого відобразилися найяскравіші риси стилю, що втілювався у побуті, мистецтві та свідомості людини. Творчість митця формувалася й реалізовувалася у річищі культури кінця ХІХ – початку ХХ ст. Цей час позначився стрімкими суспільними змінами, обстоюванням демократичних цінностей, боротьбою народів за національне відродження. Це виявилось у проблемі самоідентифікації та самовизначення художника як усередині країни, так і в контексті розвитку світового мистецтва.

Твори Георгія Нарбути початку ХХ ст. є пошуком автентичних рис культури, осмисленням і мистецьким утіленням етнічних особливостей, унаочненням національної ідеї через символ.

Стиль модерн, набув чималої популярності у європейському суспільстві завдяки демократичності і простоті засобів виразності та новим технічним і конструктивним засобам утілення, легкості для сприйняття і водночас глибокій символічності образів, індивідуальності, емоційності, естетичності і близькості до повсякдення, чим він зробив прорив у тогочасному мистецтві. Українським майстрам вдалося знайти власну «лінію модерну» і надати йому автентичних рис, збагатити українською символікою і засвідчити співзвучність із світовими художніми процесами.

Перед нами стояли такі завдання: з'ясувати особливості стилю модерн в Україні; опрацювати теоретичні джерела, що стосуються життєвого шляху та творчості Г.Нарбути;

Георгій Нарбут народився 25 лютого 1886 року на хуторі Нарбутівці біля Глухова (зараз Сумська область). Початкову художню освіту здобув самотужки. Закінчив Глухівську класичну гімназію (1896-1906). Протягом 1906–1917 років жив у Петербурзі. Деякий час вчився в Івана Білібіна і Мстислава Добужинського. У 1909 удосконалював майстерність у Мюнхені, в школі Симона Холлоші.

Він як чудовий знавець українського стародавнього мистецтва та геральдики, виконав безліч гербів, ілюстрував та оформлював Малоросійський Гербовник, був майстром есклібриса, оформляв упаковки та етикетки для

українських товарів, гральних карт. На основі шрифтів стародруків митець створив новий український шрифт, який згодом назвали «нарбутівським». Г.Нарбут активно долучився до розробки ескізів державного герба, печатки, урядових бланків та грамот, поштових марок, грошових знаків, військових мундирів та державних документів.

Нарбут був серед першовідкривачів української художньої старовини як естетичного явища. Захопившись козаччиною, Георгій Іванович не тільки пише в «українському стилі», а й починає говорити українською літературною мовою. Що далі, то більше заглиблюється в українську історію, повертається до свого захоплення геральдиком. Майстер створює значну кількість гербів.

Його творчість — це яскрава сторінка в українському мистецтві. Його цілком справедливо називали одним з найвизначніших графіків сучасності. Рання творчість зазнала значного впливу широковідомого об'єднання художників «Світ мистецтва». З часом Нарбут виріс у глибоко оригінального митця, довкола якого утворилась ціла школа з його послідовників у галузі графіки й ілюстрування книжок.

У 1910–1912 роках Нарбут працював над ілюстраціями до казок Ганса Крістіана Андерсена, байок Івана Крилова, народних казок і дитячих пісень. Визначним досягненням Нарбута і всієї української графіки є його «Українська абетка» (1917), в якій художник досяг граничної простоти й водночас вишуканості композиції, малюнка й кольору. У вирішенні літер абетки Нарбут об'єднав досягнення як української рукописної та друкованої книги, так і досягнення західноєвропейських майстрів шрифту. Нарбутівська «Українська абетка» й донині залишається неперевершеною завдяки високій майстерності художника й глибокому розумінню ним шрифтового мистецтва.

У березні 1917 Нарбут переїхав до Києва. Тут він створював ескізи військових мундирів армії України. У цей період виконав цикл державних паперів. Опрацював проекти Державного Герба і Печатки Української держави. 18 липня 1918 гетьман Павло Скоропадський затвердив створену Нарбутом малу Державну печатку — зображення козака з пищалом на плечі на восьмикутному тлі, у верхній частині якого було розміщено володимирський тризуб.

1 березня 1918 року уряд УНР вирішив впровадити нову грошову одиницю — гривню. Георгій Нарбут виконав ескізи до банкнот номіналом 10, 100 і 500 гривень (у народі останні називали «горпинками», бо на них зображалася дівоча голівка у віночку). Також було підготовлено до випуску банкноти номіналом 2, 1 000 і 2 000 гривень. Г. Нарбут був автором ескізів грошових знаків (100 і 500 гривень) і за влади П.Скоропадського. Після утвердження Директорії Георгій Нарбут знову став автором ескізу до банкноти у 100 карбованців, де вперше в Україні використовувався водяний знак (портрет Богдана Хмельницького). Її ще називали «богданівка». Оформлюючи купюру, художник застосував орнаменти в дусі українського бароко XVII – XVIII століть, декоративні шрифти,

зображення самостріла (герб Київського магістрату XVII – XVIII століть) і знака князя Володимира — тризуба, який згодом став державним гербом України. Цікаво, що написи дублювалися російською, польською мовами та ідишем.

Георгія Нарбута в українському бароко приваблювало використання мистецьких традицій Київської Русі, творчо переосмислений європейський художній досвід, могутній струмінь образотворчого фольклору. Останнє було дуже актуальним для українського мистецтва початку XX століття, і зокрема національного модерну. Зацікавлення Г. Нарбута українською гравюрою було пов'язане не тільки з інтересом художника до давньої графіки. Справа в тому, що український варіант бароко мав ряд історичних рис, що особливо яскраво позначилося саме на гравюрі.

Георгій Нарбут був митцем з народу, який увібрав у себе традиції та культуру, і свою мистецьку працю вважав нероздільною частиною загальної суспільної праці, що боровся, тріумфував і гинув разом із своїм народом. Він жив і працював у часи творення нового українського національного життя. Деякі критики і дослідники Нарбута намагалися відшукати в нього якусь сталу, незмінну тенденцію та постійність мистецького напрямку. Але марно, бо різнобарвність і багатогранність мистецької інспірації митця були так само різноманітні, часом навіть протилежні, як і ціле тодішнє життя з численними змінами та несподіванками. Звідси різноманітність тем у Нарбута та його далека розкиданість у праці.

Однак при всіх тематичних змінах, у своїй формальній мові митець ніколи не вичерпувався, ніколи не вертався до переспіваних мотивів та напрямків, безупинно поривався вперед та чітко й ясно розумів та відчував живий пульс сучасності.

1. Білецький П. Георгій Нарбут. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. 1959. 43с.
2. Георгій Нарбут – найвідоміший графік сучасності. URL: <https://ridna.ua/2013/03/heorhij-narbut-najvidomishyj-hrafik-suchasnosti/>
3. Искусство денег. Муха, Стюарт, Нарбут, Клеман-Серво и другие творцы миллионов URL: https://archive.ru/publications/2664~Iskusstvo_deneg_Mukha_Stjuart_Narbut_KlemanServo_i_drugie_tvortsy_millionov
4. Лукомський В.К., Модзалевський В.Л. Малороссийский гербовник. Репринтне видання. Київ: Либідь, 1993. 336 с.

ЖУРНАЛ «ПОГОРИНА» ЯК СЕРЕДОХРЕСТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ РІВНЕНЩИНИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВА

*Гуменюк Ірина Ігорівна,
Національний університет ім. Т. Шевченка, м.Київ
канд. філос. наук, доцент Гуменюк Світлана Миколаївна,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Обласний літературно-краєзнавчий журнал «Погорина» започаткований у Рівному 2006, редактором тривалий час був Євген Цимбалюк. «Погорина», - часопис, де публікувалися найунікальніші краєзнавчі матеріали, зокрема і про Радивилівщину. Ще до заснування журналу час від часу під такою ж назвою виходили літературно-краєзнавчі альманахи за редакторством тодішнього голови Рівненської обласної письменницької організації Євгена Шморгуна. Тобто, це видання, яке є літературно-краєзнавчим журналом Рівненської організації спілки письменників України бере свою назву від річки Горинь, адже з давніх давен, терени, що прилягали до цієї річки називали саме так.

Однією з «родзинок» видання, за словами головного редактора «Погорини», є вже традиційні для журналу розвідки-раритети з історії рідного краю. Наприклад, для читача у всій своїй красі постають «Маловідомі пам'ятки Рівненщини – на тлі визнаних і відомих», про які йде мова часопису 2017 року.

Оскільки Рівненщина вважається чи не «найгумористичнішою» в літературному плані областю, не обходиться «Погорина» й без іскрометного жартівливого літературного вернісажу. Наразі гумор представлений творами Юрія Берези з Рівного та Віталія Тарасюка з Млинова.

У журналі художня література поєднана з краєзнавством, мистецтвом, духовними витоками. Про це, власне, стверджують розділи видання: «Із джерел мудрості», «Пам'ять неопалима», «До ювілею книги», «Незабутні», «Шевченкіана»...

Художнє оформлення альманаху здійснюють колажем своїх картин талановиті художники, зокрема Микола Фесюк із села Острожець Млинівського району, привернув увагу до своїх робіт чимало мистецтвознавців.

Особливим виданням є «Погорина-2017», яка уже розійшлася по бібліотеках, навчальних закладах, культустанових області. Там відбулися її презентації. Вона стала передвісником для чергового, вже ювілейного 25-о числа в який увійдуть нові твори рівненських письменників, науковців, дослідників. Один із цих творів, роман із українсько-американською сув'яззю, вже можна анонсувати як такий, що матиме значимий резонанс в суспільстві...

Родзинкою видання є традиційні уже його раритети. До прикладу, видавцям та дослідникам історії вдалося «відкопати» з архіву 60-річні дослідження «Волинь у боротьбі за волю України», видані в післявоєнний період в Канаді. Не менш

рідкісною та актуальною є з'ява на сторінках «Погорини» дослідження митрополита Іларіона про релігійність Тараса Шевченка, яке після публікації у Вінніпезі 1964 року вперше з'явилося в Україні.

У журналі література поєднана з краєзнавством, мистецтвом, духовними витоками. Про це, власне, стверджують розділи видання – «Пам'ять неопалима», «Дослідники Великої Волині», «Голос Великої Волині», «Незабутні», «Шевченкіана», тощо.

Отже, журнал «Погорина», який видає Рівненська обласна організація Національної спілки письменників Україна за сприяння обласної програми з підтримки книговидавництва, уже 15 років озвучує слово рівненських літераторів, журналістів та краєзнавців.

Вийшло більше двох десятків чисел «Погорини». Обсяг кожного звидань вимірюється 400-500 сторінками. Тут оприлюднюються нові романи, повісті, оповідання, наукові та краєзнавчі та найцікавіші журналістські дослідження авторів із Рівненщини.

Серед активних авторів часопису - письменники Євген Шморгун, Євген Цимбалюк, Лідія Рибенко, Вікторія Климентовська, Петро Велесик, Микола і Юрій Берези, Анна Войнарович, Неоніла Диб'як, Борис Боровець, Василь Басараба, Анатолій Криловець, Світлана Мейта, Георгій Струцюк, Віктор Мазаний, Ростислав Солоневський, Володимир Ящук, Микола Пшеничний, Микола Тимчак, фотографом журналу активно і натхненно працює Анатолій Мізерний.

Безперечно, Погорина має хорошу перспективу, за наявності фінансової підтримки, часопис матиме гарну перспективу стати вістовим і вісьоовим, у значенні центральної вісі творчості літераторів і журналістів, митців слова і пензля, істориків та любителів колоритної етнічної творчості нашого краю.

1. Анатолій Мізерний URL:

[https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_\(%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB\)](https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0_(%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB))

2. URL: <https://rvnews.rv.ua/post/view/1516260455-na-rivnenschini-pobachilo-svit-chergove-chislo-almanahu--pogorina>

ПОЛЯК З УКРАЇНСЬКИМ СЕРЦЕМ - СЕВЕРИН ГОЩИНСЬКИЙ : ЛІТЕРАТУРНА ЛОЦЯ

*Дроздюк Галина Миколаївна
провідний бібліотекар відділу документації іноземними мовами,
Рівненська державна обласна бібліотека,
м.Рівне*

Северин Гощинський – польський громадський діяч, революціонер, письменник і поет, представник “української школи” польського романтизму початку ХІХ ст. Національний герой – один із тих, хто творив історію Польщі і був гордий називатися українцем, а життя і творчість були підпорядковані благородній меті – дати свободу. Він розумів, що воля поляків неможлива без волі українців. “Країна не може бути вільною, якщо в ній панує насильство і гніт”, – говорив Гощинський» [13].

М.Рильський говорив, що Гощинський – найяскравіший і найдемократичніший представник «української школи» [3]. Його постать не обійшли увагою українські та польські дослідники – М.Мочульський, І.Франко, а на сучасному етапі – Г.Вервес, Г.Круковська, Ф.Кейд, С.Гупало, І.Лучук, Г.Бурлака, В.Гнатюк, Р. Радишевський, А.Скочек, Б.Олексевич [1; 7; 10; 12].

Професор Галина Круковська, завідувачка кафедри літератури епохи Просвітництва та романтизму Білостоцького університету, автор дисертації “Nos romantyczna (Mickiewicz, Malczewski, Goszczyński)” з 1993 р. була головним редактором видавничої серії “Чорний романтизм”, яка складається із 13 томів, особливий акцент зробила на творчості Адама Міцкевича та поетах “української школи”, зокрема Гощинського [9]. Перекладали – М. Шашкевич та І. Глинський. На сьогодні постать Северина Гощинського, як польського громадського діяча, як письменник-революціонера і поета-романтика, представника “української школи” польського романтизму до кінця не вивчена.

Його називають поляком з українським серцем. Народився 4 листопада 1801 року в містечку Іллінці (нині селище Вінницької області). Походив із родини збіднілих шляхтичів. Дитинство, молодість пройшли у своєрідній подорожі, оскільки родина часто змінювала місце проживання - населені пункти нинішніх Хмельницької, Вінницької, Кіровоградської, Черкаської областей. Вчився у початковій школі Славути, кількох школах при монастирях. Рік навчався у Вінницькій гімназії, де познайомився з Тимком Падурою, після чого сім'я переїхала до Умані, де продовжує навчання у гімназії. Відбувається знайомство з Богданом Залеським і Михайлом Грабовським, яке вплинуло на подальшу долю юнака, вирішує присвятити життя літературній справі. Навчання не закінчує і разом із Залеським вирушає до Варшави, стає членом таємної спілки вільних братів поляків (1821 рік). Російська влада викриває спілку і з цього часу розпочинається підпільна діяльність Гощинського. Вирішує взяти участь у

визвольній війні у Греції, за прикладом лорда Байрона, іде пішки за браком коштів. Дійшов до Умані і створив підпільну організацію до якої входили старші школярів, згодом її викривають і поет змушений переховуватись. В цей момент пише поему “Канівський замок”, в якій набагато раніше Шевченка торкнувся теми гайдамаччини 1768 року. У 1830 році взяв участь у листопадовому повстанні у Варшаві, в числі перших увірвався до Бельведерського палацу, це був початок революції. Воював у чині капітана під командуванням Юзефа Дверницького. Після поразки втік до Галичини.

Гоцинський – один із представників відомої літературної групи «ЗА-ГО-ГРА», куди ще входили Богдан Залеський, Михайло Грабовський, об’єднувала тема любові до української тематики. Пізніше у Львові заснував “Спілку Двадцять Один” [2]. Гостро критикував “непольський характер” комедій Олександра Фредра. Причиною стало те, що Северин шукав фінанси для видання часопису, а Фредр як член комітету з фінансування вимагав, щоб члени комітету цензурували матеріал часопису, який будуть спонсорувати. Гоцинський не погодився, часопис не вийшов.

1830 рік, Галичина. Северин стає одним із організаторів "Товариства польського народу". Як громадський діяч Северин Гоцинський був активним учасником "української школи", представником радикального крила. І.Франко говорив про поета – романтика: "Був справжнім сином ХІХ ст. який головний осередок боротьби переніс уже в сферу духа та слова і як апостол тої нової боротьби повернувся туди, звідки вийшов його рід, – у серце польщизни, вносячи нову силу й енергію, новий колорит, нові горизонти" [5, с. 333].

Творчість автора формувалась під впливом історичних подій в Україні. На думку дослідників поети, проживаючи тривалий час на території України, стали її часткою, а їх твори складовою культури України. "Українська школа" в польській літературі продовжила традиції висвітлення української тематики. На думку І.Франка, це не монолітна школа, а зовсім різномісна група талантів і судити про неї конкретно за творами Богдана Залеського – неправильно [4].

За активну політичну діяльність у 1838 році письменнику – революціонеру Северину нависла загроза арешту, що змусило емігрувати до Франції, де знайомиться з А.Міцкевичем і Ю.Словацьким, А.Тов’янским [6].

Сьогодні ім’я Гоцинського відоме завдяки поемі “Канівський замок”. У творі, на фоні подій гайдамацького повстання “Коліївщини” 1768 року, автор висвітлив історію кохання козака Небаби до дівчини Орліки. Письменник відстоював ідеї соціальної справедливості, демократії, єдності українського та польського народів; вбачав причину повстання у беззаконні, насильстві з боку польських магнатів над підданими. Під час роботи над поемою провів дослідження історії описаних подій. В основу написання лягли свідчення живих сучасників “Коліївщини”, маловідомі і втрачені тексти спогадів учасників подій. Багато фактів автор взяв із народних переказів, пісень. Написав коментарі та статтю “Кілька слів про Україну та уманську різанину”, де розповідає про історію козацтва та “Коліївщини” [8]. Гоцинський виступає як дослідник української минувшини і наводить маловідомі факти взяття Умані повсталими

гайдамаками. Він казав: "країна не може бути вільною, якщо в ній панує насильство і гніт". В цей час, з під його пера, з'являється ціла низка революційно-патріотичних творів, таких як "Бенкет помсти", "Корабель свободи", "Молитва вільного", які пронизані сумом за втраченою батьківщиною [13].

У 1872 році Северин Гощинський повертається до Львова, щоб врятуватися від духовної кризи і злиднів, в чому допомагають друзі. Сучасники називали його "Великий пілігрим", який ніколи не розлучався з музою і знайшов останній прихисток на Личаківському кладовищі [11].

Отже, проживаючи тривалий час на території України, ставши її часткою, поети та їх твори є складовою культури України. «Українська школа» в польській літературі, яка виникла в 20-ті рр. XIX ст. продовжила традиції висвітлення української тематики в польській літературі.

1. Гнатюк В. Попередник Шевченкових гайдамаків: Нотатки з приводу століття «Zamku Kaniowskiego» Гощинського // Гнатюк В. Українськопольська правобережна романтична література. Вибрані праці / Гол. ред. і упор. Ростислав Радишевський. К., 2008.
2. Кейда Ф. Відлуння далекої доби: Гайдамаччина в українській літературі / Ф. Кейда. К., 2000. 50с.
3. Мочульський М. Гощинський, Словацький, Шевченко як співці Коліївщини. Львів, 1936. С.29.
4. Франко І. Нові причинки до історії польської суспільності на Україні в XIX ст. //Франко І. Я. Зібрання творів. В 50-ти тт. Т. 47. К., 1986.
5. Франко І. Поет-герой. Пам'яті Северина Гощинського в річницю Бельведерської ночі // Іван Франко. Зібрання творів. Т. 27. К., 1980. С. 333–337.
6. До глибин національного світу (тема гайдамаччини в українській драматургії доби романтизму) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2001. № 3. С. 35 – 55.
7. Художня концепція гайдамаччини у польській літературі XIX століття //Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2001. № 5. С. 42 – 45.
8. Goszczyński S. Kilka słow o Ukrainie i rzezi humańskiej // Польські романтики «української школи». Антоній Мальчевський, Северин Гощинський, Юзеф-Богдан Залеський / Гол. ред. і упор. Ростислав Радишевський. К., 2009
9. Krukowska H. Szkoła ukraińska // Romantyzm. Hiatoria Literatury. T. 5. Cz. 1/ Red. A.Skoczek. Kraków–Warszawa, 2003. S. 241–256.
10. Гупало С. Співець гайдамаків. URL: <https://incognita.day.kyiv.ua/spivecz-gajdamakiv.html>
11. Лучук І. Польська грань львівської літератури. URL: <https://zbruc.eu/node/3873>
12. Северин Гощинський. URL: <https://khamelnytsky.at.ua/publ/2-1-0-22>
13. Seweryn Goszczyński S. Dr Bolesław Oleksowicz. URL: <https://literat.ug.edu.pl/autors/goszcz.htm>

ПЛАНУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

*Ємець Наталія Анатоліївна,
канд. філос. наук, доцент,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів*

У сучасних ринкових умовах, стратегічний розвиток в Україні набуває особливої актуальності. На сьогоднішній день стратегія – це основний стрижень в управлінні підприємством, який повинен забезпечувати стійкий економічний розвиток підприємства, підвищення конкурентоспроможності виробленої ним продукції і послуг, що надаються. В умовах ринкової економіки велике значення для розвитку діяльності підприємства має стратегічний розвиток. Він надає фірмі визначеності та індивідуальності, забезпечує специфіку, створює умови для виникнення і розвитку ряду важливих і істотних факторів, що позитивно впливають на її діяльність.

Процес прийняття управлінських рішень, націлених на підвищення рівня інноваційності, а також мінімізацію ризиків і забезпечення безпеки діяльності галузевого підприємства, є частиною стратегічного планування. Реалізація будь-якої стратегії на підприємстві пов'язані з інвестиціями, під якими розуміються ресурси, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності для отримання прибутку і мінімізації ризиків [5, с. 77].

Ефективність розвитку і ступінь ризику економіки підприємств багато в чому залежить від рівня і характеру планування. В нашій роботі ми ставимо за мету розглянути особливості планування показників ефективності розвитку підприємства.

Дослідники стратегічного розвитку підприємства звертають увагу, що при розробці річного плану-прогнозу економічного і соціального розвитку здійснюється розрахунок планованої ефективності виробництва [4]. Фахівці вважають, що зростання ефективності слід передбачати за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів на основі прискорення впровадження досягнень науки і техніки, підвищення технічного рівня виробництва, поліпшення організації праці і виробництва, вдосконалення системи управління і планування, зміцнення дисципліни праці [5, с. 78].

У річному плані повинні бути повністю враховані можливості подальшого поглиблення спеціалізації, можливої диверсифікації виробництва, підвищення рівня концентрації виробництва і розвитку раціональних кооперативних зв'язків з підприємствами-інтегрантом [5, с. 80]. Підвищення ефективності виробництва має забезпечуватися також за рахунок істотного поліпшення структури і підвищення якості продукції, що випускається.

Ефективність виробництва на підприємстві планується на основі загальних для всіх ланок національної економіки принципів шляхом зіставлення результатів (ефекту) з витратами або використаними ресурсами. Оцінка планованої ефективності виробництва здійснюється на основі критерію, який передбачає максимізацію зростання чистої продукції (національного доходу в рамках держави) з урахуванням витрат, що застосовуються у виробництві ресурсів [4].

Крім зазначеного критерію можливе застосування показників зростання прибутку і рентабельності. При цьому, слід мати на увазі, що показники прибутку і рентабельності виробництва є найважливішими комерційними показниками, використовуваними в системі економічного стимулювання підприємства.

Показники ефективності виробництва визначаються по підприємству, як правило, на основі показника чистої продукції (без податку з обороту), що дозволяє більш правильно характеризувати результати їх виробничої діяльності, ніж показник товарної (валовий) продукції [3, с. 96].

Після впровадження системи стратегічного планування підприємство отримує в частині виробництва – довгострокове і короткострокове планування, контроль за випуском продукції, повну картину завантаження виробничих потужностей, облік фактичної собівартості виробничих замовлень. У частині маркетингу і збуту – систему ведення роботи з покупцями (договори, комерційні пропозиції), систему багаторівневих цін і знижок і т.д. У частині матеріально-технічного постачання - ведення договорів і заявок на закупівлю, якісне планування рівня запасів і закупівель, автоматизацію внутрішньо складського руху товарів, зниження рівня неліквідних запасів. В частині бухгалтерії та фінансової служби - повний облік і моніторинг руху товарно-матеріальних цінностей підприємства тощо [2, с. 267].

Впровадження системи стратегічного планування дозволить оперативно управляти виробництвом, підвищити не тільки кількісні, але і якісні показники діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Плановані якісні зміни розвитку підприємства

Показники	Заплановані якісні зміни
Підвищення керованості виробництва	- формування і контроль виконання плану виробництва по датах на рівні цеху / ділянки
Управління запасами	- зниження обсягів НЗП; - зниження обсягів неліквідних запасів
Контроль	- оперативна система управління якістю; - контроль фінансового стану підприємства; - оперативний контроль витрат підприємства
Управління закупками	- дозволяє будувати на основі плану поставок обґрунтований план руху фінансових коштів
Основні засоби	- зменшення податку на прибуток
Бухгалтерський облік	- при існуючій системі бухгалтерського обліку перші зведені документи по місяцю видаються з 5 по 10 число наступного місяця.

	<p>- дослідна експлуатація показала, що стратегічне планування дозволяє видати цю звітність 1-2 числа наступного місяця;</p> <p>- стратегічне планування дозволяє виконувати вивірку бухгалтерських операцій не по закінченні місяця, як це робилося раніше, а щотижня (або з іншого обраної частотою)</p>
--	--

Джерело: складено автором

Одна з найбільш відомих концепцій управління на основі ключових показників ефективності (Key Performance Indicators – KPI) - Balanced Scorecard - повинна сприяти підвищенню економічної ефективності: зростання таких показників, як чистий прибуток; виручка за майбутній період; успішне функціонування нових представництв в нових країнах, які приносять додаткову виручку; збільшення обсягу збуту без загрози нестачі продукції для існуючих ринках [1, с. 9].

Отже, можна запропонувати будувати систему планування стратегічного розвитку на основі збалансованих показників. Система збалансованих показників дозволяє керівнику або акціонеру визначити стратегію розвитку компанії і орієнтуватися на досягнення цілей.

1. Аванесова Н.Е. Сучасні тенденції дослідження моделей стратегічного управління підприємством [Електронний ресурс] / Н. Е. Аванесова, А. С. Лубенська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - Вип. 16 (1). - С. 6-10. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_16(1)_3)

2. Александрова, А.В. Стратегический менеджмент: учебник / А.В. Александрова. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. - 320 с

3. Ващенко Н.В. Обґрунтування концепції управління розвитком підприємства / Н.В. Ващенко // Академічний огляд. – 2014. – № 1. – С. 94-102.

4. Власенко Т. А. Методологічний базис управління стратегічними змінами підприємства [Електронний ресурс] / Т. А. Власенко. // Ефективна економіка. - 2019. - № 10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_10_54

5. Маркіна І. А. Управління інноваційним потенціалом як фактор стратегічного розвитку та конкурентних переваг підприємства [Електронний ресурс] / І. А. Маркіна, В. Л. Вороніна, Д. Р. Хорошко // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. - 2020. - Вип. 3. - С. 76-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cxeebu_2020_3_14

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ПЕТРА КАЛНИШЕВСЬКОГО У КОНТЕКСТІ БАРОКОВОЇ ДОБИ

*Пісоцька Юлія Тарасівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Серед культурних надбань барокової доби важливого значення набуває епістолярна спадщина Петра Калнишевського. Адже ознайомившись з нею ми можемо збагнути інтелектуально-духовний зріз доби, зрозуміти мотиви дій та вчинків гетьмана, які тривалий час залишалися загадкою для дослідників козацько-гетьманської доби.

Слід звернути увагу на духовний образ Петра Калнишевського, на його переконання, а також на осіб, кому він адресував свої листи. Одним із адресатів гетьмана був православний подвижник, вихованець Києво-Могилянської академії Паїсій Величковський. Їх листування засвідчує високі моральні якості та смиренну мудрість, що були орієнтовані на повагу отамана збоку преподобного Паїсія, ктиторську опіку, благодіяння і щедрість кошового, старшини і всього Війська Запорізького[1, с. 336].

Петро Іванович Калнишевський народився у 1691 році. Щодо його походження дослідники розходяться в думках: висловлюються припущення, що його батько Іван Калниш (Калнишевський) був з козаків; за іншими версіями, він належав до духовного стану або був подільським шляхтичем.

Не пізніше 1740-х років він прибув в Запорізьку Січ, де був записаний в Кущевський курінь. Перше вказівку на діяльність П. Калнишевського в Запоріжжі відноситься до 1750-1752 рр., Коли він, в званні військового осавула, був помічником тодішнього кошового, старого Григорія Федорова, в боротьбі з гайдамаками - загонами повстанців, що діяли на землях Правобережної України в XVIII столітті .

У 1755 р він брав участь в депутації, надісланій до Петербурга для «деяких військових потреб» - головним чином для того, щоб клопотати про повернення Запоріжжю земель, що захоплюються його сусідами. Повернувшись в Запоріжжі в 1756 р, Калнишевський незабаром був обраний військовим суддею, але пробув у цьому званні недовго, близько року, і в 1758 р знову брав участь в депутації, відправленої в Петербург з тою ж метою, що і попередня. Але обидві вони не привели до сприятливих результатів.

Після повернення в 1760 р Петро Калнишевський знову ненадовго був обраний військовим суддею і залишався в цьому званні до 1762 року, до свого обрання кошовим отаманом. Після цього він знову відправився в Москву в складі делегації Запорізької Січі для присутності на коронації імператриці Катерини II.

У 1763 р Калнишевський під впливом запорізької «голоти» був зміщений з отаманщини; невдалими для нього виявилися і вибори в наступному році.

У 1763 р він відправився на прощу до Києва, де отримав від київського митрополита Арсенія Могилянського в благословення ікону зі св. мощами. Згодом, вдруге він був обраний кошовим отаманом 1 січня 1765 року і залишався в цьому званні на протязі 10 років до знищення Запорізької Січі в 1775 році. Це був єдиний приклад такого тривалого правління за всю історію Січі.

Багато років праведний Петро Калнишевський спілкувався з преподобним Паїсієм Величковським, активно допомагав матеріально афонському братству старця Паїсія на Святій Горі та в Молдовалахії. Збережені листи преподобного Паїсія до праведного Петра Калнишевського доносять свідчення про чесноти Калнишевського, підтримку і повчання преподобного «христілюбивого воїнства». Останній ватажок запорозьких козаків був також ктитором афонського козачого скиту «Чорний Вир», Свято-Іллінського скиту, монастиря Симонапетра на Афоні і монастиря Драгомирна в Румунії та інших храмів. Передавав він щедрі пожертви і до Гроба Господнього в Єрусалимі.

Петро Калнишевський був запорізьким козаком, воїном, військовим суддею, кошовим отаманом, чиновником, торговцем, багачем, всевладним паном, в'язнем, позбавленим прав, старцем і, нарешті ченцем. У житті останнього запорізького отамана ми бачимо приклад того, як людина може набути рис святості, якою б діяльністю їй не довелося займатися, в яких би життєвих обставинах вона не опинялась. Базову роль у цьому відіграє християнська православна віра, яка стала для П.Калнишевського стрижнем його життя.

За архівними дослідженнями С. Шумила [2], П. Калнишевський закінчив свій послух у Соловецькому монастирі на 113 році життя, до цього відбувши близько 25 років в підземному ув'язненні-затворі. Він не озлобився, не бунтував, а проявив дивовижне смирення, яке, на переконання дослідника, привело його до святості.

Своїм життям праведний Петро Калнишевський показав приклад смирення і терпіння, великої любові до Бога і до свого народу і краю. Він воістину був справжнім миротворцем, а в любові до народу прирівнюється до святого апостола Павла. Для поліцентричного світу сьогодення його життя є прикладом християнських чеснот, втілених у епістолярній спадщині та у софійному способі утвердження філософських ідей власним життям. Ці дослідження мають велике значення для вивчення барокової доби, адже образ героя цієї доби так показово втілений у житті останнього кошового запорізького отамана.

1. Шумило С.В. Преподобный Паисий Величковский и последний Кошевой атаман Запорожской Сечи Петр Калнышевский: малоизвестные письма. Афонское наследие: Научный альманах («The Athonite Heritage», a Scholar's Anthology). Вып. 1 – 2: Материалы международной научной конференции «Русь и Афон: тысячелетие духовно-культурных связей», Чернигов, 28-29 ноября 2014 г. Киев – Чернигов: Издание Международного института афонского наследия в Украине, 2015. 512 с.

2. Шумило С.В. Преподобний Паїсій Величковський. "Повість про святий собор" та маловідомі листи / Упоряд., передмова, наукова розвідка та коментарі Шумила С.В. К.: Видавничий відділ УПЦ, 2016. 208 с.

УДК 72.01 + 72.036

ЕТНІЧНІ МОТИВИ В АРХІТЕКТУРНОМУ МОДЕРНІ УКРАЇНИ ТА ЇХ НАЦІОТВОРЧІ ІНТЕНЦІЇ

*Савич Анна Вікторівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Постановка пролеми. На сьогодні недостатньо уваги науковці приділяють саме вітчизняному мистецтву. Замість того, щоб шукати етнічні особливості - обмежують нашу спадщину загальними світовими рамками.

Аналіз останніх досліджень. Українську модерну архітектурну спадщину досліджували у своїх наукових статтях Кабакова Тетяна, Макаренко Ганна, Зеленчук Максим та інші. У своїх дослідженнях вони також брали до уваги ознаки саме українського модерну.

Я вважаю, що ця тема є актуальною, оскільки сучасність не може відмовитись від "модерну", хіба що вживає його з префіксом "ПОСТ".

Як відомо, слово «modern» в перекладі з французької означає новий, сучасний.

Період виникнення стилю припадає на початок XIX - кінець XX століття, тоді він почав проявлятися у європейському і американському мистецтві.

Серед основних ознак цього стилю можна виокремити такі: декоративність, асиметрія фасадів і об'ємів та зображення витких рослин.

Український модерн – один з унікальних архітектурних стилів, який виник на початку XX сторіччя. В його основу покладені форми української церковної та хатньої архітектури із значним впливом європейського модерну та українського барокко. Найхарактерніша риса українського модерну - шестикутна трапецієподібна форма вікна та порталу (вхідної групи), а також наявність високих шатрових дахів (схожих на дахи народних хат). До того ж в УАМ часто застосується кольорова майоліка (різновид кераміки з розписною глазур'ю) та рослинний і геометричний орнаменти.

Приклади пам'яток УАМ. Модерн в архітектурі України можна простежити, прогулявшись вулицями столиці. В Києві модерн розпочинається з будівлі

залізничного вокзалу. Центральний портал будівлі має незвичайну форму даху, який обрамляє величезне параболічне вікно.

Головна пам'ятка нашої столиці в цьому стилі - будівля архітектора В. В. Городецького - Будинок з химерами. Відомий майстер оздобив фасад будинку русалками, слонами, жабами, пітонами, скульптурами риб і рослин. Усі вони виконані з бетону. Ця будівля показує основні прийоми українського модерну, а саме: асиметричність, орнаментальність і декоративність.

Ця будівля зведена архітектором Городецьким у 1903 році – на колишньому березі осушеного Козиного болота, яке було заборонено використовувати для забудови київським домобудівним товариством. За малюнками Городецького італійський скульптор Еліо Саля прикрасив фасад та інтер'єри химерними скульптурами – морськими чудовиськами та екзотичними тваринами. Існує легенда, що морські чудовиська на фасаді – це данина архітектора своїй доньці, яка втопилася у морі.

Інша легенда стверджує, що будинок був зведений Городецьким, щоб виграти парі. Коли Городецький оголосив про свій намір будуватися на цьому місці (на крутому обриві, до того ж, раніше на місці театру імені Франка, який знаходиться поряд, було озеро), то побився об заклад, що через два роки він зведе тут власне житло. Тоді відомий київський архітектор Олександр Кобелев приклав руку до чола зодчого і з пафосом виголосив:

«Ви, добродію, божевільний. Тільки божевільному може спасти на думку така ідея.» Однак парі Городецький виграв.

Також існує думка, що перед тим як покинути будинок, Городецький наклав на нього прокляття. Нібито всі мешканці особняка будуть нещасливі, і лише нащадки Городецького зможуть безперешкодно уживатися з химерами. Прихильники цієї версії вказують на те, що контори, які володіли тут приміщеннями або орендували їх, банкрутували — їхні фонди таємничо зникали, організації розформувалися.

Подейкують навіть, що автором проєкту був не Городецький, а інший архітектор — Микола Добачевський, хоча під проєктом стоїть підпис Городецького, або що цей будинок архітектор будував не для себе, а для коханки. Проте, як там було насправді, достеменно невідомо.

Фасад будинку № 15 по вулиці Городецького (Будинок барона Гессельбейна) вбрався в одяг українського стилю модерн. "Маєток вдови, яка плаче" на вул. Лютеранській цікавий асиметрією форм і своєрідним силуетом своєї огорожі.

Погляду приїжджого мандрівника, який прогулюється від Володимирської вулиці до Хрещатика неодмінно зустрінеться Прем'єр Палац, - відносно новий представник стилю модерн в Україні, фасад якого привертає увагу оригінальним скульптурним ліпленням.

Будінок архітектора Голованя — архітектурна пам'ятка, що розташовано на території Історико-культурного заповідника «Старий Луцьк» на березі річки Стир. Проєкт будинку розробив волинський архітектор Ростислав Георгійович Метельницький.

У Львові модерн називають сецесією - на австрійський лад. На 1900 йшло стрімке зростання населення Львова, що супроводжувалось значними змінами у інфраструктурі міста — розвитком мережі газо-, електро-, водопостачання і водовідведення, прокладенням нових ліній трамваю, мереж освітлення вулиць.

У прийнятому 1909 третьому будівельному статуті міста вперше дозволялось будувати п'ятиповерхові будинки за спеціальним дозволом міської ради, чому сприяло впровадження металевих конструкцій, залізобетону. У будівлях вперше встановили централізоване опалення, ліфти. Цей будівельний розвиток збігся з поширенням нового стилю модерну — сецесії. Було зведено як окремі громадські, житлові будівлі, так і блоки будівель, що могли займати цілі квартали забудови.

Саме в середовищі харків'ян зародилась ідея створення нового стилю в архітектурі. В Харкові ж і збереглося найбільше пам'яток в цьому стилі. Серед них Столітній дім з вежею для селекціонерів, будинок Тимошенка, селянський дім з погруддям кобзаря, залишки котеджних містечок для робітників. Найяскравішим прикладом українського архітектурного модерну в Харкові є будівля держкаcadемії дизайну і мистецтв (колишнього художнього училища).

У Полтаві першим будинком в новому стилі став будинок Полтавського земства – роботи геніального архітектора Василя Кричевського. На початку 20 ст. полтавці задумали справити ювілей «Енеїди» уроженця Полтави, що прославив її – І.П. Котляревського. Намітили собі цілий комплекс подій, пов'язаний як з Енеїдою, так і з письменником і, серед іншого - задумали побудувати новий будинок Полтавського земства.

Був оголошений конкурс на найкращий проект, вибрана приймальна комісія, що складалась з авторитетних людей міста і фахових спеціалістів – архітекторів, художників тощо.

В конкурсі взяли участь маститі архітектори, серед них 4 академіки архітектури. А переміг проект, який був практично першою самостійною роботою молодого, йому тоді було тільки 32 роки, Василя Григоровича Кричевського. Цей будинок, 1904 року народження – нині Краєзнавчий музей Полтави, до сих пір являється іконою стилю – настільки він досконалий як з фасаду, так і в середині.

Висновок. Загалом УАМ вилився у декілька стильових течій, з яких:

- 1) сецесійно-романсько-візантійська розроблялась лише у західному регіоні, в ній спланилось воєдино кілька тенденцій;
- 2) народностильова течія була позначена декоративно-романтичними тенденціями;
- 3) необарокова течія символізувала народно-барокові форми;
- 4) раціоналістична течія відзначалась формами стриманими, тектонічними, з мінімумом декору;
- 5) неокласицистична течія засвідчила спробу поєднання модернізованих народних традицій з класицистичними принципами, («і нашим і вашим») мала деяке поширення у 30-ті рр.

Отже, український архітектурний модерн — одне з найнезвичайніших явищ в історії архітектури України, яке не можна звести лише до «використання етнічних

мотивів». Ця архітектура стала частиною глобальнішого процесу націєтворення. Напевно, ключова відмінність українського архітектурного модерну від багатьох інших архітектурних стилів полягає в тому, що він не насаджувався державою, а виник як результат низового горизонтального конструювання нової національної ідентичності. Для того щоб мати можливість це робити, місцевій українській еліті необхідні були, по-перше, ресурси, по-друге, професійна підготовка, по-третє, ідеологічна база. Тому український архітектурний модерн по праву можна назвати дитям трьох основних великих ідей свого часу: модернізму, націоналізму й соціал-демократії.

1. Кабакова Т. До дня архітектора: 5 найкращих будівель у стилі Українського архітектурного модерну. <https://ua-travels.in.ua/2016/06/30/dnya-arxitektora-5-najkrashhix-budivel-u-stili-ukra%D1%97nskogo-arxitekturnogo-modernu/>
2. Макаренко Ганна . Український модерн в Харкові. <https://www.segodnya.ua/ua/regions/kharkov/interesnaya-progulka-po-harkovu-ukrainskiy-modern-1024685.html>
3. Максим Зеленчук . Архітектура України. Український архітектурний модерн. <http://finenews.info/kulturne-nadbannya/arkhitektura/item/24115-arkhitektura-ukrainy-chastyna-7-ukrai-nskiyi-arkhitektu-rnyi-modern-zakinchennia>

УДК 78.01

НАРОДНІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Тишковець Тетяна Вікторівна

наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.,

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Народні музичні інструменти України – це яскрава сторінка історії музичної культури українського народу. Вони показують пишність його душі та виявляють високу духовну культуру. Українські народні інструменти є ще одним доказом мелодійного характеру музики нашої країни. Нажаль, народні музичні інструменти втрачають свою популярність серед сучасної молоді і можуть назавжди зникнути.

Мета роботи – дослідження українських народних музичних інструментів, для впровадження їх у розвиток сучасної української музики.

Аналіз останніх досліджень. Народні інструменти досліджувало багато науковців, а саме: Кучерук В., О.О. Савчук, К. Міщенко, В. Белікова, Л. М. Черкаський та інші. У своїх працях ці вчені розкривали історію походження та подальшого розвитку більшості відомих на сьогодні музичних інструментів, що етнічно вважаються українськими.

Своїм корінням народні українські музичні інструменти досягають часів Київської Русі. Після її розпаду на виникли нові історичні умови, які привели до відповідних змін у культурі, побуті, звичаях, що поступово набуло національних ознак. Усе мистецтво і музичні інструменти включно мало більше не естетичне, а практичне значення. Наприклад різні колотушки, та усе що давало звук від удару палиці спочатку використовувались для організації синхронної праці народу. Українська культура може похвалитись близько сотнею різних видів музичних інструментів, які поділяються на ударні, струнні та духові.

Відомі у цілому світі музичні інструменти знайшли своє місце і в українській культурі, проте набули своїх виконавських традицій та особливостей,- наприклад усім знайома скрипка має свій український аналог, що має назву басоля.

Справжнє докорінне і всебічне вивчення українського народного інструментарію було проведене основоположником української класичної музики Миколою Віталійовичем Лисенком. У 1874 р. композитор опублікував велику статтю «Характеристика музыкальных особенностей малорусских дум и песен, исполняемых кобзарем Вересаем», що вийшла окремим виданням 1955 р. Ця праця поклала початок досліджень українських народних інструментів.

Згодом, через шістнадцять років, світ побачила праця відомого російського дослідника О. С. Фамінцина «Гусли — русский народный музыкальный инструмент». У своїх напрацюваннях автор у широкому історичному контексті детально розглядає такі українські інструменти як цимбали, кобза, бандура та торбан. Статті Фамінцина привернули увагу до народних українських інструментів багатьох українських та російських вчених.

Також музичну культуру українського народу вивчав відомий український письменник, мистецтвознавець і чудовий бандурист Гнат Хоткевич, свої дослідження він відобразив у книзі «Музичні інструменти українського народу». Його доробок, у якому глибоко і всебічно була висвітлена українська інструментальна історія, посприяла активному розвиткові народної музичної практики.

Улюблені на Україні національні інструменти - бандура, цимбали, сопілки та інші завдяки клопіткій роботі українських майстрів зазнали значного удосконалення і займають важливе місце в багатьох народних ансамблях та колективах.

Більшість сучасних українських музичних шкіл можуть запропонувати для вивчення такі народні інструменти як: баян, аккордеон, гітара, цимбали, бандура, домра, сопілка.

Звичайно це неймовірно мало, у порівнянні з усім розмаїттям українських народних музичних інструментів, проте ми можемо навчатись та розвивати свою власну культуру.

Постмодерна культура, періодично звертається до своєрідних «цитувань» з минулого. Сучасна українська музика все частіше використовує народні інструменти, для отримання неповторного звучання композицій.

Наприклад фолк-електро-гурт ONUKA у своєму виступі у фіналі «Євробачення» доповнили свій вокал акомпанементом артистів Національного академічного оркестру народних інструментів України(НАОНІ). Які мають у своєму арсеналі близько 40 інструментів, що здавна були поширеними на українських територіях.

Також у популяризації народних інструментів серед сучасної молоді бере участь гурт Go_A - український електро-фолк гурт, представники України на пісенному конкурсі «Євробачення 2021» із піснею «Шум».

Та Даха Браха - український музичний етно-гурт, організатором і художнім керівником якого є Владислав Троїцький. Часто цих музикантів ще називають головним послом України у світі, через надзвичайно велику територію виступів. Їм доводилось виступати з своїми піснями в Колумбії, Бразилії, Мексиці, Сполучених Штатах Америки, Канаді, Китаї, Малайзії, Південній Кореї, Австралії, Новій Зеландії та більшості країнах Європи.

Висновки. Українська музична інструментальна культура незрівнянно багата, вона має величезний спадок, який варто розвивати та популяризувати не лише серед поціновувачів музики нашої країни, а й нести у світ, адже нам є чим дивувати.

1. Кучерук В. Народний музичний інструмент України: Науково-методичний посібник / М-во освіти України; Волинський державний університет. Луцьк: Ред.-вид. від. Волинського державного університету, 1997. 122 с.
2. Музичні інструменти українського народу / Г.М.Хоткевич
3. Українська музична енциклопедія /Н. Герасимова-Персидська, М. Черкашина-Губаренко.
4. Українські народні музичні інструменти // Пам'ятки України: Історія та культура.1995. № 1. С.20-31.

УДК 007

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ: ПОЕТИЧНА ТА ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮЛІЇ БОНДЮЧНОЇ

*Хомич Валерія Олександрівна,
наук. керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С.М.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Ми, майбутні журналісти, можемо брати приклад з Юлії Бондючної. Надзвичайно цікавою постаттю щодо вивчення поєднання різного виду талантів у одній людині і того як ця людина може проявити себе у соціальній сфері, та і у культурній вцілому, є постать нашої сучасниці письменниці, поетки, журналістки – Юлії Бондючної.

Народилася вона 1984 року в селі Малі Бережці Кременецького району Тернопільської області. Закінчила 7 класів Бережецької загальноосвітньої середньої школи I-III ступенів. Пізніше вступила до Кременецького ліцею (нині він імені У. Самчука). Спочатку навчалась у групі фізико-математичного, а з 1999-го – філологічного профілю. Закінчила факультет української філології Рівненського державного гуманітарного університету, а також магістратуру цього навчального закладу. Ото ж, Юлія є ще й професійним філологом.

Літературна та журналістська творчість розпочалась ще у дитинстві, адже з 8 років маленька Юлія почала писати вірші. Займалась в літературній студії під назвою «Проліски», народному колективі літературного об'єднання «Поетарх» Рівненського міського палацу дітей та молоді.

У 2004 році молода поетеса виборола грант голови Рівненської обласної державної адміністрації, завдяки чому вийшла перша поетична збірка «Не ходіть по душах». Ця збірка на обласному конкурсі «Краща книга Рівненщини» виборола першу місце в номінації «Кращий літературний дебют» у 2010 році. Так і почалась стежка визнання Юлії Бондючної.

Уже в 2012 році вона стала лауреатом літературної премії імені Валер'яна Поліщука збірку поезій «Спадок». Варто згадати книгу «Волинська височина», де авторка прекрасно поєднала свої літераторські та журналістські здібності. В основу сюжету покладено інтерв'ю з сучасними письменниками та їх роль в історії рідного краю.

За плідну працю, Юлія стала членом комітету із присудження Літературної премії імені Уласа Самчука (м. Рівне) і членом журі обласного конкурсу «Краща книга Рівненщини» (2011-2014).

Загалом поки що світ побачили 9 книг авторки, але це ще явно не кінець. Її твори наскрізь окреслені осмисленням буття і некрикливим патріотизмом. Юлія Бондючна є членом Національних спілок письменників та журналістів України.

Варто сказати і декілька слів про професійну діяльність письменниці і журналістки. Вона працювала секретарем Рівненської обласної організації Національної спілки письменників України, у «Культурно-археологічному центрі «Пересопниця», у ЗМІ. Із 2015 року і до сьогодні – у Кременецькому ботанічному саду (провідний фахівець сектору екологічної освіти).

Підсумовуючи, можна сказати, що Юлія Бондючна дуже талановита і працююча людина. Вона є прикладом невичерпної любові до Батьківщини. Крім того, Юлія Бондючна зуміла поєднати поетичну, літературну та журналістську творчість, чим завоювала прихильність багатьох читачів.

1. https://chtyvo.org.ua/authors/Bondiuchna_Yuliia/bio/
2. Юлія Бондючна. Волинська височина. Літературні портрети URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/volins-ka-visochina-literaturni-portreti.html>

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ТА ЙОГО РОЛЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ

*Черкес Анастасія Леонідівна,
науковий керівник: канд. філос. наук, доцент Гуменюк С. М.,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м.Рівне*

Гетьман Війська Запорозького, талановитий воєначальник і полководець, який отримав ряд великих перемог, що увійшли в історію. Підняв українські землі на визвольну війну проти Речі Посполитої у 1648-1657 роках. Заявив, що його мета - звільнення всього українського народу від польської неволі та об'єднання українських земель у незалежну державу. Щоб вистояти в боротьбі з Річчю Посполитою і Османською імперією, підписав з Москвою Переяславські домовленості у 1654 році, які гарантували Україні, в першу чергу, військову допомогу з боку Росії. Укладаючи договір, гетьман не передбачив стратегічної поразки від "обіймів" Москви, яка, почала вважати українські землі "своїми", насаджуючи своїх воєвод і свої порядки, призначаючи своїх гетьманів. В підсумку після смерті Богдана Хмельницького на українських землях почалася 30-річна "Руїна" (1657-1687). 10 гетьманів після його смерті безуспішно намагалися позбутися влади Москви [1].

Це була людина воістину варта звання гетьмана. Він не боявся біди, у найтяжчому становищі не втрачав голови, не боявся найтяжчої роботи, був міцний духом; з однаковою мужністю зносив мороз і спеку, їв і пив не скільки хотів, а скільки можна було, ні вдень ні вночі не знемагав від безсоння, а коли справи і труд воїна зморювали його, то він спав невеличку крихту часу і спав не на коштовних ліжках, а в постелі, що до лиця воїну. Лягаючи спати, не думав, як би знайти тихий куточок, а вкладався посеред військового гамору; одягався він так, як і всі інші, мав коней та зброю не набагато кращу, ніж в інших. Не раз його бачили, як, укрившись військовим плащем, знеможений, він спав посеред сторожі. Він завжди першим кидався в бій і останнім повертався з битви. Маючи ці та до цих подібні достоїнства, зовсім не дивно, що він став переможцем та пострахом для ляхів, а мирянам припав до душі, бо, відійшовши від військових справ та ученій, повністю зайнявся собою. У його воїнства все так було злагоджено, що коли б він не пощадив (про це мовилось уже), то зовсім міг би знищити Польщу («Літопис Григорія Граб'янки»).

У грудні 1647 року Богдан подався на Запоріжжя. Тут 19 квітня 1648 року був обраний козацькою радою гетьманом. Звідси звернувся він до всіх знедолених виступити на боротьбу з панами. На його заклик з усієї України почали сходитися невдоволені та бідні люди. Вже 22 квітня 1648 року він виступив за свободу України. Перед цим кроком Хмельницький, як дипломат заручився підтримкою кримського хана, який пообіцяв йому допомогу. З того

часу татари були союзниками Богдана Хмельницького на протязі усієї визвольної війни. Це було розумне рішення з боку Хмельницького, бо хоча й татари були не певні та зрадливі, але не стали союзниками інших ворогів та не вдарили у спину. Та вже на початку травня повстанське військо під проводом Богдана Хмельницького під Жовтими Водами і Корсунем розгромили армії Потоцького та Калиновського. І це були тільки перші перемоги у визвольній війні. Перемоги були свідченням полководчого таланту Богдана Хмельницького. Настав сприятливий час для народних виступів за волю України. Були виграні битви під Пилявцями (1648 р.), під Зборовом (1649 р.), під Батогом (1652 р.), під Жванцем (1653 р.). Та незважаючи на поразку через ханську зраду під Берестечком (1651р.), Богдан Хмельницький проявив себе у цих битвах справжнім новатором і носієм передових ідей у воєнному мистецтві [3].

Унікальність постаті Богдана Хмельницького поляє у наступному:

- 1) Богдан Хмельницький вмiло маневрував між заможними верствами суспiльства та козацькою голотою, що було особливо важливо в умовах соціальних заворушень після підписання Корсунського та Білоцерківського мирних договорів;
- 2) за період гетьманства Богдана Хмельницького було утворено унікальне державне утворення – Українську козацьку державу, що зупинила денационалізацію, окатоличення та соціально-економічні утиски українців;
- 3) в умовах ієрахізованого середньовіччя Богдан Хмельницький, що не мав високого титулу, спромiгся легітимізувати свою владу і налагодити міжнародні відносини з рядом європейських держав. Проблемою легітимізації пояснюються походи сина Богдана Хмельницького Тимоша на Молдавію і боротьба за престол молдавського господаря;
- 4) значною є роль Богдана Хмельницького як військового полководця. Постать гетьмана у військовому плані зазвичай порiвнюють з вождем Англійської буржуазної революції О.Кромвелем, який не знав військових поразок;
- 5) у результаті Національно-визвольної революції під керівництвом Богдана Хмельницького були здійснені буржуазні перетворення – ліквідовано феодальні відносини і розпочато формування козацького землеволодіння капіталістичного типу. Українська революція відноситься до ранніх буржуазних революцій і якщо б не військові втручання сусідніх держав і доба «Руїни», то Україна б стала модерною буржуазною країною поряд з Англією, Нідерландами і Францією;
- 6) очільник Козацької держави зупинився за крок від формування української монархічної династії, що стабілізувало б статус Козацької держави і надало б їй більшої легітимності в умовах домінування в середньовіччі монархій;
- 7) Богдан Хмельницький проявив неабиякі дипломатичні здібності, що дозволили Україні маневрувати на міжнароднополітичній арені в процесі протистояння з Річчю Посполитою.

Для козацького ватажка угода з Московським царством була тимчасовим військово-політичним союзом, і не провина Богдана Хмельницького, що його наступники дозволили перетворити домовленості з Москвою в фактичну анексію України [4].

Феномен Богдана Хмельницького, який зумів здолати одну з найсильніших тогочасних держав Європи і розбудити пригноблене українство, вселяє оптимізм і сьогодні. Є надія, що, як і в середині XVII століття, і сьогодні з'явиться в Україні загальнонаціональний лідер, який очолить національне відродження. Приклад Богдана Хмельницького стверджує, що таким провідником може стати кожен українець, що повірить в себе і зможе реалізувати бажання нації і потреби державності [4].

1. Музей становлення української нації URL: <https://www.museumsun.org/person/3/>
2. «Літопис Григорія Граб'янки».
3. Наукова бібліотека ТНПУ URL: <http://www.library.tnpu.edu.ua/index.php/en/virtual-exhibitions/3670-xmelnyckyj-bogdan>
4. Поступовий гурт Франківців URL: <http://postup.if.ua/rol-b-hmelnytskoho-v-ukrajinskij-istoriji/>

